

Atlantska
inicijativa

ZOV RATA U SIRIJI I BOSANSKOHERCEGOVAČKI KONTINGENT STRANIH BORACA

Vlado Azinović i Muhamed Jusić

Istraživački projekt - Sarajevo, 2015.

Dr. sc. Vlado Azinović je vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Muhamed Jusić je islamski teolog i publicist.

Ovo istraživanje pomogla je Ambasada Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini. Mišljenja, zaključci i preporuke izneseni u studiji predstavljaju isključivo stajališta autora i ne odražavaju nužno službene stavove Vlade Kraljevine Norveške.

Copyright © 2015 Atlantska inicijativa. Sva prava pridržana.

Strogo je zabranjeno kopiranje, distribucija, objavljivanje ili izmjena bilo kojeg dijela ovog teksta bez prethodnog pismenog odobrenja Atlantske inicijative.

Vlado Azinović i Muhamed Jusić

ZOV RATA U SIRIJI I BOSANSKOHERCEGOVAČKI KONTINGENT STRANIH BORACA

Istraživački projekt

Sarajevo, 2015.

SADRŽAJ

Uvod	6
Sažetak najvažnijih zaključaka	7
Stranci u tuđim ratovima	9
Sukob u Siriji – povijesni pregled	14
Masakr u Hami	14
"Višak povijesti"	16
Aleviti ili nusejrije.....	17
Dinamika sukoba u Siriji.....	19
Korijeni tzv. Islamske države	23
Strategija djelovanja ISIL-a i "upravljanje divljaštvom"	27
Kršćanske frakcije u sirijskom sukobu.....	29
Bosanskohercegovački državljani u Siriji i Iraku	32
"Prebrojavanja"	32
Evidencije odlazaka državljana BiH u Siriju i Irak.....	34
Okvirna procjena	35
Trendovi i karakteristike	37
Muškarci.....	37
Žene.....	38
Djeca.....	39
Putovanja.....	40
Život u Siriji	42
Udio dijaspora.....	44
Kriminalna prošlost.....	44
Geografija fenomena.....	45
Motivi za odlazak u Siriju i Irak.....	45
Oblici radikalizacije	49
Povratak ratnika	51
Društveni izazovi	53
Sankcioniranje i prevencija odlazaka	54
Zaključna razmatranja i moguće preporuke	56
Aneks 1 – Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine	58
<i>(Članak 162b. Protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama)</i>	
Aneks 2 – Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 2178	60
<i>(Prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti uzrokovane aktima terorizma)</i>	
Aneks 3 – Izmjene i dopune krivičnih zakona u nekim zemljama regije	
Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Crne Gore – Član 449b (Učestvovanje u stranim oružanim formacijama)	70
Zakon o zabrani udruživanja u stranim oružanim sukobimavan teritorije Kosova	
Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Makedonije – Član 322-a (Učestvovanje u stranim vojnim, policijskim, paravojnim ili parapolicijskim formacijama)	67
Zakon o dopunama Krivičnog zakonika Srbije – Član 386a (Učestvovanje u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi)	
Izbor iz korištene literature i izvora	82
Dokumenti	82
Izbor relevantnih studija	83
Internetski izvori	88

UVOD

Povratnici s ratišta u Siriji i Iraku – iskušani u borbama, vješti u rukovanju oružjem i eksplozivom, i ideološki motivirani – općenito se smatraju izravnom prijetnjom ne samo po sigurnost Bosne i Hercegovine nego i po regionalnu i međunarodnu sigurnost jer se vjeruje da bi se nakon povratka u matičnu zemlju mogli priključiti već postojećim mrežama ideološki radikaliziranih osoba i zajednica ili uspostaviti nove. Smatra se također da bi se takve osobe mogle angažirati u procesu radikalizacije i vrbovanja novih boraca za sukobe u Siriji i Iraku ili da bi njihova znanja i iskustvo mogli biti privlačni nekoj od organiziranih kriminalnih skupina.

Veterani sa stranih ratišta mogli bi također proizvesti dugoročne posljedice po bosanskohercegovačko društvo jer bi se svojim, u ratu stečenim statusom, mogli nametnuti kao novi lideri svojih zajednica ili lako postati društveni uzori za mlade osobe i djecu koja žive u takvim zajednicama. Zbog toga se čini vrlo važnim pratiti i analizirati odlaske građana Bosne i Hercegovine na strana ratišta, ali i razviti djelotvornu kontranaraciju i strategiju za odvracanje i, općenito, prevenciju takvih odlazaka. Do sada, međutim, tako osmišljenog i usmjerenog napora u BiH nije bilo.

Zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca jedna je od prvih studija koja pokušava na jednom mjestu i u mjeri u kojoj je to bilo moguće istražiti i objasniti dinamiku građanskog rata u Siriji i ulogu u tom sukobu stranih boraca, prije svih onih iz Bosne i Hercegovine, ali i iz regije. Istraživanje nastoji omogućiti cjelovit uvid u pojavu dobrovoljnih odlazaka građana BiH na strana ratišta i utvrditi ključne trendove u procesu ideološke radikalizacije, vrbovanja, organiziranja, financiranja i putovanja osoba koje se odlaze boriti u ratovima u Siriji i Iraku. Također, nastoji se istražiti da li i na koji način ekonomski, društveni, obrazovni i geografski faktori utječu na ovu pojavu, te utvrditi dobnu strukturu, načine putovanja i dužinu ostanka u Siriji i Iraku, kao i udio dijaspore i osoba s kriminalnom prošlošću u dobrovoljačkoj populaciji. Uz to, istraživanjem se pokušao utvrditi i obim prijetnje koju po Bosnu i Hercegovinu predstavlja povratak dijela dobrovoljaca sa stranih ratišta.

I konačno, studijom se predlažu koraci za koje se vjeruje da bi mogli doprinijeti uspostavi djelotvornijih (sigurnosnih, političkih, društvenih i drugih) mjera za (1) bolje razumijevanje fenomena odlazaka na strana ratišta i (2) razvoj strategije za njegovu uspješnu prevenciju.

Najvažnija saznanja do kojih su autori došli tokom istraživanja ostvarena su kroz uvid u otvorene i povjerljive izvore te kroz seriju razgovora s osobama koje po prirodi posla prate ovu pojavu ili su u poziciji da raspolažu važnim saznanjima o njoj.

SAŽETAK NAJVAŽNIJIH ZAKLJUČAKA

- Odlasci u tuđe ratove nisu nova pojava i mogu se pratiti dugo kroz povijest. Države se upliću u sukobe u drugim zemljama kako bi zaštitile svoje interese, dok se pojedinci u tuđim ratovima bore za novac ili ideje.
- Značajno prisustvo stranih boraca u nekom unutrašnjem sukobu često (1) podiže nivo nasilja u konfliktu i (2) ojačava onu stranu koja ih privuče k sebi. Pokazalo se također (3) da strani borci zaostali u nekoj zemlji nakon završetka sukoba predstavljaju smetnju provedbi dogovorenog mira.
- Usprkos međunarodnom pritisku i prijetnji po unutrašnju sigurnost, u Bosni i Hercegovini se pojavi odlazaka na strana ratišta relativno kasno počela posvećivati ozbiljna pažnja. Uz početno nedovoljno razumijevanje i praćenje ovog fenomena, složena struktura države i često preklapajuće ovlasti više od 20 policijskih agencija koje u njoj djeluju još uvijek otežavaju napore za suzbijanje ovog sigurnosnog izazova.
- Tokom protekle tri godine uloženo je dosta napora da se utvrdi broj osoba koje su bile ili su još uvijek na ratištima u Siriji i Iraku. Zbog niza razloga, stvaran broj takvih osoba – kako iz BiH tako i iz drugih država – nije moguće precizno utvrditi. Takve procjene bi bilo bolje uzimati s rezervom i shvatiti ih više kao alat za potpunije razumijevanje problema što ga predstavljaju odlasci građana, iz sada već skoro 90 zemalja, na sirijska i iračka ratišta.
- Istraživanje je utvrdilo pojedinačne identitete 156 muškaraca, 36 žena i 25-ero djece, državljana ili porijeklom iz Bosne i Hercegovine, koji su od kraja 2012. do kraja 2014. godine boravili u Siriji (a neki i u Iraku). Iz te skupine, 48 muškaraca i 3 žene vratili su se u BiH do početka 2015. godine, dok je na ratištima u Siriji i Iraku poginulo najmanje 26 osoba.
- Prosječna starosna dob muškaraca iz ove skupine je 32, a žena 27 godina.
- Najveći broj građana BiH na ratištima u Siriji i Iraku dolazi iz (1) Zeničko-dobojskog, (2) Tuzlanskog, (3) Sarajevskog, i (4) Unsko-sanskog kantona.
- Najmanje jedna petina (20 posto) bosanskohercegovačkog kontingenta u Siriji/Iraku stalno boravi, privremeno živi ili radi u zemljama Zapadne Europe i SAD-u.
- Od ukupno 156 muškaraca, njih 44 (skoro jedna trećina) od ranije su registrirani u sudskim i policijskim evidencijama.
- Najveći broj putovanja u Siriju i povratka iz Sirije u Bosnu i Hercegovinu registriran je tokom 2013 godine. Najčešći način odlaska bio je avionom iz Sarajeva, preko Istanbula, za Gaziantep ili Hataj, te odatle kopnenim putem do Kilisa i Azaza, odnosno Rejhanlija i Bab al-Have.
- Zadržavanja u Siriji su isprva (2013) u prosjeku trajala oko dva mjeseca. Nakon toga, znatan dio dobrovoljaca vraćao se u BiH, neki za stalno, a neki da bi povelu porodice i vratili se u Siriju. Iako usporen, trend se dijelom nastavio i tokom 2014. godine, ali se vremenom broj povratka

znatno smanjio i skoro prestao. Za pretpostaviti je da se državljani BiH koji su sada u Siriji i Iraku nemaju namjeru vraćati u matičnu zemlju.

- Motivi za odlazak su različiti, ali za pretpostaviti je da većina dobrovoljaca odlazi na ratišta u Siriji i Iraku jer u tom pothvatu vidi ispunjenje vjerskog naloga. Međutim, iz niza pojedinačnih primjera vidljivo je da značajan broj drugih faktora (ekonomskih, socijalnih, generacijskih i drugih) potiče, olakšava ili ubrzava takve odlaske.
- Istraživanje nije moglo utvrditi postojanje samo jednog, dominantnog, oblika ideološke radikalizacije ovih osoba. U procesu promjene pogleda na svijet i viđenja vlastite uloge u njemu sudjeluju duhovni autoriteti (kroz izravan, osobni kontakt), društvena interakcija u zajednici istomišljenika, te posebno i sve više sadržaji na takozvanim društvenim mrežama i drugim platformama koji omogućuju individualiziranu radikalizaciju baziranu na redukcionističkoj interpretaciji prošlosti i sadašnjosti.
- Kao i druge zemlje koje strahuju od povratka svojih građana s ratišta u Siriji i Iraku, Bosna i Hercegovina još uvijek nema provjerene alate za procjenu stvarnog sigurnosnog rizika koji predstavlja povratak takvih osoba.
- Uz moguće sigurnosne implikacije, ideološka priprema i vrbovanje za odlaske u Siriju i Irak uključuju niz društveno, moralno i pravno kontroverznih, pa i kažnjivih djela koja se prikazuju kao teološki imperativ, odnosno ne samo kao opravdana, nego i kao naložena od boga. U kompleksnom BiH društvu, s teško narušenim sistemom preostalih univerzalnih vrijednosti i normi, takva praksa zapravo ima normativni karakter jer uspostavlja i propisuje nove norme društvenog ponašanja. Uz općenito radikaliziran društveni kontekst u BiH, ovakav trend nosi ugrađen potencijal za nastavak postojećih, ali i za nastanak novih sigurnosnih izazova.
- Zbog svega navedenog, jasno je da BiH kao država mora imati djelotvorne instrumente i mehanizme za represiju i kriminalizaciju ovog, kao i drugih sigurnosnih izazova. Međutim, represija i kriminalizacija same ne mogu zaustaviti širenje opasnih ideologija niti odvrćati građane od toga da ih prihvate. Neophodno je razviti društvene odgovore na ovakve sigurnosne izazove i napustiti dosadašnji isključivo promatrački pristup. Da bi se to postiglo, nužno je ojačati preostale društvene korektive – od porodica, škola i medija, do akademske zajednice i organizacija civilnog društva – kako bi se razvio vidljiv i razumljiv sistem univerzalnih vrijednosti, i na njega oslonjen kontranarativ, kao mogući alat za prevenciju ovakvih društvenih i sigurnosnih izazova.

STRANCI U TUĐIM RATOVIMA

“Čovjek napušta svoj dom i odlazi se boriti za ponižene. To zvuči herojski sve dok umjesto ‘čovjek’ ne napišete ‘musliman’. Tada on postaje terorist i ekstremist. Tako se na to gleda na Zapadu”, napisao je u jednoj od svojih posljednjih Twitter poruka Iftikhar Jaman, mladi Britanac koji je krajem 2013. godine poginuo kao dobrovoljac u građanskom ratu u Siriji. Koliko god da svjedoči o dubini Jamanove frustracije, ova teza podsjeća i na ponekad neugodnu istinu – naša spremnost da nešto razumijemo i opravdamo obično zavisi od toga koliko se to “nešto” podudara s time kako doživljavamo sebe i sistem vrijednosti s kojim se identificiramo. Učešće stranih boraca u tuđim ratovima, u naše vrijeme u Siriji i Iraku, u mnogim je dijelovima svijeta tu spremnost neočekivano stavilo na kušnju.

Strano uplitanje u tuđe ratove vjerovatno je staro koliko i sukobi u ljudskom društvu. Zavisno od konteksta i motiva, u sukobe u drugim zemljama, pozvani i nepozvani, izravno i posredno, kroz povijest su se uključivali mnogi. Od vladarskih dinastija, osvajačkih vojski, paravojnih i tajnih formacija, do ideoloških pokreta, specijalnih agenata i običnih plaćenika. I dok su države u tuđe ratove ulazile, i još uvijek ulaze, zbog navodne ili stvarne zaštite strateških i nacionalnih interesa, u osobne pohode u tuđe ratove uglavnom odlaze plaćenici i dobrovoljci.

Mogućnost uplitanja država u takve sukobe kroz povijest je, s manje ili više uspjeha, postupno normirana, pa se od Vestfalskog mirovnog sporazuma (1648), sve do Povelje Ujedinjenih naroda (1946) i Sjevernoatlantskog ugovora o osnivanju NATO-a (1949), nastoje ograničiti ili propisati uvjeti u kojima se države i vojni savezi mogu uključiti u ratove koji se vode izvan njihovih granica ili zajednica kojima pripadaju.¹

Međunarodno pravo je riješilo i pitanje plaćenika. Ženevske konvencije (1977) i Konvencija Ujedinjenih naroda o plaćenicima (2001) predviđaju da osoba za koju nadležni sud utvrdi da je plaće-

1 Povelja Ujedinjenih naroda, Glava VII: “Djelovanje u slučaju prijetnje miru, narušenja mira ili čina agresije” (čl. 39 do 51). Sjevernoatlantski ugovor, čl. 5 i 6.

nik gubi status i prava ratnog zarobljenika i postaje “nezakonit borac”, te se u daljnjem postupku sudski procesuirao kao običan kriminalac.²

Unatoč brojnim preostalim sivim zonama i pravnim nedorečenostima, uplitanje suverenih država i plaćenika u tuđe ratove tako je vremenom ipak djelomično normirano.

Na spoznajnoj razini, čini se kako je ratovanje za interes i novac mnogo lakše shvatiti i opravdati nego ratovanje za ideje. Materijalna dobit ostvarena u takvom pothvatu donosi zadovoljštinu koju je lakše razumjeti, pa ni motive za takav angažman ne treba posebno propitkivati. S ratovanjem za ideje to je znatno teže, ne samo zato što je ideja mnogo i što neke ne razumijemo nego i zato što se s mnogim od tih ideja jednostavno ne slažemo. Naša podrška i razumijevanje za one koji odlaze u tuđe ratove često zavise od toga bore li se oni tamo, i u kojoj mjeri, za vrijednosti i identitet s kojima se i sami poistovjećujemo.

A povijest obiluje pričama o stranim borcima koji su ratovali upravo za ideje. Tako je jedan od najvećih pjesnika romantizma Lord Byron (1788-1824) pošao kao ratnik dobrovoljac u grčko-turski rat (1821-1832) jer je u njemu prepoznao borbu za “oslobođenje potlačenih potomaka antičkih Grka od višestoljetne osmanske represije”. I do danas jedan od najvećih junaka popularne američke kulture, Davy Crockett (1783-1836) predvodio je naoružane američke dobrovoljce koji su stigli u pomoć pobunjenim doseljenicima iz Sjeverne Amerike nastanjenima u tada još uvijek meksičkoj pokrajini Texas. I dok je Byron u Grčkoj podlegao od posljedica sepse, Crockett je (pod ne sasvim razjašnjenim okolnostima) poginuo u čuvenoj bici za Alamo.

Građanski rat u Španjolskoj (1936-1939) privukao je veliki broj stranih dobrovoljaca na objema zaraćenim stranama – republikanskoj, lojalnoj demokratski izabranoj vladi Druge Španjolske Republike, i nacionalističkoj, antivladinoj koaliciji uglavnom konzervativnih, monarhističkih i fašističkih skupina. Ugledni književnici André Malraux i George Orwell borili su se na strani republikanaca, kako su tvrdili, “protiv fašizma”, baš kao i oko 40.000 dobrovoljaca, pripadnika

2 Jedan od protokola Ženevskih konvencija iz 1977. godine, uz ostalo, navodi kako je plaćenik osoba koja nije državljanin niti stanovnik zemlje u kojoj se vodi sukob. Takva osoba sudjeluje u sukobu potaknuta željom za ostvarenjem osobne dobiti, a za taj napor jedna od strana u sukobu obećala joj je materijalnu naknadu koja je znatno veća od one koja se plaća slično rangiranim pripadnicima regularnih oružanih snaga te strane. Za detaljniji uvid o ovome vidi: *The Protocol Additional GC 1977 (APGC77)* – The Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, (Protocol I), 8 June 1977: Art 47 (Mercenaries). Ujedinjeni narodi su 4. decembra 1989. usvojili rezoluciju 44/34 “Međunarodna konvencija protiv regrutiranja, korištenja, financiranja i uvježbavanja plaćenika”, koja je stupila na snagu 20. oktobra 2001. godine i postala poznata kao Konvencija UN-a o plaćenicima.

internacionalnih brigada iz pedesetak zemalja.³ Nacionalisti su, s druge strane, uživali podršku režima u Njemačkoj, Italiji i Portugalu, i više hiljada dobrovoljaca stizalo je u Španjolsku vjerujući da će u građanskom ratu u tuđoj zemlji braniti tradicionalne (kršćanske) vrijednosti pred naletom komunizma. Ili, kako to navodi jedan onovremeni dokument, "braniti Krista od Sotone i njegovih judeo-masonskih dželata".⁴

Upravo borbeno iskustvo stečeno u tom sukobu navelo je vođu jugoslavenskog partizanskog pokreta u Drugom svjetskom ratu Josipa Broza Tita da početkom 1945. godine za zapovjednike prvih četiriju partizanskih armija imenuje četvoricu bivših stranih boraca u Španjolskoj – Koču Popovića, Peku Dapčevića, Petra Drapšina i Kostu Nađa.

I modernu povijest obilježili su sukobi u kojima su značajno mjesto imali strani borci.

U posthladnoratovskom razdoblju dokumentirani su odlasci stranih dobrovoljaca u Afganistan i dijelove Pakistana, Bosnu i Hercegovinu, Čečeniju, Irak, Somaliju, Uzbekistan, Jemen, a odnedavno i u Ukrajinu, kao i druga konfliktna područja.

U biti, i bez obzira na kontekst, nekoliko je ključnih razloga zbog kojih većina suvremenih država nastoji ograničiti ili spriječiti odlaske svojih građana na tuđa ratišta.

Većina slučajeva iz novije prošlosti pokazala je da pojava stranaca u unutrašnjem sukobu dovodi do nekoliko tipičnih posljedica: (1) Prisutnost stranih dobrovoljaca po pravilu potiče eskalaciju nasilja do znatno više razine od one dostignute dok su u sukobu sudjelovale samo domaće snage. (2) Strane koje u unutrašnjem sukobu na svoju stranu uspiju privući borce izvana često su znatno uspješnije od onih koji ostaju ograničeni samo na vlastite snage. (3) Kontingenti stranih boraca u građanskim ratovima tradicionalno predstavljaju smetnju uspostavi i provedbi mirovnih sporazuma. (4) Vremenom je potvrđeno da strani borci predstavljaju i ozbiljan sigurnosni rizik kad se vrate u matične zemlje ili odu na neke druge destinacije jer je dio njih sklon ponovnom angažiranju u aktima nasilja, uključujući terorizam.⁵

3 Na strani republikanaca borilo se oko 10.000 dobrovoljaca iz Francuske, više od 5.000 iz Njemačke i Austrije, te oko 3.500 iz Italije. Po više od 1.000 dobrovoljaca došlo je u Španjolsku iz Velike Britanije, Sovjetskog Saveza, Kanade, Poljske i Mađarske. Oko 2.800 Amerikanaca također se borilo na strani republikanaca u sastavu brigade "Abraham Lincoln", a više od 750 ih je poginulo u borbama. Značajan kontingent dobrovoljaca stigao je u Španjolsku i iz tadašnje Kraljevine Jugoslavije i uglavnom bio raspoređen u bataljone "Georgi Dimitrov" i "Đuro Đaković", koji su bili u sastavu internacionalnih brigada. Većina ih je prošla kroz regrutacijski centar Kominterne koji je u Parizu vodio Josip Broz Tito. Od oko 1.600 jugoslavenskih dobrovoljaca gotovo polovina (oko 800) ih je poginula u borbama.

4 Judith Keene, *Fighting for Franco: International Volunteers in Nationalist Spain During the Spanish Civil War, 1936-1939* (London and New York: Leicester University Press, 2001).

5 Za potpuniji uvid u posljedice sudjelovanja stranih boraca u unutrašnjem sukobu, vidi: David Malet, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*, Oxford University Press, 2013.

Fenomen "stranih boraca" nenadano je aktualiziran i okupirao je međunarodnu pažnju u vezi s konfliktom u Siriji, posebno 2013. i 2014. godine. Dosadašnja mobilizacija stranaca za rat u Siriji najznačajnija je od vremena sovjetske okupacije Afganistana (1979-1989). Toliko stranih dobrovoljaca (do početka 2015. godine više 20.000) nije bilo mobilizirano ni za jedan od sukoba u novijoj povijesti.

Opasnosti od daljnje eskalacije dobrovoljačkog fenomena i njegovih refleksija na regionalnoj i međunarodnoj razini navele su ključne međunarodne faktore, a prije svih Sjedinjene Američke Države, da potaknu nastanak pravnog okvira koji bi omogućio suzbijanje ovoga trenda.

Kampanja pokrenuta kroz Ujedinjene narode protiv skupine Islamska država (u Siriji i Levantu – IDIL, od čega bi engleski akronim bio ISIL, a arapski D`AIŠ od Dawlat al-Islamijje fi al-Iraki ve al-Shami) oslanja se na Rezoluciju Vijeća sigurnosti br. 2170, usvojenu na 7242. sjednici, održanoj 15. augusta 2014. godine, te na Rezoluciju Vijeća sigurnosti br. 2178, usvojenu na 7272. sjednici, održanoj 24. septembra 2014. godine. Ove dvije rezolucije donesene su pod okriljem Poglavlja VII Povelje Ujedinjenih naroda, koje dozvoljava upotrebu vojne sile protiv strana na koje se rezolucija odnosi u skladu s članom 42 Povelje UN-a.

Rezolucija 2178 vrlo je detaljna, no primjetno je da se sintagma "strani borac" isključivo odnosi na osobe koje su došle izvana i pridružile se samo trima skupinama u sirijskom sukobu, i to: organizaciji Islamska država u Iraku i Levantu (ISIL), Džabhatu al-Nusri (Fronta podrške) i organizaciji Al-Kaida, kao i uopće bilo kojoj skupini povezanoj s Al-Kaidom.

Prema toj rezoluciji, priliv stranih boraca u ove organizacije potiče rasplamsavanje sukoba i doprinosi širenju nasilnog ekstremizma. Stoga se od ove tri strane zahtijeva da odmah zaustave sve oblike nasilja i terorističkih aktivnosti, kao i da se hitno razoružaju i demobiliziraju. Od svih terorista stranog porijekla koji su povezani s ovim skupinama traži se hitno povlačenje.

Rezolucijom 2178 također se poimence navode tri prethodno spomenute organizacije, ali se njom "strani borci" definiraju kao "osobe koje putuju u državu koja nije država njihovog prebivališta ili nacionalnosti kako bi počinile, planirale, pripremale ili sudjelovale u počinjenju akata terorizma,

odnosno izvodile, pohađale ili sudjelovale u terorističkoj obuci, uključujući i obuku za djelovanje u kontekstu oružanih sukoba”⁶

Vežano za pojavu stranih boraca i pokušaje definiranja njihovog statusa, zanimljivima se čine još dvije definicije koje, makar iznijansirano, potvrđuju različita viđenja uloge stranaca u unutrašnjem konfliktu.

Tako Ženevska akademija za međunarodno humanitarno pravo i ljudska prava stranim borcem smatra “osobu koja napušta svoju zemlju porijekla ili zemlju u kojoj stalno boravi kako bi se priključila nedržavnoj oružanoj skupini u oružanom sukobu u inozemstvu, a koja je (osoba) prvenstveno motivirana ideologijom, religijom i srodništvom”⁷

S druge strane, i očito pod dojmom aktualnog konteksta i vlastite uloge, EUROPOL definira strane borce sa izraženim naglaskom na motivacijski faktor, i to kao “vjerski motivirane pojedince koji napuštaju matične zemlje da bi trenirali, borili se ili izvodili ekstremističke aktivnosti u zonama sukoba, a koji predstavljaju prijetnju nakon povratka u matične sredine”. Osobe koje nisu vjerski motivirane, poput kriminalaca ili avanturista koji žele ovladati borbenim iskustvom i korištenjem oružja, također mogu poželjeti otputovati u zonu sukoba. Ipak, EUROPOL te osobe, u užem smislu, ne klasificira kao strane borce.

Na kraju, iako ne postoji jedna, općeprihvaćena i sveobuhvatna definicija stranog borca, za namjenu ove studije korisnom se učinilo određenje koje je za potrebe sličnog istraživanja koristio londonski Međunarodni centar za proučavanje radikalizacije (*International Center for the Study of Radicalisation – ICSR*), u kojem se navodi kako je “strani borac bilo koja osoba koja je otputovala u Siriju da bi se priključila bilo kojoj skupini koja se bori protiv sirijske vlade, koja (osoba) izvodi borbene aktivnosti i koja nema sirijsko državljanstvo (ili ako je porijeklom iz Sirije, ali ne živi u toj zemlji)”⁸

6 Definicija “stranog (terorističkog) borca” koja je usvojena Rezolucijom 2178 najvećim je dijelom preuzeta iz dokumenta poznatog kao Hag – Marakeš Memorandum o najboljim rješenjima za djelotvornije suprotstavljanje fenomenu stranih boraca: “Osobe koje putuju u inozemstvo, u državu koja nije mjesto njihovog prebivališta i čiji nisu državljani, da bi se angažirale, uključivale, poduzimale, planirale, pripremale, izvodile, ili na drugi način podržavale terorističke aktivnosti, odnosno uvježbavale druge ili same bile uvježbavane za takve aktivnosti.” Više detalja o ovome u: “Foreign Terrorist Fighters” (FTF) Initiative The Hague – Marrakech Memorandum on Good Practices for a More Effective Response to the FTF Phenomenon. Dostupno na internetu na adresi https://www.thegctf.org/documents/14/159879/10162Sept19_The+Hague-Marrakech+FTF+Memorandum.pdf. Vidi također, Ali Hussein Bakeer, “Dobri teroristi” u Iraku i Siriji”, (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/dobri-teroristi-u-iraku-i-siriji>, pristupljeno 22. marta 2015).

7 *Foreign Fighters under International Law*, The Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, Academy Briefing no. 7, October 2014.

8 Joseph A. Carter, Shiraz Maher, Peter R. Neumann, #*Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks*, ICSR, 2014.

SUKOB U SIRIJI – POVIJESNI PREGLED

Sirija je i zvanično postala nezavisna 17. aprila 1946. godine, ali su državu potresali stalni vojni udari i borba za vlast. Nakon arapsko-izraelskog rata 1948. godine, niza državnih udara i dolaska Baas stranke na vlast 1949. došlo je, 1958, do ujedinjenja Sirije i Egipta u Ujedinjenu Arapsku Republiku. Bilo je to zlatno doba panarapskih ideja i ideala. Međutim, Sirija je nakon samo tri godine istupila iz unije, nakon što je skupina vojnih oficira izvela državni udar i ponovo proglasila nezavisnost. Tada se već vidjelo da je u Siriji došlo do jačanja alevitske zajednice (ogranka šiizma), jer se kao ključni razlog nezadovoljstva unijom navodilo da je sunitiski arapski Egipat dominirao odnosima.

Razdoblje političke nestabilnosti i čestih vojnih udara je nastavljeno sve dok tajna skupina u kojoj su značajan dio činili nezadovoljni alevitski oficiri, među kojima su bili i Hafez al-Assad i Salah Džadid, nije pomogla Baas stranci da se ponovo vrati na vlast. Nakon toga je uslijedilo razdoblje u kojem je ova skupina oficira postepeno preuzimala kontrolu nad vladajućom strankom. Godine 1966. alevitski oficiri i njihovi prijatelji slomili su otpor i iz stranke istisnuli stare članove Baasa koji su slijedili ideje i stavove arapskog kršćanina Mišela Aflaka i sunita Salahudina al-Bitara, ideologa i osnivača starog Baasa. Oni su kao novog ideologa stranke nametnuli Zakija al-Aruzija, proglašavajući ga Sokratom novog reformiranog Baasa.⁹ Taj potez je ovoj skupini alevitskih oficira omogućio da svoju vojnu diktaturu zaogrnu plaštom političke i društvene sile koja će do danas kroititi glavne odluke u Siriji i čvrstom rukom vladati njenim stanovnicima.

Taj proces će i formalno biti uobličen kada na vlast 1970. godine bude doveden alevitski general zrakoplovstva Hafez al-Assad, otac današnjeg predsjednika Sirije Bashara al-Assada.

Masakr u Hami

Većinski suniti, Arapi su se, kao više puta kroz povijest kolonijalne vladavine, koja je favorizirala manjine na Bliskom istoku, osjetili prevarenim. Još jedna krvava stranica tih odnosa bit će ispisana u Hami. Ovaj grad je kroz povijest bio značajno uporište arapskih sunita i zato je bilo za očekivati da će upravo tu doći do pokušaja da se spriječi alevitska dominacija.

9 Robert D. Kaplan, "Syria: Identity Crisis", *The Atlantic*, February 1993.

Pobuna u Hami je 1964. skoro svrgnula tada vladajući baasistički režim, s visoko pozicioniranim alevitima. Na kraju, u februaru 1982. godine sunitska arapska Muslimanska braća su preuzela kontrolu nad gradom i likvidirala njegove zvaničnike, koje su aleviti doveli na vlast.

Sunitski pobunjenici su prije toga izvršili napad na alevitske vojnike u Alepu. Bio je to odgovor na brutalnosti režima koji je već tada razvijao i usavršavao represivne metode vladavine što je kulminirala u sukobu kojem danas svjedočimo. Usporedo s tim razvojem, tokom kasnih 1970-ih Assad je otvoreno podržavao maronitske kršćanske militante tokom građanskog rata u Libanu, što su sirijski suniti doživjeli kao još jedan dokaz alevitsko-kršćanske zavjere protiv njih.

Assad je reagirao slanjem 12.000 alevitskih vojnika u Hamu, koji su izmasakrirali 30.000 sunitskih civila i grad skoro sraznili sa zemljom.¹⁰ Događaji u Hami 1982. godine potvrdili su kako ispod oblade Assadove naizgled stabilne vladavine leži uzavreo prostor koji nije nimalo bliže nacionalnom jedinstvu nego što je to bio nakon odlaska Turaka i Francuza.

S početkom sukoba u Siriji 2011. godine te stare i nikad dokraja zacijeljene rane ponovo su prokrvarile, a zemlja skliznula u strahote građanskog rata. U vrtlogu globalnih ideoloških i geostrateških konfrontacija na tom prostoru oživio je i jedan od najstarijih sukoba unutar muslimanskog kulturno-civilizacijskog kruga – onaj sunitsko-šiiitski, koji svoje korijene vuče još od prvih stoljeća islama. Nepromišljeno i redukcionističko prikazivanje rata u Siriji kao gotovo isključivo sunitsko-šiiitskog rata može imati nesagledive posljedice po muslimanske zajednice širom svijeta i destabilizirati društva i države daleko od zidina Šama. Istovremeno, ta sektaška pozadina sirijskog sukoba će igrati bitnu ulogu u mobilizaciji sunitskih mladića širom svijeta jer će oni u borbi protiv režima Bashara al-Assada vidjeti ne samo borbu sirijskog naroda za oslobođenje od jednog diktatorskog režima nego i ispravljanje povijesnih nepravdi prema sunitima.

Riječ sunit u arapskom jeziku dolazi od termina *ehlu-s-sunne ve al-džema`a*, to jest sljedbenici sunneta (Poslanikove prakse) i većinske zajednice, dok *šiiit/šija* dolazi od arapskog termina *šii`at `Ali*, što znači pristalica Alije bin Ebi Taliba. Nakon smrti Poslanika islama, većina njegovih učenika je za vladara muslimanske zajednice izabrala Ebu Bekra.

Tako je Ebu Bekr dobio titulu *halifatu resuli `llah*, ili nasljednik Božijeg poslanika, odakle dolazi naziv halifa, koji su uzeli ne samo prva četvorica halifa, koji se nazivaju "pravilno vođenim, upućenim" (*rašidun*), nego i kasniji muslimanski vladari dinastija Emevija, Abbasija i Fatimija, a naziv halifa koristili su čak i Osmanlije.

¹⁰ Ibidem.

U tim presudnim momentima za muslimansku zajednicu jedan je broj ljudi smatrao da Alija treba postati Poslanikov nasljednik i okupljali su se oko njega, formirajući prvo jezgro šiizma. Sam je Alija odbio da se suprotstavi Ebu Bekru i zapravo je blisko surađivao s njim i dvojicom njegovih nasljednika, Omerom i Osmanom, sve dok i sam nije postao četvrti "pravilno vođeni" halifa sunitskog islama.

Tek je nakon Alijine smrti, koju je prouzrokovao jedan član havaridža, ekstremističke grupacije koja je odbila priznati za halifu kako Mu`aviju, koji je preuzeo hilafet od Alije, tako i samog Aliju, šiizam postao religijsko-politički pokret u Iraku. Tako barem ovaj sporni trenutak islamske povijesti opisuje profesor Sejjid Husein Nasr u svom za zapadne čitaoce pojednostavljenom uvodu u islam sabranom u djelu "Srce islama".¹¹

Upravo se o ovim povijesnim događajima, a u kontekstu sukoba u Siriji, ponovo počinje raspravljati u mnogim muslimanskim zajednicama u svijetu, pa i u islamističkim krugovima u Bosni i Hercegovini i regiji. Na to dodatno ukazuje i površan uvid u nedavno prevedenu literaturu u kojoj se, iz perspektive šiizma ili ekstremnog sunizma, pokušavaju reinterpretirati događaji koji su doveli do velike islamske šizme.

"Višak povijesti"

Na primjeru Sirije još se jednom potvrđuje kako su opasna poigravanja identitetima i politizacija "viška povijesti", a koja, kao i na Balkanu, karakteriziraju društva tog dijela svijeta. Historija odnosa među etničkim i vjerskim skupinama u Siriji otkriva ne samo njihovu duboku složenost nego i potencijal za interpretativnu manipulaciju kakvu ima i sunitsko-šiitski sukob. U nedostatku okvira koji bi omogućio kvalitetno upravljanje takvim interpretacijama, one mogu biti korištene kao osnova za nastanak novih antagonizama.

Kako god, mi smo sada u poziciji u kojoj se brutalnost jednog totalitarnog režima prema vlastitom narodu sve češće doživljava, tumači i analizira isključivo kroz prizmu sunitsko-šiitskih odnosa. U to se može uvjeriti svako ko pogleda brojne arapske forume na kojima Arapi iz čitavog svijeta razmjenjuju informacije i komentiraju događaje u ovoj za "arapsko pitanje" jednoj od povijesno najvažnijih država. Kako je vrijeme odmicalo, diskurs kojim se muslimanske mase, ne samo u Siriji nego i širom svijeta, mobiliziraju protiv režima Bashara al-Assada sve se više udaljava od argumentacije koja se temelji na pozivima da se suprotstavi jednom diktatorskom režimu koji nije osigurao slobode, prava i prosperitet svom narodu ka pozivima da se isprave "povijesne nepravde" prema vlastitoj vjerskoj zajednici i da se izravnaju nikada svedeni računi u sunitsko-šiitskim odno-

11 Sejjid Husein Nasr, "Srce islama", El-Kalem, Sarajevo, 2002, str. 96-97.

sima. Ti pozivi će se postepeno početi prenositi, prije svega, u virtualnim online zajednicama i na zatvorenim predavanjima (dersovima) na Balkanu i u muslimanskoj dijaspori u Evropskoj uniji, pa tako i u Bosni i Hercegovini.

Zanimljivo je kako su, naročito u konzervativnim i radikalnim vjerskim krugovima sunitske uleme, stavovi o navodnom heretičkom učenju šiita i njihovog ogranka alevita postali glavni argument opravdanja borbe protiv njih, a ne brutalnost režima. Tako se fokus borbe protiv jednog režima, koji ne čine samo aleviti nego i brojni arapski suniti i kršćani, sve više pretvarao u sektaški sukob koji može poslužiti za ideološku indoktrinaciju i radikalizaciju daleko od granica Sirije.

Aleviti ili nusejrije

Iako bi se lako moglo upasti u zamku prihvaćanja paradigme sunitsko-šiitskog sukoba u Siriji, povijesna analiza odnosa između alevita, kojima se gleda u šiitske korijene, i sirijskih sunita (a o ekonomsko-vojno-strateškim interesima država involviranih u konflikt da i ne govorimo) otkriva da se radi o daleko složenijem problemu od teološkog ili čak vjerskog spora unutar islamske teološke misli.

Kao prvo, treba primijetiti da se, kada je riječ o analiziranju događaja u Siriji kroz prizmu sunitsko-šiitskih odnosa, preciznije kroz pripadnost porodice Al-Assad alevitskoj sekti islama, ne radi o alevitima iz Turske, koji, i pored nekih sličnosti, ne pripadaju istoj vjerskoj sljedbi.

Naime, aleviti u Siriji su pripadnici sekte poznate u sunitskoj literaturi kao nusejrije. Radi se o mističnoj religioznoj skupini koja se u stručnoj literaturi smatra ogrankom šiitskog islama.

Iako se u najvećem dijelu klasične islamske literature nazivaju nusejrijama, što referira na njih kao sljedbenike Abu Shuayba Muhammeda ibn Nusajra (umro približno 270. hidžretske godine, odnosno 863), za kojeg povjesničari ove sljedbe vjeruju da je učio u kružocima (halkama) zadnje trojice imama koje priznaje većina šiita kao nasljednike i potomke Poslanika islama,¹² današnji sljedbenici nusejrija taj naziv ne prihvaćaju i smatraju ga uvredljivim. Oni se danas nazivaju alevitima i tvrde da to ime asocira na njihovu privrženost Aliji, prvom imamu prema šiitskom učenju i četvrtom pravednom halifi prema sunitskoj tradiciji. Ustvari, tek u septembru 1920. godine Francuzi su zvanično uveli naziv aleviti za ovu skupinu stanovnika Sirije koji su se našli pod mandatom francuske okupacijske sile.¹³

12 Encyclopædia Britannica, 11. izdanje od 1911, pod česticom *Nosairis* (dostupno na <http://www.1911encyclopedia.org/Nosairis>, pristupljeno 15. maja 2012).

13 James Minahan, *Encyclopedia of the stateless nations: ethnic and national groups around the world* / James Minahan, Vol. 1, Greenwood Press, Westport, Conn, 2002, 79.

Nasr za njih, pak, veli da su oni prvobitno bili predislamska religijska sekta s korijenima u gnosticizmu i babilonskim religijama. Preživjeli su, kaže ovaj autor, i sam šiitskog porijekla, kao škola šiizma, a tokom nekoliko posljednjih desetljeća pokušavaju steći i više šiitske legitimnosti.¹⁴

Iako je povijest bila obilježena dugim razdobljima interakcije ili barem tolerancije među nusejrijama i drugim islamskim denominacijama, nisu bila rijetka ni razdoblja sukoba, ugnjetavanja i progona. U vrijeme osmanske uprave nusejrije su često dizali bune, koje su, kao i druge širom carstva, gušene silom. Nakon sloma Osmanskog carstva, čemu su značajan doprinos dali i sirijski aleviti, uslijedilo je razdoblje francuske okupacije. Nakon Prvog svjetskog rata i iskustava kolonijalne uprave u Alžiru i Tunisu, Francuzi su htjeli preduprijeti uspon sunitiskog arapskog nacionalizma, za koji se ispostavilo da je najveća prepreka kolonijalnoj dominaciji, i zato su alevitima dali potpunu autonomiju u Latakiji i Džebel Druzeu (većinski nastanjenom jednom drugom šiitskom batinijskom sektom – družima), gdje su oni činili većinu, kako bi ih odvojili od sunitiskih Arapa u Damasku i tako učvrstili vlast u okupiranoj zemlji. Osim toga, aleviti su u prvim godinama francuske okupacije pod vodstvom alevitskog prvaka Saleha al-Alija vodili žestoku borbu protiv francuskih kolonizatora, koju su ovi jedva u krvi ugušili, što je bio još jedan bitan razlog da se alevitima izađe ususret kako se ponovo ne bi odlučili dići pobunu.¹⁵

Do tada je alevitsko stanovništvo u Latakiji najvećim dijelom nastanjivalo ruralna područja i živjelo u skoro kmetskom odnosu prema sunitima, koji su bili većinski vlasnici zemlje, a onda su se Francuzi počeli predstavljati kao zaštitnici njihovih interesa. U vrijeme francuske uprave aleviti, druži i druge manjine plaćali su manje poreze od većinskih sunita i primali veću pomoć za razvojne projekte, što je dodatno stvaralo tenzije među sunitima i alevitima. Osim toga, ove skupine su, uz Kurde i Čerkeze, najčešće vojačene u specijalne snage koje su služile kolonizatorima, poznate kao Posebne jedinice Levanta (*Troupes Speciales du Levant*).¹⁶

Ovo je dodatno doprinijelo stvaranju slike o nusejrijama kao suradnicima okupatora i neprijateljima islama i Arapa, ali je učinilo i da jedno od najperspektivnijih zanimanja za većinu siromašnih mladih alevitskih seljaka, kako piše Robert D. Kaplan u svom tekstu o krizi identiteta u Siriji objavljenom 1993. u časopisu *The Atlantic*, bude angažman u vojsci, što će im osigurati kasniji značajan utjecaj u društvu u kojem će vojska nakon oslobođenja od kolonizacije igrati ključnu ulogu i izvoditi česte vojne udare.¹⁷

14 Sejjid Husein Nasr, "Srce islama", El-Kalem, Sarajevo, 2002, 111.

15 Matti Moosa, "Extremist Shiites: The Ghulat Sects", Syracuse University Press, New York, 1987, 282-283.

16 Robert D. Kaplan, "Syria: Identity Crisis", *The Atlantic*, February 1993.

17 Ibidem.

Istovremeno, kolonijalna uprava je činila sve da suniti Arape drži pod opsadnim stanjem. Damask je tretiran kao okupirano područje s brojnim vojnim prisustvom okupatorskih jedinica koje su najvećim dijelom činile trupe iz Senegala i već spomenuti alevitski i druski odredi.

Kada su se Sirijci uz velike žrtve izborili za svoju nezavisnost, brojni aleviti su među sunitima ostali omraženi kao suradnici okupatora i izdajice vlastitog naroda. San koji su već brojni alevitski autori počeli sanjati o nezavisnoj državi alevita ugašen je 28. februara 1937. godine, kada je autonomna pokrajina Latakija pripojena onome što će postati nova Sirija.

Dio sjeverozapadne Sirije, takozvani Sandžak Alexandretta (današnji Hatay), u kojem je živjela značajna populacija alevita, Francuska je 1939. godine ustupila Turskoj nakon plebiscita koji je proveden u provinciji pod supervizijom Lige naroda. Alevitski nacionalisti i danas tvrde kako su Turci nakon aneksije protjerali sve Arape alevite i Armene koji su tamo živjeli, pa je taj antiturski element u njihovom kolektivnom pamćenju itekako prisutan i u današnjim odnosima između Sirije, na čijem čelu su aleviti, i Turske. U tom kontekstu nije nebitna ni povijesna anegdota koja nam govori kako je upravo Zaki al-Arsuzi, mladi alevitski lider iz provincije Iskandarun u Alexandretti, koji je predvodio otpor protiv turske aneksije, kasnije postao jedan od osnivača vladajuće Baas stranke.

Dinamika sukoba u Siriji

Rat u Siriji počeo je, prije svega, kao mirni pokušaj građana jedne od najneslobodnijih država, kojom desetljećima suvereno i brutalno vlada ista porodica sa uskim krugom odanih suradnika, da se izbore za veće slobode i bolje uvjete života. Vlast je na mirne demonstracije naroda uzvratila brutalnošću, masovnim zatvaranjima i egzekucijama, šaljući vojsku, tenkove i avione na kolone demonstranata. Tek tada počinje oružana borba malih, nenaoružanih i nekoordiniranih skupina, koje sebe počinju nazivati *suvar* ili revolucionari. Svaka lokalna skupina je sebi davala ime, imala vlastito zapovjedništvo i samostalno izvodila operativna djelovanja, koja su se najčešće svodila na pokušaje da se spriječe pripadnici vojske i režimskih paravojnih formacija poznatih kao *šebiha* od ulaska u gradove i sela u kojima su činili brojne zločine.

Ubrzo će, nakon što je oružana pobuna zahvatila čitavu državu i došla do predgrađa samog Damaska i nakon što su pobunjenici preuzeli kontrolu nad brojnim graničnim prijelazima, naročito prema Turskoj, početi pristizati oružje i dobrovoljci iz zemalja koje bi rado vidjele pad režima predsjednika Bashara al-Assada. Tada počinju pokušaji da se raštrkane formacije stave pod jedinstveno zapovjedništvo. Skupno ime za te manje jedinice na početku sukoba bilo je Slobodna sirijska vojska (*Free Syrian Army – FSA*), ali nije bilo nikakvog centraliziranog zapovjedništva niti koordinacije među tim frakcijama. Tek 7. decembra 2012. godine vojni zapovjednici

različitih jedinica širom Sirije objavili su da su uspostavili zajedničko zapovjedništvo, u koje je izabrano 30 članova, koje su nazvali Vrhovno vojno vijeće, poznato i kao Vrhovno vojno zapovjedništvo (*Supreme Military Command – SMC*).

Odmah po formiranju Vijeća i nakon što su sve frakcije pozvane da se stave pod zapovjedništvo Slobodne sirijske vojske (FSA) bilo je očito da među oružanim skupinama postoje i one koje su ideološki i po ciljevima svoje borbe toliko daleko od većine sirijskih pobunjenika da nemaju ni minimum zajedničke osnove za djelovanje. Takvo zajedničko zapovjedništvo nisu prihvatile skupine koje se ideološki povezuju s onim što je, naročito nakon 11. septembra 2001. godine, postalo poznato kao Al-Kaida, prije svega ISIL, ali i Fronta al-Nusra, koja je pristala da koordinira akcije i aktivnosti na terenu sa FSA-om, ali ne i da se stavi pod zajedničko zapovjedništvo.

Osnivanje zajedničkog zapovjedništva ojačalo je revolucionare i u jednom razdoblju predstavnici SMC-a tvrdili su da se pod njihovim zapovjedništvom nalazi 80 posto operativnih vojnih formacija. Činilo se tada da režim i Sirijska arapska vojska neće izdržati sukob s pobunjenim građanima. Sirijska vojska, kao i sve konvencionalne vojske, jednostavno nije bila obučena za gerilski način ratovanja i sukob s većinom svojih građana, te je zbog toga bila zbijena u kasarnama, izvodeći samo zračne napade na pobunjene gradove i sela.

Onda se desila prekretnica. U rat je ušao proiranski šiitski Hezbollah iz susjednog Libana, čiji su vojnici obučeni upravo za takvu vrstu ratovanja. I ne samo to, Hezbollah je pokazao zavidnu izdržljivost u ratu s konvencionalnom vojnom silom, i to ne bilo kojom, nego onom izraelskom, kojoj je u nekoliko navrata nanio teške poraze.

Ovim se, međutim, borba jednog naroda za slobodu sve više pretvara u sektaški rat u kojem su na jednoj strani sirijski suniti i brojne sunitske zemlje sa zapadnim saveznicima, a na drugoj alevitski prošiitski i proiranski režim, koji još podržava Rusija. Sukob se tada pretvara u sektaški rat i u njemu sve više snage odmjeravaju regionalni i svjetski centri moći. Sukob je u medijima, a naročito na društvenim mrežama, prikazan kao agresija šiitske manjine nad sunitskom većinom i kao dio veće zavjere, prije svega Irana, protiv sunitskih muslimanskih naroda Bliskog istoka. Svi zločini režima predstavljani su kao zločini povijesnih neprijatelja sunita iz reda rafidija, kako suniti pogrdno nazivaju šiite. To je mobiliziralo stotine, naročito selefijskih, dobrovoljaca iz čitavog svijeta, pa i Bosne i Hercegovine, koji su zbog teoloških neslaganja sukobljeni sa šiizmom, da priteknu u pomoć svojoj sunitskoj braći. Ono što je za bosanskohercegovački kontekst posebno zanimljivo jest da tradicionalni islam kakav se naučavao i živio na Balkanu nije bio opterećen tom unutarmuslimanskom šizmom. Muslimani ovih prostora nisu imali iskustvo sa šiizmom, osim preko nekih sufijskih

redova koji su u nekim elementima svoga učenja baštinili pojedine elemente šiitske tradicije, pa samim tim nisu imali ni antagonizam prema njima. Zato je zanimljivo pratiti napor koji je, putem prevedenih knjiga, predavanja i online propagande, uložena da se ovdašnji muslimani uvjere u to da je "šiizam najveći neprijatelj islama koji ga napada iznutra".¹⁸ Taj proces je išao istovremeno sa šiitskim prozelitizmom koji provode neke državne i nevladine organizacije i obrazovne institucije u Bosni i Hercegovini i regiji.¹⁹ Bez te polarizacije teško bi ovdašnje sunitske mladiće bilo moguće motivirati da odu na drugi dio svijeta kako bi ubijali "krive muslimane".

Istovremeno, na terenu u Siriji, instruktori iz Irana, koji su obučavali pripadnike Hezbollaha u Libanu, brojne šiitske milicije u Iraku, Husijune u Jemenu i druge proksi paravojne formacije, uz svestranu podršku logistike Hezbollaha, Irana, Rusije i režima u Damasku, formiraju teritorijalne odbrane i male skupine milicija koje djeluju bez centralnog zapovjedništva u svojim selima i ulicama, i to u šiitskim, alevitskim, kršćanskim i režimu lojalnim sunitskim mjestima. Ovakav razvoj događaja će predstavljati prekretnicu u ratu i od tada pobunjenici više neće imati inicijativu na terenu. Simbol tog preokreta postat će pad strateški bitnog gradića Kusejr na granici s Libanom u junu 2014. godine koji su nakon više sedmica opsade zauzeli pripadnici Hezbollaha.

Vrhovno vojno zapovjedništvo je dugo pokušavalo održavati različite frakcije sirijske vojne opozicije na okupu. Kako bi osigurali nastavak podrške zapadnih zemalja, prije svega Amerike, njihov zvanični diskurs je bio izrazito sekularan. Govorili su da je njihov cilj svrgavanje režima a da će onda narod odlučiti na slobodnim izborima kakvu vlast želi. U operativnom smislu protežirali su profesionalni vojni kadar iz reda prebjeglih oficira iz režimske vojske, pokušavajući stvoriti dojam da preuzimaju nacionalnu vojsku Sirije. Međutim, situacija na terenu je išla u sasvim drugom pravcu. Pretvaranje sukoba u sektaški rat, ali i strahote rata i dugo ugnjetavanje vjerskih sloboda rezultirali su jačanjem vjerskih osjećanja među vojnicima i narodom. Neuspjeh i neodlučnost Zapada da pomogne sirijskoj opoziciji i narodu samo su ojačali one skupine koje su se pozivale na islam i koje se nisu obazirale na stavove zapadnih saveznika. Vijesti o sukobima oko logističkih ruta i sve češći sukobi između rivalskih frakcija oko kontrole nad oslobođenim teritorijima dodatno su oslabili autoritet centralnog zapovjedništva. Većina dobrovoljaca koji su dolazili da se bore za svoju

18 Lista antišiitske literature na bosanskom jeziku bi se odužila. Možda je prvo djelo te vrste knjiga "Veliki šejtan" Halida Tulića, koja je štampana još 1996. u Jordanu a distribuirana u Bosni i Hercegovini. Nakon toga su prevedene i štampane brojne antišiitske brošure, najčešće bez imena izdavača. Dva djela su posebno u velikom tiražu distribuirana u BiH, i to "Osnove učenja – Šija imamija isna `ašerija" autora Es-Sejjida Muhibbuddina El-Hatiba i "Ši`iti i ši`izam" Ihsana Ilaheja Zahira.

19 Obim prošiitske literature prevedene na bosanski jezik nakon rata je pozamašan. Iako stavovi često nisu izrazito antisunitski u toj literaturi, oni jasno promoviraju interpretaciju historije i teologije koja odudara od zvanične sunitske doktrine. Jedno vrijeme je u tome prednjačila organizacija Muslimanski život (<http://www.muslimanskizivot.org/>, link više nije aktivan), koja je šiitsku literaturu prevodila i distribuirala širom Bosne i Hercegovine i bosanskohercegovačke dijasporu, a uređivali su i istoimeni časopis.

viziju džihada i za uspostavu islamske države pridruživala se ISIL-u, koji je na ranije oslobođenim teritorijama uspostavljao svoje viđenje islamske države koja je povezivala teritorije u kojima su djelovali protiv, kako oni kažu, istog šiitskog neprijatelja u Iraku.

Sve više je uloga Vrhovnog vojnog zapovjedništva i Slobodne sirijske vojske slabila, a njegovo mjesto su pokušale zamijeniti neke druge krovne organizacije koje su osnivane, a koje su sad u svom imenu umjesto "sirijska" sve češće nosile prefiks "islamska". Formiranje islamske fronte Al-Džebha al-Islamijje bio je posljednji u nizu pokušaja da se objedine ponovo razjedinjene vojne frakcije sirijske opozicije. U ovoj koaliciji, zvanično formiranoj 22. novembra 2013. godine, djeluju neke od najborbenijih i najbrojnijih vojnih formacija, kao što su selefijski odred Ahrar al-Sham, Liva al-Hak iz Homsa, Sukur al-Sham iz Idliba, ili nedavno u Damasku osnovane Vojske islama (Džejš al-Islam), za koju se vjeruje kako ima direktnu podršku Saudijske Arabije, koja preko ove fronte pokušava umanjiti utjecaj antisaudijske Al-Kaidi bliske Islamske države u Iraku i Šamu, ali i Al-Nusre, koja je ideološki bliska Al-Kaidi, ali se taktički i zapovjednički od njih udaljila. Trenutni obračun sa ISIL-om neki vide kao pokušaj neke nove, "umjerene islamske" opozicije, da preuzme kontrolu nad snagama revolucionara, ali i kao preduvjet da strana, a naročito američka i britanska pomoć, nastavi stizati pobunjenicima.

U vrijeme zaključivanja ove studije umjerena sirijska opozicija je bila oslabljena i bez izgleda da se u toj državi postigne bilo kakvo vojno rješenje. Istovremeno je u Iraku krenula ozbiljna ofanziva protiv tzv. Islamske države u Tikritu. Ovu ofanzivu prate brojne kontroverze – od prisustva instruktora iz Irana (poput zapovjednika Revolucionarne garde Kasima Sulejmanija), brojnih zločina i osveta, ne samo prema pripadnicima ISIL-a nego i sunitima koji se tamo nalaze, preko sprečavanja arapskih sunita da se vrate u oslobođene gradove i sela i nepotrebnog uništavanja njihove imovine, do angažmana šiitskih izrazito ideološki i sektaški motiviranih paravojnih formacija, kao što su Hashd al-Shaabi, Ketibetu Ali, Ketibetu Bedr, Ketibetu Abu Fadl al-Abasi i druge koje iza sebe imaju povijest zločina nad sunitima.²⁰ Ovakav razvoj prilika možda može kratkoročno potisnuti vojno prisustvo ISIL-a u Iraku, ali ako se ne nađe način da se irački suniti uvjere da nisu oni meta operacija protiv ISIL-a, i ako se ne garantira sigurnost u novom Iraku nakon povlačenja ISIL-a i uključivanje u centralnu vlast, čitava operacija može postati osnova za dodatnu radikalizaciju sunita ne samo u Iraku i susjednoj Siriji nego i širom svijeta. Ovakvim raspletom situacije i slamanjem ISIL-a na terenu ideologija

20 Dovoljno je pogledati brojne Twitter profile onih koji izvještavaju s ratišta, šiitskih boraca i drugih aktivista na kojima se vidi brutalnost šiitskih paravojnih formacija koja se ni po čemu ne razlikuje od one koju su iskazali pripadnici ISIL-a kada su zauzimali te gradove. U nekim slučajevima anti-ID propaganda na istim mjestima na kojima su nastali snimci brutalnih pogubljenja sada producira iste takve snimke na kojima su žrtve navodni pripadnici ID-a. Vidi npr. Twitter profil @XxhassanXm, koji sebe naziva "Podrška iračkoj vojsci" (دعم الجيش العراقي).

ovog pokreta može samo ojačati, jer će se on i dalje predstavljati kao jedini zaštitnik sunita, protiv kojih su se zajednički urotili “Amerika, Iran i korumpirani arapski despoti”.

Korijeni tzv. Islamske države

Kada govorimo o stranim dobrovoljcima u sirijskom ratu, pretpostavlja se kako se većina njih bori u formacijama koje se ideološki povezuju s Al-Kaidom i idejama “selefijskog globalnog džihada”.

“Islamska država” u Iraku i Šamu/Levantu (ISIL, IDIŠ ili DAIŠ) pobunjenička je skupina aktivna u Iraku i Siriji. Prvi put se pojavila početkom 2004. godine u Iraku, kada ju je osnovao militant jordanskog porijekla Abu Musab al-Zarkavi pod imenom Jama’at al-Tawhid wal-Jihad (Zajednica monoteizma i džihada), ali je već u oktobru te iste godine promijenila ime u Tanzim Qaidat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn, ili bolje poznati naziv Al-Kaida u Iraku. Ovo ime su prihvatili nakon što su dali zavjet na poslušnost i pokornost (islamski koncept *bejata* ili zavjeta na poslušnost koji se davao halifi) liderima globalne Al-Kaide. U januaru 2006. godine skupina se ujedinila sa više manjih organizacija koje su se tada nazivale Shuratu al-Mujahidin. U oktobru 2006. sebe su prozvali Islamskom državom Irak (Dawlat al-’Iraq al-Islamijja), i danas neki dobro upućeni izvori govore o tome da je već od tada počeo tihi raskol između lidera Dawlata i centralnog zapovjedništva, ali da on dugo nije bio očit. Kako god, od aprila 2013. oni sebe nazivaju “Islamska država u Iraku i Šamu/Levantu” kako bi naglasili svoje prisustvo u Siriji ili Šamu.

Od samog osnivanja zvaničan cilj bio im je uspostava “islamskog hilafeta” u Iraku. U jeku iračkog rata značajnu vojnu prisutnost su imali u pokrajinama Anbar, Niniva, Kirkuk i Salahudin, zatim u Dijali i Bagdadu, a Bakubu su smatrali svojim glavnim gradom. Nakon što su se lideri sunitskih arapskih plemena okrenuli protiv ovih skupina i njihove vizije uređenja post-Sadamovog Iraka, i nakon što su uz podršku Amerikanaca i centralne vlade u Bagdadu osnovali svoje milicije poznate kao Sehavat, vojno prisustvo Al-Kaide je potisnuto, a njeni pripadnici dugo su djelovali u tajnosti, služeći se samo terorističkom taktikom, odnosno napadima na civilne šiitske i vladine ciljeve.

Nakon eskalacije nasilja u Siriji ISIL je prebacio dio svojih ljudi u Siriju, koristeći tamošnju situaciju da pridobije nove dobrovoljce i da se domogne oružja i opreme. Posebno je u tom procesu, kao i u čitavoj strukturi ISIL-a, zanimljiva uloga baasističkih oficira koje su demobilizirali Amerikanci nakon okupacije Iraka i koji čine operativno jezgro ISIL-a. Nakon što su ostali bez privilegija i osjetili se zapostavljenima u novom Iraku, kojim dominiraju šiiti, oni su se preko noći okrenuli idejama

“borbe protiv unutrašnjeg neprijatelja islama” koje je tada promovirao Abu Musab al-Zarkavi.²¹ I uistinu, ISIL je danas, prema svim dostupnim izvještajima, kopija brutalne policijske države kojom upravljaju svemoćne obavještajne i sigurnosne agencije, samo što su one ovaj put zaogrnutе plaštom islama i navodne apsolutne pokornosti halifi, kao nekada Sadamu. To objašnjava vojne vještine i iskorištene taktičke prednosti koje je ISIL pokazao kada je u munjevitom naletu zavladao velikim dijelom teritorija, a koje dobrovoljci koji su dolazili iz čitavog svijeta u taj sukob sigurno nisu imali. Danas oni mjesta u kojima su prisutni smatraju svojom državom i za njih su ratišta Iraka i Sirije spojena. Većina stranih dobrovoljaca koji su dolazili u Siriju kako bi se borili za slom režima Bashara al-Assada i kako bi tamošnju krizu iskoristili za uspostavljanje njihove vizije islamske države pridruživala se frakcijama koje su imale identične ciljeve, a o kojima kao i pozadini čitavog sukoba nisu znali osim ono što su im njihovi ideolozi i zapovjednici rekli. Takvi su se rijetko borili u redovima Slobodne sirijske vojske.

Krajem decembra 2013. godine ISIL je fokus svoga djelovanja ponovo premjestio na Irak, koristeći nezadovoljstvo tamošnjih arapskih sunita, naročito onih lojalnih plemenima (ar. *ašair*), koji su se osjetili politički marginaliziranim i progonjenim od proširovane vlade Nurija al-Malikija. Kada je postalo izvjesno da će na netom održanim izborima Nuri al-Maliki ponovo osigurati dovoljan broj glasova da pokuša formirati iračku vladu, suniti su bez ozbiljne borbe gradove na sjeverozapadu države prepustili malom broju pripadnika ISIL-a koji su u njih umarširali iz susjedne Sirije.

U junu 2014. godine ISIL je bez većeg otpora zauzeo drugi po veličini grad u Iraku – Mosul, dolazeći u jednom trenutku do samih predgrađa Bagdada. Krajem mjeseca, nakon što su pred očima svjetske javnosti proveli neviđenu brutalnost i masovna pogubljenja svih onih koji nisu bili spremni prihvatiti njihovu vlast, ISIL je konsolidirao vlast nad velikim dijelom teritorija Sirije i Iraka, uklonio granice između ove dvije države i proglasio osnivanje hilafeta. Shodno tome, organizacija je promijenila ime u Islamska država²². To je dovelo ne samo do raskola u opoziciji nego i do sukoba među samim selefistima koji sebe nazivaju mudžahidima ili borcima na Božijem putu.

Tako su se borci bliski ideologiji Al-Kaide vrlo rano podijelili u dvije skupine: Džabhat al-Nusru (Fronta podrške), koji vodi izvjesni Abu Mohammad al-Golani, a koji priznaje lidersku poziciju novog vođe Al-Kaide u svijetu Ajmana al-Zavahirija, i na one koji su se od njega odvojili i slijede lidera iračkog ogranka Al-Kaide Abu Bakra al-Bagdadija, koji osporava autoritet Al-Zavahirija i prvenstveno sebe smatra emirom ili vlada-

21 O ulozi Sadamovih oficira u kreiranju ISIL-a vidi prilog Der Spiegelovog novinara Christopa Reutera koji je načinio na osnovu dokumenata koje su pripadnici Slobodne sirijske vojske zaplijenili od ubijenog kreatora ISIL-ove strategije širenja utjecaja na Siriju poznatog pod imenom Haji Bakr. Christoph Reuter, “The Terror Strategist: Secret Files Reveal the Structure of Islamic State”, *Der Spiegel*, 18. aprila 2015.

22 Za više pojedinosti o ovome, pogledaj “What is Islamic State?”, BBC, 26. septembra 2014, (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>, pristupljeno 18. marta 2015).

rom Islamske države u Iraku i Levantu (Šamu ili Siriji), a koji se kasnije proglasio halifom ili "jedinim vjerskim i političkim liderom svih muslimana u svijetu".

Do otvorenog raskola između ISIL-a i čelnika globalne Al-Kaide došlo je kada je Al-Zavahiri zatražio da se u Siriji ratuje pod zapovjedništvom Al-Nusre a da ISIL zadrži operativnu samostalnost na prostoru Iraka. Al-Bagdadi je to odbio i sebe proglasio emirom ili vladarom islamske države u nastanku, a u jednom svom govoru je Al-Zavahirija optužio da je odstupio od šerijata jer je dao *bejat* lideru talibana Mula Omeru koji je Paštun iako se od Poslanika islama prenosi da halifa može biti samo neko ko je iz plemena Kurejš. Istovremeno, Al-Bagdadi za sebe tvrdi da je porijeklom Kurejš i da bi se zato sve druge islamističke frakcije trebale podvrgnuti njegovom zapovjedništvu.

Kada su eskalirali sukobi između Slobodne sirijske vojske i drugih pobunjeničkih frakcija s jedne i ISIL-a s druge strane, Al-Nusra je dugo pokušavala ostati izvan te borbe, ali se situacija ubrzo otela kontroli. Al-Nusra danas oponaša ISIL-ovu taktiku u okolini Haleba tako što potiskuje druge "umjerene frakcije sirijske opozicije", naročito one za koje se smatra da ih podržavaju Sjedinjene Američke Države. Najjasnija potvrda ove taktike je slamanje frakcije Harektu-l-Hazm u koju su Amerikanci i drugi zapadni saveznici polagali znatne nade.²³

Sada je raskol među "selefijskim džihadistima" očit i obje frakcije se bore oko toga koja će se nametnuti kao lider "globalnog džihada". Zato implikacije ovog sukoba nadilaze granice sirijskog ratišta iako će tamo biti najočitije. Naime, ovim je ISIL izrastao u glavnog oponenta Al-Kaide, čijim se ogrankom dugo smatrao. Taj sukob je vidljiv i među dobrovoljcima iz Bosne i Hercegovine jer su se neki od njih našli na suprotstavljenim stranama. Sukob se može osjetiti i u virtualnom svijetu među bosanskim islamistima, gdje svaka od frakcija ima svoje istomišljenike koji zastupaju njihove stavove i njihovu verziju onoga što se dešava na terenu u Siriji i Iraku.

Pitanje je sada koja od frakcija će biti više oslabljena ovim raskolom. Dok jedni smatraju da je ovo dokaz kako se Al-Zavahiri nije uspio nametnuti kao lider organizacije nakon ubistva Osame bin Ladena i da staro rukovodstvo gubi podršku na terenu, gdje nova generacija preuzima stvari u svoje ruke, drugi smatraju da će ISIL-ova taktika ratovanja na ovaj način izgubiti legitimitet u tzv. džihadističkim krugovima i da će to ići u prilog Al-Nusri.

Ipak, ISIL bi lako od Al-Kaide mogao preoteti poziciju lidera tzv. globalnog džihada. ISIL danas kontrolira više teritorija u Iraku i Siriji nego ijedna islamistička skupina do sada i na sve načine po-

23 Jeffrey White, "Rebels Worth Supporting: Syria's Harakat Hazm", The Washington Institut, 28. aprila 2014. (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/rebels-worth-supporting-syrias-harakat-hazm>, pristupljeno 18. marta 2015).

kušava dokazati regionalnoj i globalnoj javnosti da nije nikakva frakcija ili skupina, nego država. Procjene sugeriraju da ISIL ima daleko veće i stabilnije prihode od Al-Nusre i matičnog pokreta, prije svega zbog široke mreže donatora koji financiraju njihovu borbu protiv režima u Damasku, ali i zbog prihoda od ratnog plijena, kontrole nad poljima nafte i plina u istočnim dijelovima Sirije, kojima se trguje na crnom tržištu, kao i od prihoda od otmica i pljačke.

Ko će u budućnosti nastaviti predvoditi ideje tzv. globalnog džihada zavisit će uveliko od ishoda sukoba u Siriji. Jačanje ISIL-a bi moglo potpuno marginalizirati Al-Kaidu na globalnom planu. Još niko ne zna kako će se eventualni trijumf ISIL-a odraziti na ideologiju Al-Kaide i šta će za globalnu sigurnost značiti pretvaranje Al-Kaide od terorističke organizacije u borbenu formaciju koja pokušava osnovati državu i kontrolirati teritorije na obalama Mediterana i u srcu arapskog svijeta.²⁴

24 O sukobu između ISIL-a i Al-Kaide vidi izvještaj Aarona Y. Zelina: "The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement", Washington Institute for Near East Policy, br. 20, juni 2014.

Strategija djelovanja ISIL-a i “upravljanje divljaštvom”

Trenutna strategija djelovanja ISIL-a ne samo u Iraku i Siriji nego i na mjestima gdje se ISIL pokušava proširiti, poput Sinaja u Egiptu, Libije, Afganistana, Jemena, Nigerije, Tunisa i brojnih drugih država u kojima se javljaju organizacije koje se obavezuju na poslušnost (daju *bejat*) halifi Al-Bagdadiju i bore se pod obilježjima ISIL-a, ima dosta sličnosti sa strategijom poznatom kao “upravljanje divljaštvom”. U stvari, radi se o nekoj vrsti kombiniranog terenskog priručnika i svojevrsnog manifestom za “povratak hilafeta” naslovljenog sa “Upravljanje divljaštvom (ili zvjerstvima) – najkritičniji stadij kroz koji će zajednica vjernika (*ummet*) proći” (Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Ummah Will Pass: إدارة التوحش: أخطر مرحلة ستمر بها الأمة, Idārat at-Tawahhush: Akhtar marhalah satamourrou biha l ummah). Ova studija djelo je islamističkog ideologa poznatog kao Abu Bakr Naji. Publikacija se pojavila na društvenim mrežama 2004. godine, prvo na zatvorenim forumima, a kasnije i na brojnim stranicama na kojima se okupljaju militanti, kao i na stranicama specijaliziranih centara koji prate trendove unutar terorističkih organizacija.²⁵

Stvarni identitet Abu Bakr Najija nije nikada zvanično potvrđen, ali Hani Nesira sa Al Arabiya Institute for Studies je u svom istraživanju došao do zaključka da se radi o Egipćaninu Muhammadu Khalilu al-Hakaymahu (محمد خليل الحكايمه), koji je napisao još nekoliko studija o djelovanju pojedinaца i organizacija tada povezanih s globalnom Al-Kaidom.

Naji vjeruje da će samo građanski rat unutar islama, tj. muslimana, dovesti do uspostave sunitskog hilafeta. Zato on predlaže eskalaciju brutalne kampanje nasilja i zvjerstava u muslimanskim zemljama koja treba rezultirati polarizacijom njihovih društava i novim sukobima, razotkrivanjem nesposobnosti sigurnosnih agencija i vladajućih elita da održe kontrolu nad narodima, što bi trebalo privući nove sljedbenike u redove džihadista i u konačnici stvoriti džepove nesigurnosti ili prostore u kojima vladaju strah, nesigurnost i zvjerstva. Pod “upravljanjem zvjerstvima” Naji podrazumijeva stvaranje anarhije, kojom bi onda militanti upravljali, tj. u kojoj bi se nametnuli kao jedini koji mogu uspostaviti red i smijeniti nesposobne i korumpirane vlasti, i to na principima islama, šerijata, historijskog iskustva i tradicije muslimanskih naroda.

Abu Bakr Naji je osmislio borbeni plan čiji je cilj oslabiti neprijateljske države onim što je nazvao “snaga uznemiravanja i iscrpljivanja”. Uvlačenje Sjedinjenih Američkih Država u otvoreni ratni sukob, umjesto ranijeg zastupničkog (*proxy*) ratovanja, bio je cilj zamisli jer je Naji vjerovao da će

²⁵ Knjiga “Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Ummah Will Pass” je dostupna na internetu na adresi: <https://azelin.files.wordpress.com/2010/08/abu-bakr-naji-the-management-of-savagery-the-most-critical-stage-through-which-the-umma-will-pass.pdf>.

kada jednom američki vojnici budu ubijeni od mudžahedina na bojištu "medijski oreol" njihove navodne nepobjedivosti nestati. Muslimani će tada biti "zaslijepjeni" štetom koju su u stanju nanijeti slaboj i moralno iskvarenoj supersili i istovremeno gnjevni zbog okupacije za njih svetih zemalja, što će ih naposljetku nagnati u džihad. On je pozivao da se napadi usmjere na ekonomske i kulturne institucije "otpadničkih" režima koji su saveznici SAD-a. "Javnost će vidjeti postrojbe u bijegu, obezglavljene... U tom trenutku nastupa divljaštvo i kaos u kojem će regija ispaštati zbog nepostojanja sigurnosti. Ovo će dodatno doprinijeti već postojećoj iscrpljenosti i iznurenosti, koje su rezultat napada na preostale ciljeve i oružani otpor vlastima", napisao je Naji.²⁶

Naji je koristio tradicionalni džihadistički primjer Egipta, ali se implicite odnosio na Irak, gdje je pozivao na brzu konsolidaciju džihadističkog trijumfa s namjerom "ovladavanja okolnim zemljama". Jedan ISIL-ov duhovnik je ispričao Michaelu Weissu i Hassanu Hassanu, autorima knjige *Inside the Army of Terror*, da je Najijeva knjiga naširoko distribuirana među oblasnim ISIL-ovim zapovjednicima i nekim običnim vojnicima kao sredstvo za opravdavanje odrubljivanja glava ne samo kao religijski dopuštenim radnjama već preporučenim od Boga i Njegovog poslanika. Za ISIL, najveći doprinos teksta "Upravljanje divljaštvom" leži u razlikovanju značenja džihada u odnosu na druga religijska pitanja. Naji u jednome trenutku podučava čitatelja tvrdeći da način na koji se uči o džihadu "u knjigama" otežava mladim mudžahidima da spoznaju pravo značenje njegovog koncepta. "Neko ko isprva uči o džihadu misli da je to ništa doli nasilje, grubost, terorizam, zastrašivanje (drugih) ili bezočno ubijanje. Ja govorim o džihadu i borbi, ne o islamu, i to se ne bi trebalo miješati... Ne može se nastaviti boriti neko i prelaziti iz jedne etape u drugu osim ako inicijalna etapa ne podrazumijeva etapu bezočnog ubijanja neprijatelja i rušenja njihovih domova..."²⁷

Tu ideju upravljanja društvima u anarhiji i stvaranja a zatim popunjavanja pravnog i političkog vakuuma koju je razradio Naji u praksi pokušava provesti Al-Bagdadi. Ovo nije promaklo sve većem broju analitičara koji analiziraju sve što se dešava u „Islamskoj državi“ i oko nje. Tako Loretta Napoleoni u svojoj novoj knjizi *The Islamist Phoenix* (u Sandorfa iz Hrvatske prevedeno pod naslovom *Uspon islamizma*) piše:

"Spretnost kojom Al-Bagdadi i njegova skupina uvjeravaju sunite u Siriji, a isto tako i u Iraku, da bi mogli uspjeti u onome u čemu su svi ostali podbacili, nevjerojatan je podvig njihove modernosti. U prošlosti, nijedna džihadistička skupina nikada nije bila opremljena za vođenje prave države. Nisu znali kako upravljati zalihama vode, kanalizacijom, izgradnjom cesta, niti su znali kako koristiti virtualni svijet za novačenje i skupljanje sredstava diljem planeta. Još su manje znali kako

²⁶ Ibidem.

²⁷ Michael Weiss i Hassan Hassan, "Inside the Army of Terror", Regan Arts, New York, 2015, 40-41.

postići konsenzus u zajednicama. Takve greške, a vidali smo ih u Afganistanu u halifatu (kalifatu) mule Omera (Omara), poživaju na predmodernoj viziji društva kakvu je projicirao selefizam.

Iako je san džihadističkog pokreta oduvijek bio obnova halifata, bila je to samo nejasna, romantična ideja, potpuno neprimjenjiva u modernim vremenima, jer je selefizam", tvrdi Napoleoni, "odbijao konstrukciju moderne države. Radikalni je selefizam radije zamrznuo koncept idealnog društva kakav je vrijedio u Arabiji sedmoga stoljeća. Svaki napredak koji je slijedio nakon toga ili je suvišan ili opasan, od infrastrukture moderne države do moderne tehnologije, što je očito jer su talibani zabranili muziku, radio i TV."²⁸

S time na umu, ono što je napravio Al-Bagdadi, iscrtavajući unutar Sirije vlastite enklave Islamske države u Iraku i vodeći te zajednice kao politički autoritet sa svim instrumentima moderne države, zaista je nevjerojatno. On je uspio "spojiti političku namjeru islamista o preuzimanju vlasti u državi s nešto globalnijom vizijom neotradicionalista o stvaranju prepoznatljive, makar i nesavršene države, koja bi istovremeno trebala biti lansirna rampa za daljnje širenje. Ova kombinacija bez presedana vrlo je važna", piše, prema citatu L. Napoleoni, Jason Burke, veteran proučavanja džihada.²⁹

Ali ovaj iskorak koji je napravio ISIL nije samo "nevjerovatan", nego je i izuzetno privlačan širokom spektru simpatizera islamističkih ideja i bitan je faktor mobilizacije. Za mnoge mlade muslimane uspostava Islamske države u Iraku i Siriji je ostvarenje dugog sna o povratku hilafeta kao političkog okvira koji će muslimanima povratiti poštovanje i ugled koji su nekada u svojoj povijesti uživali.

Kršćanske frakcije u sirijskom sukobu

Kada je riječ o tome koje se sve frakcije danas bore u Siriji i Iraku, vrlo je teško pohvatati sve konce, naročito ako bismo htjeli ući u trag novcu i dobrovoljcima, tj. ako bismo htjeli znati ko od svjetskih i regionalnih centara moći podržava koju frakciju. To bi nam teško pošlo za rukom, naročito ako znamo da se skoro svakodnevno prave novi savezi i blokovi, dok se neke frakcije raspuštaju ili pridružuju drugima s boljom logistikom ili naoružanjem. Ali je bitno napomenuti da pored sunitskih i šiitskih frakcija te iračkih i sirijskih vladinih snaga postoje i brojne kurdske frakcije koje pokušavaju zaštititi teritorije na kojima žive Kurdi od upada različitih paravojnih formacija, ali i stvoriti uvjete za eventualnu autonomiju tih regija u budućem preustroju Sirije nakon pada režima Bashara al-Assada, a možda i njene nezavisnosti i pripajanja nekoj budućoj kurdskoj državi.

28 Loretta Napoleoni, "Uspon islamizma", Sandorf, Zagreb, 2015, 83-84.

29 Jason Burke, "The ISIS leader's vision of the state is a profoundly contemporary one", *The Guardian*.

I dok se o sunitskim, šiitskim, pa i kurdskim dobrovoljcima i vojnim frakcijama pisalo i izvještavalo u svjetskim medijima, rijetki su izvještaji koji govore o kršćanskim dobrovoljcima, pa i vojnim organizacijama u Siriji. O kršćanskoj manjini u Siriji se najčešće piše samo kroz prizmu visoke cijene koju plaćaju uhvaćeni između dvije sukobljene strane. Međutim, situacija na terenu je daleko složenija.

Tako je BBC-jev servis na arapskom jeziku početkom 2014. godine emitirao prvi prilog o sve većem broju kršćanskih boraca koji iz brojnih evropskih zemalja dolaze u Siriju kako bi se borili na strani kurdskih vojnih formacija i prorežimskih snaga protiv skupina povezanih s Al-Kaidom, prije svega protiv pripadnika Islamske države u Iraku i Šamu – ISIL.³⁰

Autor priloga Muhieddeen Hamish tvrdi kako je većina njih sirijskog porijekla, ali da imaju državljanstva brojnih evropskih zemalja, gdje godinama žive. Kao primjer ovog novog trenda on navodi djelovanje formacije koja se naziva Sutoro i koja se bori u sjeveroistočnoj pokrajini Hasaka zajedno s kurdskim frakcijama protiv s Al-Kaidinom ideologijom povezanih pobunjenika.

Prvi su ovaj novi zaplet u ionako kompleksnom sirijskom sukobu primijetili u švicarskom centru Agenfor, čiji je direktor Sergio Bianchi za BBC na arapskom jeziku izjavio da samo ime organizacije Sutoro dolazi iz staroaramijskog, što bi moglo ukazivati na pokušaj da se naglasi kršćanski karakter formacije. On tvrdi da je jedan od vojnih instruktora u toj organizaciji bivši narednik švicarske vojske Johan Kosar, te da je on samo jedan od kršćanskih dobrovoljaca iz Evrope koji se bori u toj formaciji.

Za Kosara on kaže da je kao i značajan broj njemu sličnih dobrovoljaca sirijskog porijekla, ali da ima i turske korijene. Navodno je odrastao u Siriji, kasnije živio u Lucernu u Švicarskoj, odakle je i došao u pogranični sirijski grad Kamišli. Prema izvorima centra on ima tri pasoša i samo je jedan od brojnih kršćanskih dobrovoljaca s pasošima članica Evropske unije koji su svoje znanje i živote stavili na raspolaganje različitim sirijskim frakcijama kako bi stali u zaštitu svoje braće u vjeri. Prema Bianchiju, centar kojim rukovodi do sada je evidentirao takve dobrovoljce među Švicarcima, Nijemcima i Šveđanima.

Spomenuti izvještaj se također bavi pitanjem njihovog mogućeg povratka u evropske zemlje iz kojih su otišli u "sveti rat". Tako Yasem Otblogim, glasnogovornik Rafidain Cultural Centera u Lucernu, kaže kako nemaju tačan broj kršćana iz Evrope koji su se otišli boriti u Siriju, ali da je to vjerovatno "10 do 20". On kaže da "broj sigurno nije velik". Također naglašava da oni odlaze kako

30 Prilog BBC-ja na arapskom أوروبيون مسيحيون يقاتلون في سوريا لحماية لأبناء دينهم 19. februara 2014, (<http://www.bbc.co.uk/news/undefined>, pristupljeno 18. marta 2015).

bi zaštitili domicilne sirijske kršćane i osigurali njihov opstanak, te da oni "ne žele da ih se tretira kao plaćenike kada se vrate kući".

Prema zvaničnim podacima, u Siriji ima oko 10 posto kršćana i oni su prema pisanju eksperta za odnose među sirijskim vojnim frakcijama Aymenna Jawada al-Tamimija u trenutnim sukobima podijeljeni u tri frakcije: one koji podržavaju režim i bore se u zvaničnim režimskim vojnim i sigurnosnim snagama, one koji se bore na strani Slobodne sirijske vojske protiv režima i one koji se bore za autonomiju većinski kršćanskih područja u Siriji. Strani dobrovoljci se najčešće pridružuju ovoj trećoj frakciji, dok su domicilni kršćani ipak najvećim dijelom uz režim jer se plaše budućnosti u Siriji u kojoj bi dominirale radikalne skupine nespremljene da ih prihvate kao ravnopravne građane.

Rat u Siriji je jedan od najbrutalnijih ratova u novijoj povijesti i sve etničke skupine su već sada platile visoku cijenu. Ipak, manjine se kao i svugdje osjećaju posebno ranjivim i zato je naročito u zapadnim medijima često fokus na stradanju pripadnika autohtonog sirijskog kršćanstva. Takvi izvještaji o stradanju sirijskih kršćana i njihovih bogomolja, naročito od stranih dobrovoljaca, uvlače sve veći broj evropskih kršćana arapskog porijekla u sukob.

Vrijeme će pokazati i to hoće li od međunarodne zajednice zapostavljeni sukob u Siriji dovesti ne samo do radikalizacije brojnih muslimanskih skupina ne samo u regiji Bliskog istoka nego i u Evropi, gdje se sa strepnjom očekuje povratak sirijskih veterana, nego i do jačanja militantnih formacija koje će opravdanje za nasilje tražiti u kršćanskom učenju i obespravljenosti kršćanskih zajednica u nekim dijelovima svijeta. Teško je reći svjedočimo li rađanju jedne nove "križarske ideologije" koja će se, po uzoru na militantne muslimanske organizacije, hraniti kršćanskom solidarnošću i zaštitom kršćanskih svetinja.

BOSANSKOHERCEGOVAČKI DRŽAVLJANI U SIRIJI I IRAKU

“Prebrojavanja”

Istraživanje udjela stranaca u ratovima u Siriji i Iraku proteklih se godina uglavnom fokusiralo na utvrđivanje njihovog broja. Procjene su se odnosile na ukupan broj ljudi za koje se pretpostavljalo da su u razdoblju od kraja 2011. do početka 2015. godine, kao strani borci, boravili u “teatru operacija”, kao i na udio dobrovoljačkih kontingenata iz pojedinih zemalja u ukupnom broju stranaca u Siriji/Iraku. U raznim fazama sukoba pojavljivale su se različite procjene, više da bi se skrenula pozornost na fenomen stranih boraca prisutnih u konfliktu negoli zbog ambicije istraživača i analitičara da pouzdano odrede njihov broj. I površan uvid u ove procjene ukazuje na ozbiljne probleme s kojima je povezan taj napor.

Tipično, procjene broja stranih boraca na ratištima u Siriji i Iraku su kumulativne i odnose se na cjelokupno razdoblje od početka sukoba do dana objavljivanja procjene. O kojoj god od ovih procjena da se radi, ona tipično uključuje:

- osobe za koje se vjeruje da su trenutno u Siriji/Iraku,
- osobe koje su pokušale ali nisu uspjele doći do Sirije/Iraka,
- osobe koje su pokazale namjeru da putuju ili se pripremaju za put u Siriju/Irak,
- osobe za koje se vjeruje da su na putu za Siriju/Irak,
- osobe koje su se vratile iz Sirije/Iraka,
- osobe koje su poginule u Siriji/Iraku.

Uz to, izvan ovih procjena ostao je sigurno značajan broj osoba za koje se uopće i ne zna da su u nekom trenutku boravile ili da još uvijek borave u Siriji/Iraku. Tako je, naprimjer, nakon revolucionarnih promjena u Tunisu 2010/2011. godine iz te zemlje emigriralo oko 20.000 ljudi, uglavnom mladih, za koje se još uvijek pouzdano ne zna gdje su. Tamošnja obavještajna zajednica pretpostavlja da je značajan iako još neutvrđen broj tih ljudi završio u Siriji i Iraku.³¹ Vrijedi također napomenuti da se procjene broja stranih boraca u ovom sukobu odnose samo na one koji se bore na strani sunitskih frakcija. Za broj šiitskih dobrovoljaca, ali i pripadnika Hezbollaha, te raznih šiitskih formacija koje na ratišta u Siriji i Iraku dolaze iz Irana nema ovakvih kumulativnih procjena.

31 Iz razgovora s dužnosnikom jedne sigurnosne agencija Tunisa koji je želio ostati anonimn.

Na temelju uvida u više od 1.500 izvora, ICSR je procijenio da je do kraja 2013. godine u Siriji boravilo do 11.000 osoba iz 74 države koje su se borile na strani različitih sunitskih opozicionih frakcija u toj zemlji. Taj je broj bio dvostruko veći od onoga objavljenog u proljeće te iste godine. Broj osoba iz zemalja zapadne Evrope prisutnih na ratištima u Siriji u tom je razdoblju (proljeće – zima) utrostručen – od 600 u aprilu do 1.900 u decembru 2013. godine.

Godinu dana kasnije ICSR je objavio novu procjenu, koja sugerira kako je kroz sirijska i iračka ratišta do početka 2015. godine prošlo više od 20.000 stranih boraca, odnosno više nego što ih se borilo u Afganistanu tokom desetogodišnjeg sukoba tamošnjih pobunjenika s režimskim i sovjetskim snagama.

U strukturi stranih boraca u Siriji i Iraku, koji dolaze iz skoro 90 država svijeta, dominiraju oni porijeklom s Bliskog istoka i iz Sjeverne Afrike (11.000), iz zemalja zapadne Evrope (4.000) i bivšeg Sovjetskog Saveza (3.000). Prema ukupnom broju stranih boraca koji dolaze iz zemalja Evropske unije na prvom je mjestu Francuska (1.200), a slijede Njemačka i Velika Britanija (sa po 600). Kada se gleda odnos stranih boraca i broja stanovnika, najviše ih dolazi iz Belgije (40 na milion stanovnika), Danske (27) i Švedske (19).³²

Ova procjena sugerira da se oko 10 do 30 posto stranih boraca do sada vratilo kućama, te da ih je između 5 i 10 posto poginulo.

Od zemlja jugozapadne Evrope, ICSR u svojoj procjeni navodi kako ih je iz Albanije 90, iz Bosne i Hercegovine 330, s Kosova 150, iz Makedonije 12, te iz Srbije 70.

Za potrebe ovog istraživanja, osim za Bosnu i Hercegovinu, koja je u njegovom središtu, provjerenе su procjene ICSR-a o broju stranih boraca koji potječu iz zemalja regije. Provjera podataka obavljena je uz korištenje otvorenih izvora i razgovora sa osobama koje po prirodi posla imaju uvid u ovu pojavu. Za početak, od zemalja regije u procjeni ICSR-a nedostaju Slovenija, čijih je 10 državljana do sada otišlo u Siriju/Irak, i Crna Gora, iz koje je otišlo 13 osoba.³³ Ovo istraživanje je također utvrdilo da je u Siriju/Irak iz Srbije do sada otišlo oko 100 osoba.³⁴ Policijski izvori na Kosovu,

32 Peter R. Neuman, "Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s", International Center for Study of Radicalisation, 26. 1. 2015. Dostupno na internetu na adresi: <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/>.

33 Ove brojke su potvrđene u razgovorima s predstavnicima policijskih agencija Slovenije i Crne Gore koji su željeli ostati anonimni.

34 Istu procjenu iznio je i ministar vanjskih poslova Srbije Ivica Dačić na konferenciji o suradnji u borbi protiv terorizma održanoj u Beču 20. marta 2015. Više o tome u: "Izbeći poistovećivanje islama sa terorizmom", *Beta*, 20. marta 2015. Dostupno na internetu na adresi <http://akter.co.rs/29-bezbednost/121982-izbe-i-poistove-ivanje-islama-sa-terorizmom.html>.

tamošnje međunarodne policijske agencije i specijalizirane nevladine organizacije procjenjuju da je do sada u Siriju/Irak otišlo više od 200 osoba, dok ICSR tvrdi da ih je bilo 150.³⁵ Istraživanje je također utvrdilo da je iz Makedonije do sada otišlo oko 50 osoba, dok ih izvještaj ICSR-a navodi 12. I na kraju, iz Albanije je u Siriju/Irak do sada otišlo 70 do 80 osoba, a ICSR tvrdi da ih je otišlo 90.³⁶

Smisao ove intervencije nije bio dovoditi u pitanje metodologiju ni konačnu procjenu ICSR-a, nego ukazati na to kako je nemoguće pouzdano odrediti koliko se osoba nalazi na ratištima u Siriji i Iraku. Premda se ti ljudi već uvriježeno nazivaju stranim borcima, zapravo je nemoguće utvrditi kakva je njihova stvarna uloga u tom sukobu i koliko ih uopće aktivno sudjeluje u borbama. Osim toga, radi se o dinamičnom procesu koji traje i gdje se metrika ovog fenomena vrlo brzo mijenja. Zbog svega navedenog, procjene, uključujući i one iznesene u ovom istraživanju, trebalo bi uvijek uzimati s oprezom i samo kao alat za bolje razumijevanje jednog važnog sigurnosnog izazova.

Evidencije odlazaka državljana BiH u Siriju i Irak

U Bosni i Hercegovini još uvijek ne postoji jedinstvena i konsolidirana evidencija osoba za koje se pretpostavlja da su u Siriji i Iraku. Upravo ovaj "pretpostavljeni" status borca na stranom ratištu jedan je od razloga koji otežava nastanak takve evidencije. Naime, iz uvida u podatke o takvim osobama jasno je da u nekim slučajevima nije moguće utvrditi jesu li one zbilja otišle, borave li još uvijek, odnosno jesu li se vratile sa stranih ratišta. Informacije o nečijoj namjeri da tamo ode ne dolaze uvijek iz pouzdanih izvora. U operativnim bilješkama često se navodi kako je neko ne-kome rekao kako namjerava ili se sprema otići u Siriju, ali nema potvrde takvog odlaska. Uz to, sve ranije navedene karakteristike o nepouzdanosti brojki kada se radi o ovoj pojavi vrijede i za Bosnu i Hercegovinu.

Evidentiranje građana Bosne i Hercegovine koji su otišli u Siriju/Irak dodatno je otežano i zbog činjenice da znatan broj osoba porijeklom i s državljanstvom BiH živi, privremeno boravi ili radi izvan matične države. Domaće policijske agencije ne mogu steći uvid u kretanja tih ljudi, a često se događa da ni inozemne partnerske agencije ne odgovaraju dovoljno ažurno ili ikako na zahtjeve za provjeru takvih kretanja. Procjena broja državljana Bosne i Hercegovine na stranim ratištima često je otežana i time što neki od njih imaju dvojna državljanstva, pa ih se evidentira i klasificira i kao državljane BiH i kao državljane zemalja u kojima borave. Tokom istraživanja autori su se u više

35 U studiji objavljenoj u aprilu 2015. godine Kosovski centar za sigurnosne studije (KCSS) tvrdi da su na ratištima u Siriji i Iraku 232 osobe. Više pojedinosti o ovome u: Shpend Kursani, *Report inquiring into the causes and consequences of Kosovo citizens' involvement as foreign fighters in Syria and Iraq*, KCSS, 14. aprila 2015.

36 Albanski obavještajni izvori navode kako je teško utvrditi ukupan broj Albanaca u Siriji i Iraku jer se na istom mjestu nalaze Albanci s Kosova, iz Makedonije, s juga Srbije, iz Albanije, ali i iz albanske dijasporne koja je vrlo raširena u zemljama srednje i zapadne Evrope, kao i u SAD-u.

navrata susreli sa slučajevima osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine koje nemaju državljanstvo te zemlje (često nisu ni rođene u BiH), ali koje se i dalje evidentiraju kao "strani borci iz BiH".

Naravno, decentralizirani karakter policijske strukture u Bosni i Hercegovini, u kojoj djeluju 22 policijske agencije, dodatno otežava nastanak konsolidirane evidencije osoba koje ratuju u Siriji/Iraku. Većina agencija u čijoj je domeni ovaj sigurnosni problem, kao i tužiteljstva, uglavnom samostalno vode takve evidencije. Zbog toga su podaci o istim osobama od interesa često nepotpuni i nesistematizirani, što ih čini težim za obradu i analizu. Čini se također da do kasnoga ljeta 2014. godine u jednom dijelu policijskih struktura nije bilo ni dovoljno razumijevanja sigurnosnih rizika povezanih s pojavom stranih boraca i da je tek jači međunarodni angažman doveo do ozbiljnijeg pristupa ovom problemu, te do nešto bolje suradnje i koordinacije, posebno krovnih, državnih agencija, SIPA-e, OSA-e i Tužiteljstva BiH.

Uz to, ovdašnja tradicija političke instrumentalizacije svakog prebrojavanja ljudi – živih i mrtvih – gotovo po automatizmu u takve evidencije unosi potencijal za svakovrsne manipulacije.

Okvirna procjena

Nakon trogodišnjeg praćenja pojave odlazaka građana Bosne i Hercegovine na ratišta u Siriji/Iraku i šestomjesečne provjere, obrade i analize dobivenih podataka, ovo istraživanje je utvrdilo poimenične identitete i dio informacija o putovanjima i zadržavanjima u Siriji/Iraku osoba iz BiH, kao i dijela onih koje ovdje ne žive a imaju bosanskohercegovačko državljanstvo.

Rezultati istraživanja ukazuju na to da je u razdoblju od proljeća 2012. (prvi registrirani odlazak 25. marta 2012. godine) do kraja 2014. na ratišta u Siriju i kasnije Irak iz Bosne i Hercegovine i s drugih polazišta otišlo ukupno 156 muškaraca, državljana BiH.

Od ranog ljeta 2013. godine, kada je registriran prvi odlazak (17. juna 2013.), u Siriju počinju putovati i državljanke Bosne i Hercegovine. Do kraja 2014. godine registrirani su odlasci 36 žena. Usporedo s pojavom odlazaka žena, registrirani su i odlasci djece, obično u pratnji jednog ili oba roditelja. Do kraja 2014. na taj način Bosnu i Hercegovinu je napustilo najmanje dvadeset petero djece.

Na temelju ovih podataka moguće je zaključiti da su od proljeća 2012. do kraja 2014. godine u Siriju/Irak otišla 192 odrasla državljanina Bosne i Hercegovine, muškaraca i žena, i najmanje 25-ero djece.³⁷

U odnosu na populaciju (oko 3,8 miliona), Bosna i Hercegovina ima jedan od najvećih evropskih prosjeka stranih boraca – više od 41 na milion stanovnika (ako se računaju samo muškarci).

Prema raspoloživim podacima, do početka 2015. godine iz Sirije/Iraka su se vratili 48 muškaraca i tri žene, dok 83 muškarca i 32 žene i dalje borave tamo. Broj povratnika muškaraca iz Bosne i Hercegovine (30 posto) tako odgovara gornjoj granici prosjeka (10-30 posto) do koje je došao ICSR u svojoj procjeni broja stranih boraca koji su se do sada vratili u matične sredine.

Istraživanjem je također utvrđeno da je 26 državljana Bosne i Hercegovine (25 muškaraca i jedna žena) do sada poginulo u Siriji/Iraku. U odnosu na procjenu ICSR-a o smrtno stradalim stranim borcima u Siriji/Iraku (5-10 posto), smrtnost među bosanskohercegovačkim državljanima (16 posto) znatno je veća. Zanimljivo je da je pet osoba poginulo tokom 2013. godine, dok je 21 (20 muškaraca i jedna žena) osoba poginula u 2014. godini, većinom u prvim mjesecima, u unutarfrakcijskim borbama između Fronte al-Nusra (Džabhat al-Nusra) i ISIL-a, te nešto kasnije u zračnim udarima koalicijskih snaga na položaje ISIL-a i u sukobima s kurdskim snagama. Autori istraživanja susreli su se i s navodima o neutvrđenom broju osoba iz Bosne i Hercegovine koje su bile ranjene u tim sukobima.

37 Autorima je poznato da su neki politički čelnici i ključni ljudi nekih sigurnosnih agencija u Bosni i Hercegovini u privatnim razgovorima sa stranim diplomatima navodili da se u Siriji i Iraku nalazi znatno veći broj državljana Bosne i Hercegovine, ali ovim istraživanjem ti navodi nisu mogli biti potvrđeni.

TRENDOVI I KARAKTERISTIKE

Istraživanje je utvrdilo da su prvi građani Bosne i Hercegovine počeli odlaziti u Siriju još tokom 2012. godine. Učestalost odlazaka i vrsta angažmana postupno su se mijenjali. Dok su prvi pojedinačni odlasci bili motivirani gotovo isključivo humanitarnim aktivizmom, vremenom, a posebno tokom 2013. godine, broj odlazaka iz Bosne i Hercegovine se povećao, a usporedo s tim mijenjale su se i uloge koje su bosanskohercegovački državljani preuzimali u Siriji. Nakon humanitaraca, počele su dolaziti osobe koje su držale vjersku poduku pripadnicima različitih vojnih formacija koje su se borile unutar tada još široke koalicije protiv režima Bashara al-Assada. Među državljanima Bosne i Hercegovine koji su u to vrijeme stizali u Siriju bilo je i osoba s vojnim znanjima i ratnim iskustvom, a posebno traženi bili su veterani koji su dobro poznavali protuoklopno oružje i znali njime rukovati. Na temelju više razgovora sa osobama koje su tražile da im se ne objavljuje identitet bilo je moguće utvrditi da su se u početnoj fazi sukoba državljani Bosne i Hercegovine priključivali formaciji Al-Faruk, koju je unutrašnja dinamika sirijskog konflikta ubrzo transformirala i uključila u sastav drugih, većih jedinica. Usporedo sa značajnijim brojem dolazaka državljana Bosne i Hercegovine u Siriju i njihova je uloga postajala više vezana za sukobe u toj zemlji. Od humanitaraca, vjeroučitelja i vojnih instruktora, prema dostupnim podacima i svjedočenjima, tokom 2013. godine sve ih se više angažiralo u borbenim aktivnostima.

Za potrebe ove studije, a na temelju uvida u otvorene i u jedan dio povjerljivih izvora, bilo je moguće rekonstruirati obim i trendove odlazaka, kao i strukturu državljana Bosne i Hercegovine koji su od 2012. do kraja 2014. godine boravili (i vjerovatno se borili na ratištima) u Siriji i Iraku.

Muškarci

Istraživanje je utvrdilo identitete ukupno 156 muškaraca za koje se uglavnom pouzdano vjeruje da su putovali u Siriju i tamo boravili, u nekim slučajevima i po više puta. Za većinu tih osoba registrirani su datumi izlaska iz Bosne i Hercegovine i datumi povratka (za one koji su se vratili).³⁸

Tokom 2012. godine registrirano je petnaest takvih osoba. U 2013. bilo ih je stotinu četrnaest, u 2014. devetnaest, dok u osam slučajeva nije bilo moguće pouzdano utvrditi vrijeme odlaska i mogućeg povratka.

38 U vrijeme zaključenja ovog istraživanja autori su došli do saznanja da je od početka 2015. godine još dvadeset muškaraca iz Bosne i Hercegovine oputovalo u Siriju/Irak. Ova saznanja nije bilo moguće dodatno provjeriti niti utvrditi identitete onih koji su otišli na način na koji je to urađeno za ranije registrirane odlaske. Ovi novi odlasci zato nisu uključeni u procjenu ukupnog broja muškaraca iz Bosne i Hercegovine koji su putovali u Siriju i Irak.

Jedan dio muškaraca putovao je i više puta, posebno u razdoblju od proljeća do rane jeseni 2013. godine, kada su se vraćali iz Sirije, te nakon nekoliko sedmica ponovo odlazili u tu zemlju, ali ovaj put u pratnji žena i, nerijetko, djece. Dio ovih muškaraca bio je oženjen ranije, dok ih se dio oženio tokom kratkog odmora u Bosni i Hercegovini. Ovaj trend tumači se pogodnostima koje su u Siriji nuđene stranim borcima koji su dolazili s porodicama i useljavani u napuštene kuće Sirijaca što su spas pred ratnim stradanjima potražili u izbjeglištvu. Osim što je služila kao ekonomski poticaj za dolazeće strane borce, ova je mjera posredno uklonila tradicionalnu otuđenost stranaca od sukoba u kojem se bore. Ti se ljudi nisu više borili samo za ispunjenje nečega što su vidjeli kao svoju misiju ili Božiji nalog u dalekoj zemlji, nego su kroz fizičku prisutnost svojih porodica u teatru ratnih operacija postali dodatno motivirani da se bore i za zaštitu svojih najbližih.

Što se dobne strukture tiče, prosječna starost muškaraca iz Bosne i Hercegovine na ratištima u Siriji je oko 32 godine. U vrijeme dolaska najmlađi muškarac imao je 18 godina, a najstariji 74. U odnosu na strane borce iz drugih zemlja, državljani Bosne i Hercegovine nešto su stariji. Prosječan raspon godina među ostalima borcima u Siriji/Iraku je od 18 do 29, dok je svojevremeno u Afganistanu (1979-1989) taj raspon bio od 25 do 35 godina. Uvid u starosnu strukturu otkriva prisutnost dviju vrlo jasno odijeljenih generacijskih skupina koje su iz Bosne i Hercegovine otišle u Siriju. U prvoj su osobe u ranim i srednjim četrdesetim godinama, često sa iskustvom rata 1992-1995, dok su u drugoj mladići tinejdžerske ili tek nešto starije dobi. Za obje ove generacijske skupine vezani su i donekle različiti motivi koji su ih doveli na strana ratišta, o čemu će više pojedinosti biti izneseno kasnije.

Žene

Žene iz Bosne i Hercegovine počele su odlaziti u Siriju tokom 2013. godine, a u vezi s ranije spomenutim trendom porodičnih odlazaka. Najviše ih je otišlo u 2013. godini – ukupno dvadeset četiri. Tokom 2014. otišlo ih je deset, a u dva slučaja nije bilo moguće pouzdano utvrditi datume izlaska iz Bosne i Hercegovine. U nekoliko izoliranih slučajeva žene su dolazile u Siriju bez pratnje muževa, braće ili očeva, što im je stvaralo probleme jer su bile izložene pritisku da im se dodijeli skrbnik ili da ih se uda bez njihove volje. Takve su situacije u nekim slučajevima dovodile i do dramatičnih zapleta. Prosječna starosna dob žena iz Bosne i Hercegovine u Siriji i Iraku je 27 godina. U vrijeme dolaska najmlađa je imala 18 a najstarija 55 godina. Udio žena u ukupnom kontingentu iz Bosne i Hercegovine koji je tokom tri godine boravio u Siriji/Iraku skoro je dvostruko veći od prosjeka među stranim borcima iz drugih država i dostiže 20 posto. Taj udio žena još je veći među onima koji u ovom trenutku (mart 2015. godine) još uvijek borave u Siriji/Iraku i približava se jednoj trećini.

Iz dostupnih izvora moglo se zaključiti da žene obavljaju tradicionalne uloge vezane za brigu o porodici.³⁹ U samo jednom slučaju bilo je moguće utvrditi da je žena iz Bosne i Hercegovine stalno naoružana kao pripadnica policijske formacije ISIL-a, te da je, po vlastitom svjedočenju i priloženim fotografijama na jednoj od društvenih mreža, sudjelovala u izvršenju akata nasilja. Konkretno, pogubljenju druge pripadnice iste formacije koja je optužena za špijunažu i potom strijeljana.⁴⁰

Djeca

Istraživanjem je utvrđeno da je s roditeljima u Siriju odvedeno najmanje dvadeset petero djece starosne dobi od pet mjeseci do 17 godina. Najmanje još dvoje djece rođeno je u Siriji tokom ili nakon 2013. godine, ali se može pretpostaviti da je taj broj i veći. Uvidom u dostupne izvore bilo je moguće zaključiti kako su se u nekoliko slučajeva još uvijek maloljetni mladići uključivali u borbene formacije kao ratnici, dok su maloljetne djevojke udavane, najčešće za muškarce iz tamošnjeg bosanskohercegovačkog kontingenta boraca.

Djeca su u svakom oružanom sukobu posebno ranjiva i izložena pogibelji, a ratišta u Siriji i Iraku nisu izuzetak. Do sada nije bilo potvrde o pogibiji ili ranjavanju djece, ali neka od njih prolaze kroz traumatična iskustva. Autorima studije poznat je slučaj četverogodišnjeg dječaka kojega je otac, bez suglasnosti majke, odveo sa sobom iz Italije u Siriju krajem 2013. godine i poginuo odmah na početku 2014. Dječaka je udomila porodica očevog suborca, ali je i on poginuo početkom 2015. godine. Osim toga, djeca ostavljena u Bosni i Hercegovini, bez skrbi jednog ili oba roditelja, također su podložna traumama. Tokom istraživanja autori su upoznati sa slučajem u kojem je otac petero djece otišao u Siriju 2013. godine i ubrzo poginuo, a djeca su ostala s nezaposlenom majkom u jednom naselju nedaleko od Zenice. Poznat je i slučaj majke dvoje djece (10 i 13 godina) koja je napustila njih i supruga te otišla u Siriju, gdje se vjenčala s pripadnikom ISIL-a iz Bosne i Hercegovine.⁴¹

39 Za zanimljiv pregled mogućih motiva zbog kojih žene odlaze u Siriju/Irak i priključuju se ISIL-u vidi: Rafia Zakaria, "Zašto žene odlaze u redove ISIL-a?", *Al Jazeera Balkans*, 28. marta 2015. Dostupno na internetu, na adresi <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/zasto-zene-odlaze-u-redove-isil>. Vidi također, "Caliphate calling: How Islamic State appeals to women," *The Economist*, 28. februara 2015.

40 Za više pojedinosti o ovoj i sličnim formacijama u kojima su žene, pogledati: Anita Peresin and Alberto Cervone, "The Western Muhajirat of ISIS", *Studies in Conflict & Terrorism*, Published online: 7. aprila 2015.

41 Ovakve pojave opažene su i u drugim sredinama iz kojih dolazi značajan broj stranih boraca, a dio ih je dospio i u medije. Više o ovome u: "Ostavila muža i dvoje djece i otišla u džihad", *Avaz*, 12. decembra 2013; "Bez znanja supruge odveo sina u Siriju", *Al Jazeera Balkans*, 27. augusta 2014.

Djeca iz Bosne i Hercegovine, vrlo rane dobi, korištena su i u jednom propagandnom filmu takozvane Islamske države, naslovljenom "Mujatweets Episode #5, Children of the Muhajireen from Bosnia" ("Djeca muhadžira iz Bosne").⁴²

Putovanja

Istraživanjem je utvrđeno da su državljani Bosne i Hercegovine do Sirije najčešće putovali avionom (oko 60 posto muškaraca i 20 posto žena), uglavnom s Međunarodnog aerodroma Sarajeva, po pravilu letovima za Istanbul. Put su potom nastavljali unutrašnjim linijama turskih aviokompanija, obično do gradova neposredno uz granicu sa Sirijom, najčešće do Gaziantepa, pa dalje kopnom do Killisa i Azaza. Druga najčešće korištena ruta vodila je avionom od Istanbula do Hataya, te kopnom do Reyhanlija i graničnog prijelaza Bab al-Hawa te dalje do Alepa (Halep) u Siriji. Takav put avionom prilično je jeftin, a karta od Sarajeva preko Istanbula do Gaziantepa ili Hataya košta tek nešto više od 100 eura.⁴³

Znatno manji broj muškaraca (15 posto) i nešto više žena (45 posto) odlučio se do Sirije putovati osobnim vozilima, najčešće preko Srbije, Bugarske i Turske. Žene su često putovale s djecom, pa je odlazak kopnenim putem procijenjen kao podesniji.

Bez obzira na to kojim su putem dolazili, kao i većina ostalih stranih boraca i njihovih porodica na putu za Siriju, i državljani Bosne i Hercegovine bi u gradovima blizu granice sa Sirijom stupali u kontakt s mrežom za podršku, koja ih je preuzimala i prebacivala na sirijsku stranu. Te mreže su obično uključivale lokalne krijumčare i predstavnike vojnih frakcija sirijske opozicije. U nekim slučajevima, prije ulaska u Siriju, i kasnije, pri izlasku iz zemlje, bilo je neophodno kraće zadržavanje u takozvanim sigurnim kućama. Istraživanjem je također utvrđeno da je bilo (i još je uvijek) nemoguće ući u Siriju i priključiti se nekoj od tamošnjih formacija bez prethodne preporuke i najave dolaska. Takve preporuke (ar. *tezkiye*) u Bosni i Hercegovini daju osobe koje uživaju povjerenje ili autoritet kod zemljaka koji već od ranije borave u Siriji/Iraku i s kojima zajedno čine dio mreže za vrbovanje, prihvata i podršku dobrovoljcima iz Bosne i Hercegovine.

Detaljniji uvid u podatke o putovanjima u oba smjera ukazuje na tri jasno prepoznatljive faze.

⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=UZ-bFHCx0jQ>

⁴³ Za potrebe ovog istraživanja autori su napravili više online rezervacija avionskih karata od Sarajeva do Gaziantepa. Zavisno od avioprijevoznika (Turkish Airlines ili Pegasus Airlines) i o tome koliko se unaprijed napravi rezervacija, cijena se u prosjeku kretala oko 103 eura. Imajući ovo u vidu, jasno je kako je i osobama slabijeg imovnog stanja (a većina ih je takva) bilo moguće platiti put za Siriju. Autorima je poznat slučaj jednog od sirijskih dobrovoljaca koji je novac za put mjesecima štedio prikupljajući i prodajući stari papir, plastiku i željezo. Poznat je i slučaj mladića koji je avionsku kartu platio novcem ušteđenim za polaganje vozačkog ispita. Zbog lakoće kojom se, osobito iz Evrope, tokom 2013. i 2014. godine moglo doći u Siriju, u medijima se za opis tog pothvata pojavila ilustrativna sintagma "Easy Travel Jihad".

U prvoj fazi, koja je trajala od zime 2012. do kasnog proljeća 2013. godine, pojedinci i skupine, tada još isključivo muškarci, odlazili su iz Bosne i Hercegovine u Siriju i tamo tipično ostajali po dva mjeseca, koliko je trajala jedna "smjena" ili „rotacija“ na ratištu. U drugoj fazi, koja je počela u rano ljeto 2013. godine i trajala do početka zime te iste godine, nastavljeni su pojedinačni odlasci i povraci, s tim da se primjetan broj muškaraca vraćao u Bosnu i Hercegovinu na po nekoliko sedmica i onda opet odlazio u Siriju, ali ovaj put u pratnji žena i djece.⁴⁴ Treća faza je obilježila gotovo cijelu 2014. godinu, a karakterizira je manji broj odlazaka i još manji broj povrataka, što upućuje na izglednu mogućnost da se znatna većina državljana Bosne i Hercegovine koji se trenutno nalaze u Siriji i Iraku nema namjeru vraćati u matičnu zemlju. Glavnina tih osoba u ovom trenutku (početak 2015. godine) boravi u jedinicama koje su izravno ili posredno potčinjene ISIL-u, i svoju su odanost i odlučnost da tu ostanu potvrdile ceremonijalnim cijepanjem i paljenjem osobnih dokumenata, što je dio rituala za sve novopridošle pripadnike ISIL-a.

Ovo vidljivo smanjenje broja odlazaka državljana Bosne i Hercegovine u Siriju/Irak tokom 2014. godine može se tumačiti na više načina. Početak te godine bio je obilježen unutarfrakcijskim sukobima između pripadnika Fronte al-Nusra i ISIL-a u kojima su sudjelovali i borci iz Bosne i Hercegovine. Pri prvom dolasku, prilikom prelaska granice između Turske i Sirije, dobrovoljci iz Bosne i Hercegovine najčešće nisu mogli birati kojoj će se formaciji pridružiti, nego bi slijedili predstavnike one jedinice koja bi ih dočekala na sirijskoj strani granice. Tako se dogodilo da su se, sasvim slučajno, u vrijeme izbijanja oružanih sukoba između Al-Nusre i ISIL-a borci iz Bosne i Hercegovine zatekli na objema stranama, a vjerovatno i bili prisiljeni pucati jedni na druge. U tim unutrašnjim sukobima u prvim mjesecima 2014. godine poginulo je najmanje 15 bosanskohercegovačkih državljana. Do početka te epizode sirijskog rata poginulo ih je pet. Vijesti o ratu "među braćom u Siriji" te o velikoj pomutnji (*fitni*) koja je tamo zavladała proširile su se i među dobrovoljačkom bazom u Bosni i Hercegovini. Zbunjenost onim što se događalo i nedoumice oko toga ko je u tom sukobu u pravu, a ko nije, bez sumnje su dovele do vidljivog pada entuzijazma za nove odla-

44 Učestalost odlazaka u ovom razdoblju, kao i pažnja koja se u javnosti počela tome pridavati, doveli su do toga da se gotovo svaki nestanak ili bjekstvo od kuće u Bosni i Hercegovini u medijima prikazivalo kao "još jedan odlazak u Siriju".

ske u sirijski rat.⁴⁵ Također, u proljeće 2014. godine počele su najave uvođenja dopuna Kaznenog zakona BiH kojima bi se kriminalizirao odlazak u ratne sukobe izvan zemlje, kao i mobilizacija, uvježbavanje, opremanje i poticanje za takve odlaske. Zakon je stupio na snagu u ljeto 2014. godine i vjerovatno je pokolebao jedan broj potencijalnih putnika za Siriju u namjeri da krenu na tamošnja ratišta. Onima koji su ostali nepokolebljivi u namjeri da ipak odu ostalo je ili da riskiraju i krenu na put nekom od spomenutih ruta koje vode od sarajevskog aerodroma, uz mogućnost da budu otkriveni i privedeni, ili da traže nove. Potraga za novim rutama uključivala je i nova polazna odredišta za letove do Sirije, izvan Bosne i Hercegovine (Zagreb, Ljubljanu, Rim, Milano, Beč), što je značajno poskupljivalo putovanje i za mnoge ga učinilo nedostupnim.⁴⁶ Svi ti faktori na neki su način doprinijeli da se broj odlazaka u 2014. značajno smanji. Također, može se pretpostaviti da je, nakon tri godine, u znatnoj mjeri iscrpljena i populacijska baza iz koje su mobilizirane osobe za odlazak u Siriju. Barem kada se radi o odraslima. O tome svjedoči i sve očitije preusmjerenje propagandnih aktivnosti ISIL-a na pokušaje radikalizacije i regrutacije adolescenata, kako globalno tako i u Bosni i Hercegovini.

Život u Siriji

Za istraživanje je bilo posebno zanimljivo ustanoviti u kakve se aktivnosti po dolasku u Siriju/Irak uključuju osobe iz Bosne i Hercegovine, posebno muškarci. Na temelju osobnih svjedočenja na društvenim mrežama i uvida u dio zapisnika s policijskih saslušanja moguće je zaključiti da je jedan dio tih osoba jednostavno želio živjeti u skladu sa svojim identitetskim i vrijednosnim određenjima i da je u Siriju/Irak došao kao u svoje novo, poželjno i buduće prebivalište. Često i s vlastitom porodicom. Jasno je također da ih je dio bio angažiran i u borbenim formacijama. Nije moguće utvrditi koliko su te formacije zbilja bile aktivno uključene u borbe, ali nema sumnje da je jedan dio državljana Bosne i Hercegovine obavljao i vojničke dužnosti. Međutim, za one koji su dolazili u Siriju tokom prve dvije godine rata vojni angažman donio je niz razočaranja. Prema

45 Međufrakcijski sukobi u Siriji prenijeli su se početkom 2014. godine i na domaće društvene mreže i internetske portale, koji su postali poprištem virtualnog rata pristaša Fronte al-Nusra i ISIL-a. Za više o ovome, vidi: "Urednik 'Putu vjernika' je Husein Ademi zvan Ebu Idriz", *Saff*, 10. januara 2014; "Čuvajte se njihovog puta vjernika!", *Saff*, 18. marta 2014; "Širenje sukoba među pristalicama tekfirske ideologije u regiji zbog rata u Siriji", *Saff*, 24. marta 2014; "Allahu moj, ja nemam ništa s onim što je učinio Halid" (o pisanju *Saffa* i o stavu prema IDIŠ-u), *Put vjernika*, 24. marta 2014; "Zaustavimo tekfirska koljačka propagandu", *Saff*, 10. aprila 2014; "Poruka Balkanaca iz Nusre zemljacima iz IDIŠ-a: Braćo obmanuta, napustite skupinu sa kojom Allah nije zadovoljan", *Saff*, 15. juna 2014; "Pismo Nusreta Imamovića: nezavisno svjedočenje o fitni u Siriji", *Vijesti ummeta*, 13. augusta 2014; "Hutbom na pismo: Bilal Bosnić poručio Nusretu Imamoviću da je pogriješio što je pisao protiv Bagdadijevog hilafeta", *Saff*, 23. augusta 2014. Omjer potpore dvjema stranama na početku je bio relativno izjednačen, ali je vremenom, i usporedo s napredovanjem ISIL-a, skoro potpuno prešao na stranu ISIL-a i takav ostao sve do sada (proljeće 2015).

46 Mogućnost kaznenog progona osoba za koje se sumnja da putuju u Siriju/Irak ili da se vraćaju s tamošnjih ratišta od ovog je razdoblja navela dio "putnika" da vlastima prijave navodni gubitak putnih isprava, da promijene vanjski izgled (najčešće brijanjem brade), pa i da promijene identitet (ime i prezime) kako bi izbjegli da kod sljedećeg putovanja budu otkriveni.

opisima povratnika tamošnje pobunjeničke skupine nisu imale čvrstu zapovjednu i operativnu strukturu. Borci su sami nabavljali oružje, municiju, agregate za struju i flaširanu vodu. Privikavanje na klimu i hranu bilo je teško, a borci su često patili od kroničnih stomačnih infekcija zbog trovanja hranom i vodom. Autori ovog istraživanja su došli do više svjedočenja u kojima se govori o krađama, švercu, prevarama, predaji položaja bez borbe, te o prelascima na stranu dojučerašnjih protivnika u zamjenu za novac. U većini slučajeva strani borci su se morali sami snalaziti i nabaviti oružje. Primali su mjesečne "boračke nadoknade" od po 50 do 100 dolara, a dodatno su zarađivali od prodaje oružja i municije zaplijenjenih u borbi.⁴⁷ Formacije u kojima su se borili najčešće nisu imale sanitet, a evidentno je da je dio boraca koji nisu bili fatalno ranjeni umirao na ratištu, često zbog nezaustavljenog krvarenja.

Istraživanjem je također utvrđeno da se dio državljana Bosne i Hercegovine uključio i u mreže za doček i podršku novim stranim borcima. Jedna od tih osoba, pravomoćno osuđena pred Sudom BiH za krijumčarenje ljudi (na šest godina zatvora i novčanu kaznu u iznosu od 20.000 KM), u više iskaza se navodi kao ključna za organizaciju prihvata i transporta novopridošlih dobrovoljaca s Balkana u Siriju. U nekim slučajevima ime ove osobe korišteno je kao lozinka za ulazak u tu zemlju.⁴⁸

U više izvora, otvorenih i povjerljivih, navodi se kako se barem jedan borac iz Bosne i Hercegovine uzdigao u vojnoj i političkoj hijerarhiji kroz angažman u više vojnih formacija u Siriji koje su na kraju ušle u sastav ISIL-a. Tvrdi se također kako je on sada među čelnim dužnosnicima ISIL-ove uprave u jednom dijelu Sirije. Uvidom u osobne podatke, istraživanje je utvrdilo da se radi o osobi koja je u Bosni i Hercegovini bila višestruki povratnik u kriminal, osuđivana i zatvorena zbog učesća u pripremi terorističkog napada i koja je u BiH ostavila nezbrinutu suprugu i dvoje djece.

47 Tokom istraživanja autori su imali uvid u zapisnike više policijskih saslušanja povratnika iz Sirije/Iraka koji su dali gotovo identične iskaze o svojim iskustvima kao i optuženik u procesu koji je pred sudom u Srbiji počeo u proljeće 2015. godine, a čiji dio prenosimo: "Želio sam da živim po svom ubjeđenju, a tamo nije bilo šerijata, tamo je bila anarhija, nije se poštovao nikakav zakon. To su bile skupine koje su kidisale jedna na drugu, a ja nisam otišao da ratujem... Tražio sam izlaz iz zemlje i koga god sam pitao, ljudi su mi se smijali... Prvo smo bili u gradu Haritanu, tamo smo bili u jednoj sobi, gdje je bilo toliko hladno da peć nije mogla da je ugrije, djeca su mi se smrzavala. Čuo sam avione koji su bacali burad sa eksplozivom, bilo je strašno." Više pojedinosti o ovome u: "Nisam želeo da ratujem u Siriji", *Večernje novosti*, 18. marta 2015. "Govoreći o životu u Siriji, optuženi plakao", *FTV*, 17. marta 2015. Dostupno na internetu na adresi <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/124835/nastavljeno-sudenje-za-dzihadiste-u-srbiji>. Do sličnog svjedočenja došli su i novinari magazina *Slobodna Bosna* i prenijeli iskaz jednog od povratnika iz Sirije: "Radi se o grupama koje djeluju stihijski, bez ikakve strategije, reda, discipline... Jedine ozbiljne vojne formacije su one koje vode Čečeni. Kod ostalih se ne zna ni ko pije ni ko plaća... Često se događalo da osvoje neki neprijateljski položaj i, umjesto da ga utvrde i pripreme za kontraofanzivu neprijatelja, oni odu dalje u pljačku. To neprijateljske snage iskoriste, povrate položaje i, naravno, ubiju nekolicinu naših. Dešavalo se i to da se braća bore da osvoje neki položaj a da u isto vrijeme, samo nekoliko stotina metara dalje, druga braća švercuju robu s istim neprijateljem." Više pojedinosti u tekstu S. Mijatović, "Bošnjački bratoubilački džihad", *Slobodna Bosna*, 18. marta 2014.

48 "Govoreći o životu u Siriji, optuženi plakao", *FTV*, 17. marta 2015.

Usprkos čestim tvrdnjama domaćih i inozemnih medija, ali i nekih dužnosnika, da u Bosni i Hercegovini postoje posebni logori ili centri za uvježbavanje budućih ratnika prije njihovog odlaska u Siriju ili Irak, autori nisu naišli na podatak koji bi mogao potvrditi te navode. Prema svjedočenjima povratnika sa ovih ratišta, oni su vojnu obuku isključivo prolazili u centrima u Siriji.

Udio dijaspore

Djelomičan uvid u osobne profile državljana Bosne i Hercegovine za koje se može pouzdano utvrditi da su bili ili su još uvijek u Siriji ukazuje na to da je značajan dio imao državljanstva, boravišne ili radne dozvole drugih zemalja. Udio takvih osoba u bosanskohercegovačkom kontingentu stranih boraca u Siriji i Iraku doseže jednu petinu, odnosno oko 20 posto. Autori ovog istraživanja vjeruju da je taj udio i veći jer je sasvim izvjesno da je još uvijek nepoznat broj osoba s državljanstvom Bosne i Hercegovine u Siriju otputovao iz zemalja u kojima su do tada stalno ili privremeno boravile. Za pretpostaviti je također da ove osobe imaju i druga državljanstva, što komplicira njihovo evidentiranje u postojećim bazama podataka i dovodi u pitanje utemeljenost javno dostupnih procjena o stvarnom broju stranih boraca iz Bosne i Hercegovine, ali i općenito. Najveći broj osoba koje se i dalje vode kao državljani Bosne i Hercegovine, a boravile su ili još borave u Siriji/Iraku, boravišno su ili radno povezane s Njemačkom (8) i Austrijom (7), kao i sa Švicarskom (5), Sjedinjenim Američkim Državama (3), Slovenijom i Italijom (po 2). S Hrvatskom, Norveškom i Francuskom povezana je po jedna osoba.⁴⁹

Kriminalna prošlost

Na temelju djelomičnog uvida u osobne podatke državljana Bosne i Hercegovine za koje se vjeruje da su boravili ili da još uvijek borave u Siriji/Iraku bilo je moguće utvrditi kako su od ukupno 156 muškaraca njih najmanje 44 (skoro trećina) operativno i kazнено evidentirana, odnosno imaju policijski i/ili sudski dosje, a u nekim su slučajevima i višestruki povratnici u kriminal.⁵⁰ Kaznena djela zbog kojih su osuđivani, zatvarani ili operativno obrađivani uključuju: terorizam, nezakonito posjedovanje oružja i municije, krađe, oružane pljačke, nezakonitu trgovinu oružjem, drogom i

49 Uvid u osobne podatke nekih od državljana Bosne i Hercegovine koji borave ili rade izvan zemlje, a putovali su u Siriju, ukazuje na to da takve osobe često imaju više prijavljenih prebivališta i dvojna državljanstva. Naprimjer, jedna od takvih osoba, poginula u Siriji u proljeće 2015. godine, rođena je u Sloveniji, ima prijavljeno prebivalište u Velikoj Kladuši i Ljubljani, dvojno državljanstvo BiH i Slovenije, a posljednjih je nekoliko godina boravila u gradu Speyer, u SR Njemačkoj, iz koje je i otišla u Siriju. Takva "pokretljivost" ovih osoba otežava njihovo operativno praćenje i evidentiranje, pa vjerovatno nisu slučajno izabrane i vrbovane za ovu vrstu aktivnosti.

50 Slično istraživanje provedeno nedavno na Kosovu ukazuje na istovjetan trend. U kosovskom kontingentu boraca u Siriji/Iraku nalazi se 40 posto osoba koje imaju prethodne policijske i sudske dosjee, a među njima je skoro 47 posto višestrukih povratnika u kriminal. Više pojedinosti o ovome u: Shpend Kursani, *Report inquiring into the causes and consequences of Kosovo citizens' involvement as foreign fighters in Syria and Iraq*, KCSS, 14. aprila 2015.

ljudima, silovanje, nasilje u porodici i dr. Znanan udio ovakvih osoba u kontingentima stranih boraca u Siriji/Iraku nije specifičan samo za državljane Bosne i Hercegovine. Nedavna analiza jedne zapadne obavještajne službe utvrdila je kako je više od polovine (52 posto) stranih boraca koji su u Siriju/Irak došli iz zemalja Evropske unije od ranije poznata policiji.⁵¹ Prisustvom okorjelih kriminalaca u redovima ISIL-a donekle se može objasniti brutalnost i krvoločnost s kojom se ova formacija obračunava s protivnicima. Osobe koje se angažiraju u takvom nasilju to sada rade oslobođene svake odgovornosti ili grižnje savjesti jer se njihovi akti tumače i doživljavaju kao ispunjenje Božijeg naloga. Kada se ima u vidu udio osoba s kriminalnom prošlošću u ISIL-u, postaje jasnija i kampanja za mobilizaciju usmjerena prema toj ciljnoj skupini, a čija je suština sažeta u ISIL-ovom sloganu "Ponekad osobe s najgorom prošlošću grade najbolju budućnost".

Geografija fenomena

Istraživanjem je utvrđeno da najveći broj dobrovoljaca iz Bosne i Hercegovine na ratištima u Siriji i Iraku dolazi iz poznatih selefijskih zajednica, poput onih u Gornjoj Maoči ili Ošvama. Više od 60 posto tih osoba duže su ili kraće živjele u tim zajednicama, posjećivale ih ili održavale veze sa stanovnicima tih naselja. Primjetno je također da znatan dio dobrovoljaca dolazi i iz sličnih identitetskih zajednica koje djeluju u rubnim dijelovima većih gradova, posebno oko Sarajeva i Zenice. Istraživanje geografske rasprostranjenosti pojave odlazaka u Siriju/Irak ukazuje na postupno sve veći udio osoba iz Bosanske krajine (Velika Kladuša, Bužim, Bosanska Bojna, Vrnograč i dr.). U prvim fazama, najviše takvih osoba dolazilo je iz Srednje Bosne, posebno iz naselja oko Travnika i Zenice. Ovaj dio istraživanja otežan je i zbog činjenice da su naknadne policijske provjere prebivališta pokazale da neke od ovih osoba nikada nisu živjele na prijavljenim adresama.

Motivi za odlazak u Siriju i Irak

Kao i u svakoj religijskoj i društvenoj zajednici tako i među muslimanima vlada izražen osjećaj pripadnosti zajednici, bila ona na lokalnoj razini (ar. *džemat*) ili na globalnoj razini (ar. *ummet*). "Muslimani su braća", poručuje Poslanik islama, podsjećajući vjernike da se u međusobnim odnosima moraju solidarizirati i podržavati poput zida u kojem svaki "kamen podupire onaj drugi".

Klasična islamska literatura obiluje tekstovima o tome kako je obaveza muslimana da priteknu u pomoć svojoj braći u vjeri kada se za to ukaže potreba. A ta vjerska obaveza počiva i na kur`anskom tekstu i stavovima islamskih pravnika koji su govorili o tome kako je obaveza muslimana jednog

51 Iz razgovora sa službenim izvorom koji je želio ostati anonimn. Iako je ovo prisustvo kriminogenih osoba u ISIL-u jasno prepoznatljivo, postoje i izuzeci. Tako velika većina stranih boraca koji dolaze iz Francuske nemaju prethodne policijske dosjee. U Maroku skoro 80 posto dobrovoljaca nije bilo ranije policijski evidentirano.

mjesta da priteknu u pomoć muslimanskom gradu kada ga napadne neprijatelj i da se u tome slučaju ne čeka da "džihad" proglasi halifa.⁵² Naime, prema islamskoj pravnoj tradiciji (ar. *fikh*) razvijenoj u prvim stoljećima islama, nakon smrti poslanika Muhammeda, džihad je bio institucionalna vojna intervencija države i nije se mogao voditi "vaninstitucionalno", odnosno na inicijativu nekog pojedinca ili skupine. Jedini izuzetak je bio ova neposredna opasnost koja bi zadesila muslimane u nekoj zemlji kada se nije moglo čekati na to da se provede procedura "proglašavanja džihada".

Današnji dobrovoljci koji odlaze u Siriju da se bore pozivaju se upravo na te klasične fetve i stavove uleme koja ih obavezuje kao vjernike da urade sve što je u njihovoj moći da odagnaju nepravdu i nasilje od muslimanskih civila i da se suprotstave onim snagama koje oni smatraju antiislamskim i antivjerskim.

Još jedan primjer kako se obaveza muslimana da se u vanrednim okolnostima solidariziraju s drugima u kontekstu vojnog angažmana danas reinterpreтира na osnovu tradicionalnih islamskih pravnih stavova (*fikh*) jest obaveza muslimana da odlazak u borbu traži suglasnost roditelja, na čemu insistiraju vjerski tekstovi, osim u slučaju kada je, prema mišljenju nekih pravnikā, muslimanska zajednica ugrožena direktnom agresijom. Tada se po tom mišljenju ne traži suglasnost ni halife (političkog ili vjerskog autoriteta među muslimanima) ni roditelja.

Upravo se na te stavove pozivaju mladi muslimani kada, suprotno stavovima službene Islamske zajednice i bez suglasnosti roditelja, odlaze da se bore u Siriji ili na drugim ratištima gdje su muslimanski životi, imovina i čast ugroženi.

Interesantno je putem društvenih mreža i rijetkih svjedočenja povratnika iz Sirije pratiti nastojanje islamističkih dobrovoljaca iz čitavog svijeta da u dijelovima Sirije koji su pod njihovom kontrolom organiziraju ne samo vojne formacije nego i institucije koje podsjećaju na državu.

Posebno je zanimljivo pratiti nastojanje ISIL-a da u tim područjima instalira neku vlastitu viziju islamske države koju su proglasili na dijelu sirijskog i iračkog teritorija.

Ideja obnove neke vrste "islamske države" aktualna je među muslimanima još od oficijelnog ukiđanja hilafeta u Istanbulu 3. marta 1924. godine. Ovo je vrlo bitan faktor u mobilizaciji novih ne samo boraca nego i "žitelja" te nove "države". Naime, treba znati da u nekim oblicima selefijske interpretacije islama, naročito u skupinama koje zagovaraju ideje tekfira (proglašavanja zajednica

52 "A ako oni od vas zatraže pomoć u vjeri, dužni ste da im u pomoć priteknete, osim protiv naroda s kojim o nenapadanju zaključen ugovor imate." Kur`an, Enfal: 72.

i država u kojima se ne provodi šerijat nevjerničkim, kao i pojedinaca koji su zadovoljni da žive u takvim društvima), islam ne može živjeti u svojoj potpunosti bez države koja će provoditi šerijat. Otuda njihovo nastojanje da žive u zatvorenim zajednicama širom Evrope, ili pak kao što je to slučaj u Bosni i Hercegovini u nekoliko izoliranih sela u kojima pokušavaju, onoliko koliko im država dozvoljava, provoditi vlastitu viziju šerijatom uređenog društva. Osnivanjem "Islamske države", u kojoj se normativno provodi šerijat, barem onako kako ga ideolozi te države tumače, čini svim muslimanima koji vjeruju da ne mogu živjeti islam u njegovoj potpunosti u sekularnim i demokratskim društvima obaveznom hidžru (iseljenje, po uzoru na iseljenje poslanika Muhammeda, a.s., iz Meke u Medinu). Ovo može u zajednicama koje dijele ovakve stavove biti bitan motivirajući faktor za odlazak u Siriju ili Irak, što može biti jedno od objašnjenja što relativno velik broj žena i djece odlaze da tamo žive. Znači, dobrovoljni odlazak u tzv. Islamsku državu ne mora nužno biti samo zbog borbe, nego može biti i zbog uvjerenja da je musliman dužan napustiti nevjernička društva i pridružiti se "zajednici uređenoj prema volji Božijoj".

To nije jedini, ali može biti bitan faktor odlaska.

Istraživanje o sudjelovanju državljana Bosne i Hercegovine u ratu u Siriji/Iraku potvrdilo je zaključke sličnih studija u dijelu koji se odnosi na motive za ovu vrstu angažmana. Naime, pokazalo se da je motiva više te da zavise od niza općih i osobnih okolnosti. U cjelini, moglo bi se reći da je većina odlazaka isprva i u osnovi bila motivirana osjećanjem vjerske dužnosti da se pomogne pripadnicima iste identitetske skupine koji su u nevolji. Iz te motivacijske osnove, a u vezi s razvojem prilika u Siriji i Iraku, te posebno s nastankom takozvane Islamske države, vremenom se razvila spoznaja da se napuštanjem matične sredine (u ovom slučaju Bosne i Hercegovine), koja se doživljava kao nevjernička i neprijateljska, te prelaskom na teritorij pod kontrolom ISIL-a, zapravo slijedi put poslanika islama Muhammeda, koji je napustio nevjerničku sredinu u Meki i preseljenjem (hidžrom) u Medinu, zajedno sa svojim sljedbenicima, stvorio novu zajednicu vjernika.

Moguće je također da je za dio starijih boraca iz Bosne i Hercegovine, koji su tokom rata od 1992. do 1995. godine bili ideološki bliski krugovima oko odreda El-Mudžahid, rat u Siriji predstavljao nastavak napora koji je, protivno njihovoj volji, prekinut Dejtonskim sporazumom.⁵³

53 Brojni pripadnici odreda El-Mudžahid protivili su se mirovnom sporazumu za Bosnu i Hercegovinu, odnosno okončanju onoga što su doživljavali kao džihad. Strani borci su bili posebno razočarani odlukom bošnjačkog političkog vrha da se opredijeli za sekularnu državu BiH. Razočaranje je bilo toliko da se u jednom trenutku prema svjedočenju bivših pripadnika odreda, naročito nakon ubistva zapovjednika Envera as-Šabana, razmatrala i mogućnost napada na Armiju BiH i nastavljanje džihada, ali se od toga odustalo zbog procjene vojne premoći protivnika, kao i zbog protivljenja nekih od utjecajnih lidera odreda.

Za mlađu generaciju, posebno mladiće u kasnim tinejdžerskim i ranim dvadesetim godinama, odlazak u rat u Siriju neka je vrsta adrenalinskog izazova. Mladi ljudi u toj dobi imaju prirodnu potrebu za dokazivanjem i nastoje se potvrditi sebi i drugima, upustiti se u izazove koji će ih staviti na kušnju, žele pripadati nekoj zajednici, steći poštovanje i naći smisao vlastitog postojanja. Odlazak na daleka ratišta u Siriji i Iraku te priključenje vojnoj formaciji koja za sebe tvrdi da uvodi red na zemlji, pod crnim zastavama i s crnim maskama i odorama, pruža mogućnost za takvu vrstu samopotvrđivanja i pripadnosti. Radi se vjerovatno o sličnoj vrsti motiva koja je do prije par godina unazad mladiće iz Bosne i Hercegovine ove dobi navodila da se prijavljuju u francusku Legiju stranaca.⁵⁴

Po prirodi stvari, mladi ljudi u toj dobi imaju višak hormona i slobodnog vremena. U Bosni i Hercegovini tog je slobodnog vremena još više jer je sa stopom nezaposlenosti mladih (u dobi od 15 do 24 godine) od skoro 63 posto ova zemlja rangirana kao prva u svijetu, dok je službena stopa nezaposlenosti na razini države oko 44 posto.

Kada se radi o državljanima Bosne i Hercegovine u Siriji/Iraku, sasvim je moguće da, barem podsvjesno, postoji i važan socijalno-ekonomski aspekt, koji je olakšao ili ubrzao donošenje odluke o odlasku. Znatna dio ovih osoba dolazi s geografskih, društvenih i ekonomskih margina. U policijskim bilješkama za neke od njih stoji da su "bez stalnih izvora prihoda, bave se prodajom plastičnih predmeta, sitnih kućanskih potrepština, preprodajom cigareta i švercom deviza".⁵⁵ Osim rijetkih izuzetaka, većina ih uglavnom ima samo završenu osnovnu školu, ne posjeduje radne vještine ni iskustvo, živi u trošnim kućama, često daleko od bilo kakvog puta i pod istim krovom s još barem dvije generacije svojih srodnika. Odlaskom u Siriju, posebno za one oženjene, kojima je nuđeno useljenje u kuće izbjeglih Sirijaca, otvorila se mogućnost da praktično za nekoliko sedmica ostvare ono za što bi im u Bosni i Hercegovini trebalo desetak i više godina – da imaju vlastiti dom.

Uz to, odlascima državljana Bosne i Hercegovine na strana ratišta posredno pogoduje i lokalni kontekst u kojem urušeno domaće postkonfliktno društvo postupno gubi sposobnost da sobom upravlja. Rapidnu eroziju prethodnog sistema društvenih, moralnih i etičnih vrijednosti i normi posljedično sve češće prati angažman mladih u nasilju ili retrogradnim identitetskim ideologijama koje se često doživljavaju kao jedini način za afirmaciju i zaštitu pojedinaca i zajednica. Više od dva desetljeća bosanskohercegovačko društvo ne uspijeva proizvesti artikuliran i vidljiv sistem univerzalnih vrijednosti i na njima baziranih mogućnosti za prosperitet koje bi i ljudima s margina

54 Autorima su poznati slučajevi od prije nekoliko godina u kojima su mladići iz Bosne i Hercegovine, bez znanja roditelja, odlazili i prijavljivali se u Legiju stranaca. U nekim slučajevima, na zahtjev roditelja i uz međunarodnu pomoć, mladići su silom vraćeni u Bosnu i Hercegovinu. Uključivanje u ovu formaciju tada je za neke od njih vjerovatno predstavljalo sličnu vrstu adrenalinskog izazova i prilike za samopotvrđivanje, kao što je to danas ulazak u ISIL.

55 Preneseno iz originalnog policijskog dokumenta u koji su autori imali uvid.

bile barem toliko razumljive i privlačne kao što su im to odlasci u tuđe ratove i za tuđe interese, u zemljama koje nisu u stanju pokazati na zemljopisnoj mapi.

Suočen s ovakvim izazovima moderniteta, a nedovoljno spreman i sposoban s njima se uspješno nositi, dio osoba o kojima je ovdje riječ izlaz iz vlastite otuđenosti, neprilagođenosti i marginalizacije često traži u naizgled bespogovornom slijedenju personaliziranih vrijednosnih uzora iz prošlosti. Umjesto da sebe pokušaju prilagoditi suvremenom kontekstu u kojem žive, ovi ljudi pokušavaju, često kroz upotrebu nasilja, promijeniti taj kontekst oponašajući uzore iz prošlosti. Ovaj kolaps adaptacije nerijetko dovodi do osobnih, unutrašnjih lomova, koji mogu izazvati tragične posljedice.

Oblici radikalizacije

Istraživanjem nije bilo moguće utvrditi postojanje jednog, po karakteristikama i trajanju, tipičnog ili dominantnog oblika ideološke radikalizacije koja prethodi odlasku na ratišta u Siriji/Iraku. Na temelju uvida u otvorene i dio povjerljivih izvora moguće je zaključiti da proces radikalizacije provode ili nadgledaju lokalni ili "putujući autoriteti", te da su odlascima u Siriju, u nekim slučajevima, prethodile ubrzane radikalizacije, uglavnom mlađih, otuđenih i često dezorijentiranih osoba, moguće s narušenim mentalnim zdravljem. Takvim ideološkim preobraćenjima u nekim je slučajevima prethodio alternativni zdravstveni tretman nekog psihičkog poremećaja, a koji po pravilu izvodi osoba koja se u svojoj mikrozaednici smatra univerzalnim autoritetom i kojoj sljedbenici nerijetko povjeravaju vlastite živote. Utjecaj takvih autoriteta na proces radikalizacije čini se važnim, ali je bez izravnog uvida u psihosocijalne karakteristike osoba koje prolaze kroz takvu interakciju, pojedinačno ili okupljene u kongregacijama, teško utvrditi koliko je on presudan u formiranju odluke za dolazak u rat.

Analiza sadržaja iz procesa ideološke mobilizacije za odlaske na ratišta u Siriju/Irak sugerira kako se pojedinci i skupine ne radikaliziraju u vezi s nepravdom (stvarnom ili umišljenom) kojoj su eventualno sami i neposredno izloženi u matičnoj sredini, nego u vezi s percepcijom patnje i stradalništva šire, globalne zajednice, koju doživljavaju kao svoju. Općenito, kod većine prevladava percepcija da je napadnut islam i da je njihova dužnost braniti ga. Poruke lokalnih ideoloških autoriteta, kao i one koje stižu s ratišta, formatirane su upravo kao ohrabrenje i poziv za odbranu megazajednice i završni obračun s njenim neprijateljima.

Iz istraživanja je također vidljivo da je radikalizacija, osobito među mlađim osobama, često samoinicirana, uz pomoć vanjskih faktora, prvenstveno interneta i društvenih mreža. U komunikacijskom smislu, zahvaljujući novim tehnologijama, sudionici rata u Siriji i Iraku neprestano su u izrav-

nom kontaktu s potencijalnom, globalnom bazom za vrbovanje novih boraca. "Virtualni promet" u oba smjera je intenzivan i gotovo nemoguć za pratiti. Prema nekim procjenama, samo unutar ISIL-a početkom 2015. godine bilo je oko 25.000 registriranih Twitter adresa s kojih je sedmično, u prosjeku, slano oko 200.000 poruka.⁵⁶ Takva komunikacija između fronte i populacijske baze pogodna za radikalizaciju i vrbovanje bez presedana je u povijesti. Zbog toga većina sigurnosnih agencija još uvijek nije ni tehnološki ni stručno osposobljena pratiti i analizirati ovaj proces. Bosna i Hercegovina po tome ne predstavlja poseban izuzetak.

Autori istraživanja vjeruju da je neophodno uložiti dodatne napore kako bi se analizirao proces radikalizacije mladih osoba, posebno adolescenata. Analizom više pojedinačnih slučajeva moguće je bilo prepoznati neke rane znakove tog procesa, ali bi tek dodatna istraživanja mogla pružiti više uvida u njegove ključne faze. Iz nekih slučajeva bilo je moguće zaključiti kako kod mladih osoba promjena pogleda na svijet s osloncem na specifično tumačenje religije, pogotovo kod onih u generacijskom sukobu s roditeljima, stvara dojam superiornosti u odnosu na starije. U tom sukobu mlađe osobe osjećaju se dodatno osnažene autoritetom koji crpe iz svog doživljaja vjere i Boga, i isprva ga koriste da bi se suprotstavili roditeljima. U sljedećoj fazi djeca prekidaju komunikaciju s roditeljima, ili je svode na minimum, jer vjeruju da su spoznajno nadrasli starije, koji, po njima, žive u neznanju i grijehu. Proces se najčešće nastavlja potpunim osamljivanjem mladih unutar porodice i vezivanjem za "novu porodicu" istomišljenika koja živi negdje drugdje, često u virtualnom prostoru, a završava se obično iznenadnim nestankom mladih osoba, koje najčešće odlaze u Siriju ili Irak bez prethodnog znanja i odobrenja roditelja.

Iako zbog ograničenih mogućnosti istraživanja to nije bilo moguće utvrditi, autori također vjeruju da su ovoj vrsti radikalizacije podložnije osobe koje ne dolaze iz porodica u kojima se odrastalo i formiralo uz tradicionalno prakticiranje religije. Značajan broj poznatih slučajeva upućuje na zaključak da se na ovaj način više radikaliziraju osobe koje su prethodno imale malo dodira s religijom ili im je ona bila nešto usputno, sporedno i strano, kao i osobe koje konvertiraju, najčešće iz kršćanstva u islam. Ni po ovom trendu, koji je posebno izražen u Zapadnoj Evropi, Bosna i Hercegovina ne predstavlja neki poseban izuzetak.⁵⁷

56 Iz razgovora sa službenim izvorom jedne sjevernoafričke države, koji je tražio ostati anonimn. Naknadni uvid u aktivnosti jedne od triju britanskih tinejdžerica koje su početkom 2015. godine iznenada i bez znanja svojih porodica otišle u Siriju otkrio je kako je ona istovremeno pratila 74 ISIL-ove Twitter adrese. Više pojedinosti u: "How a schoolgirl was radicalised: Shamima's list", *The Economist*, 28. februara 2015. Vidi također, "Queensland teenager who fled to join Al Qaeda affiliate became radicalised over the internet, an Islamic leader says." Dostupno na internetu, na adresi <http://www.abc.net.au/news/2015-05-16/queensland-teenager-radicalised-over-the-internet/6474790>.

57 Ranija analiza britanske obavještajne agencije MI5 utvrdila je da značajan dio ovakvih osoba slabo poznaje vjeru i da ih je vrlo malo odraslo u religioznim porodicama. Neki konzumiraju narkotike, piju alkohol i posjećuju prostitutke. Analiza MI5 navodi kako je dokazano da dublje ukorijenjen, tradicionalni vjerski identitet zapravo štiti od radikalizacije u nasilni ekstremizam. Više o ovome u: "MI5 report challenges views on terrorism in Britain", *The Guardian*, 20. augusta 2008.

POVRATAK RATNIKA

Ključno i najteže pitanje vezano za istraživanje pojave odlazaka na ratišta u Siriju i Irak vezano je za procjenu opasnosti što je predstavljaju povratnici – ratni veterani prekaljeni u sukobima, potencijalno dodatno ideološki radikalizirani, uvezani sa istomišljenicima iz regije i drugih dijelova svijeta i spremni za angažiranje u aktima nasilja i terorizma u matičnim sredinama.

Ovaj strah od moguće uloge povratnika nije bezrazložan. Više istraživanja utvrdilo je da su počinitelji i planeri značajnog broja terorističkih napada u posljednjih nekoliko godina upravo veterani iz ranijih sukoba.⁵⁸ Analize su također pokazale da operativnu okosnicu Al-Kaide na globalnoj razini čine bivši strani borci u ratovima koji su vođeni od kraja 20. stoljeća do danas. Utvrđeno je da se otprilike svaki deveti povratnik (ili njih 11 posto) iz tih ratova do sada angažirao u aktima nasilja nakon povratka u matičnu sredinu.⁵⁹ Isto istraživanje pokazalo je da su teroristi s ratnim iskustvom iz drugih sukoba daleko opasniji od onih iz stacionarnih, domaćih ćelija. Zbog svega toga i pitanje kako će se ponašati i šta će u Bosni i Hercegovini raditi povratnici iz rata u Siriji/Iraku zavređuje posebnu pažnju.

Značajan broj osoba koje su bile na sirijskom ratištu već se vratio u Bosnu i Hercegovinu. Prema nalazima ovog istraživanja to su do sada učinili 48 muškaraca i tri žene. Sasvim je moguće da se radi o osobama koje su bile razočarane onim što su vidjele i doživjele u Siriji i Iraku, ili koje vjeruju kako su ispunile svoju dužnost i želju da pomognu ugroženoj zajednici čijim se dijelom osjećaju. Bilo bi za očekivati da te osobe žele u Bosni i Hercegovini nastaviti normalan i miran život. Međutim, bez obzira na njihove stvarne namjere, kontekst – globalni i lokalni, ne ide im u prilog.

Uz već uobičajene pretpostavke o tome kako se ljudi sa stranih ratišta vraćaju kao moguće dodatno ideološki motivirani i operativno osposobljeni za akcije u matičnim sredinama, tokom posljednjih nekoliko mjeseci, a u vezi sa sukobima u Siriji i Iraku, izvedeno je više od dvadeset terorističkih napada u Kanadi, Australiji, Belgiji, Francuskoj i Tunisu, a koje je izravno potaknuo ili ohrabrio ISIL. Direktor britanskog MI5 Andrew Parker potvrdio je da je pred kraj 2014. i početkom 2015. godine ova služba spriječila tri teroristička napada u Velikoj Britaniji koja su bila povezana s razvojem prilika u Siriji i Ira-

58 Council of the EU, Document ref: 9036/3, of 29/4/13. EU Counter-terrorism coordinator. Subject: Foreign fighters and returnees from a counter-terrorism perspective, in particular with regard to Syria. Limite.

59 Thomas Hegghammer, "Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting", *American Political Science Review*, February 2013.

ku.⁶⁰ Autorima ovog istraživanja poznato je da su spriječeni teroristički napadi u još nekim evropskim zemljama, ali zbog specifičnosti informacija o tome ne mogu na ovom mjestu navesti više pojedinosti.

Uz to, usporedo sa slabljenjem i sve izvjesnijim nestankom samoproglašene Islamske države realno je očekivati akcije odmazde njenih pristaša u drugim dijelovima svijeta, posebno u državama članicama antiterorističke koalicije. Za te bi se akcije također mogli angažirati upravo povratnici, veterani ratova u Siriji i Iraku koji su tamo uspostavili veze sa osobama sličnih ideoloških uvjerenja i možda se vratili u matične zemlje s unaprijed i precizno zadanim ciljem. Takav se scenarij naprosto ne može isključiti. Pitanje je, naravno, i šta će se dogoditi s hiljadama stranih dobrovoljaca kada takozvana Islamska država doživi vojni krah. Gdje će se svi ti ljudi raspršiti? Kamo će poći? U svakoj od skoro devedeset zemalja svijeta iz kojih potječu ti dobrovoljci ova pitanja se ozbiljno razmatraju.

Položaj veterana povratnika dodatno kompliciranim čine svakodnevni poticaji i pozivi na nasilje prema matičnim sredinama koji dolaze iz ISIL-a. "Ako niste u stanju napraviti improviziranu eksplozivnu napravu ili naći metak, izdvojite nevjernika – Amerikanca, Francuza, ili bilo kojeg od njihovih saveznika. Razbijte mu glavu kamenom, zakoljite ga nožem, pregazite ga autom, bacite ga s neke uzvisine, udavite ga, ili otrujte. Ne oklijevajte. Budite nemilosrdni. Neka vam slogan bude: 'Nema mi spasa sve dok živi onaj koji obožava križ i služi tagute (one koji vladaju po neislamskim zakonima)'. A ako ni to ne možete, spalite mu kuću, auto, dućan, ili mu uništite žetvu", poručio je ujesen 2014. godine sljedbenicima izvan Iraka i Sirije glasnogovornik ISIL-a šejh Abū Muhammad al-Adnani as-Shami.⁶¹

Osobe iz Bosne i Hercegovine koje su boravile na ratištima u Siriji i Iraku, i posebno u formacijama potčinjenim ili u sastavu ISIL-a, bile su u bliskom dodiru s ideologijom i *modusom operandi* ove skupine. Također, stvorene su veze i prijateljstva sa suborcima iz Srbije, Crne Gore, Makedonije, Albanije i s Kosova. Njihovi su zapovjednici najčešće bili Čečeni. U prostoru ratnih operacija u Siriji i Iraku došlo je i do sinergije postojećih i novonastalih regionalnih mreža s međunarodnim ekstremistima i militantima. Iz takve ideološke i operativne matrice, u 2014. godini izvedena su dva samoubilačka bombaška napada čiji su počinitelji s Kosova i iz Bosne i Hercegovine, dok se jedan borac iz regije našao u fokusu medija time što je odsjekao glavu zarobljenom sirijskom vojniku.⁶²

60 Fraser Nelson, "Six key points from MI5's Andrew Parker speech on the terror threat in Britain", *The Spectator*, 9 January 2015.

61 Više o ovom pozivu u: Kyle Shideler, "ISIS's New Threat is Anything But New". Dostupno na internetu na adresi <http://www.centerforsecuritypolicy.org/2014/09/22/isiss-new-threat-is-anything-but-new/>.

62 Blerim Heta a.k.a. Abu Habbab al-Kosowi, prvi bombaš samoubojica s Balkana, raznio se u Bagdadu, 25. marta 2014. godine, i ubio 52 osobe. Emrah Fojnica, zvani Hattab, koji je zbog nedostatka dokaza oslobođen za sudjelovanje u napadu na Ambasadu SAD-a u Sarajevu 28. oktobra 2011. godine, izveo je samoubilački napad u predgrađu Bagdada 7. augusta 2014. u kojem su poginule 24 osobe, među njima jedanaest žena i šestero djece. Lavdrim Muhaxheri, pripadnik ISIL-a s Kosova, prvo je u ljeto 2014. skrenuo pozornost video zapisom na kojem predvodi skupinu suboraca ISIL-a u ritualnom paljenju pasoša zemalja iz kojih su došli, a potom i snimkom odrubljivanja glave zarobljenom mladiću za kojeg se pretpostavlja da je bio pripadnik sirijske vojske.

Bilo bi presmiono i paranoično pretpostaviti da većina pripadnika ISIL-a, uključujući i one koji su se vratili u Bosnu i Hercegovinu, odobrava ovu praksu i da ju je i sama spremna provesti. No činjenica da su joj svjedočili i moguće u njoj sudjelovali svakako ne umiruje. Jedan od ključnih problema vezanih za veterane povratnike u Bosnu i Hercegovinu, ali i drugdje, leži u tome da još uvijek ne postoje standardizirani alati za procjenu sigurnosnog rizika koji oni predstavljaju za matičnu sredinu. U teorijskim razmatranjima navodi se kako bi povratnici s ratišta u Iraku i Siriji mogli preuzeti više uloga, od kojih se neke mogu višestruko preklapati. Prema tim procjenama, nekadašnji borci mogu biti angažirani: (1) za kampanje čiji je cilj odvratiti potencijalne buduće dobrovoljce od odlazaka na strana ratišta, (2) mogu se vratiti normalnom životu, (3) mogu se uključiti u proces radikalizacije i mobilizacije novih dobrovoljaca, (4) mogu se uključiti u mrežu logističke, financijske i druge vrste potpore procesu regrutacije, mobilizacije i putovanja, (5) mogu se odlučiti za povratak na ratišta, (6) mogu se uključiti u planiranje i izvedbu terorističkog napada u matičnoj ili nekoj drugoj sredini, i (7) s obzirom na vještine u rukovanju oružjem i eksplozivom, mogu se priključiti nekoj kriminalnoj skupini.

Uz ovo treba dodati kako je sasvim izvjesno da je među osobama koje nazivamo veteranima povratnicima bilo relativno malo onih koji su imali prethodna borbena iskustva i da će ih se najveći dio neizbježno vratiti sa simptomima posttraumatskog stresa.⁶³

Društveni izazovi

Iz dosadašnjeg uvida u radikalizaciju, vrbovanje, putovanja, a kasnije i boravak državljana Bosne i Hercegovine u Siriji/Iraku jasno je da sve ove aktivnosti često uključuju niz socijalno, moralno i pravno kontroverznih ili kažnjivih aktivnosti (preljub, silovanje, nasilje u porodici, napuštanje djece, otmice, otuđenje imovine), a koje se prikazuju ne samo kao opravdane nego i kao propisane teološkim imperativom, odnosno Božijim nalogom. U suštini, pa makar i posredno, ta praksa predstavlja pokušaj uvođenja normi u inače praktično nenormirano društvo. U nedostatku vidljive i prepoznatljive vrijednosne alternative ovom trendu on u Bosni i Hercegovini može imati formativni potencijal, posebno za mlade. Uz to, radikalizacija konteksta može negativno utjecati i na stanje društvene svijesti općenito.

63 Tokom istraživanja autori su naišli na najmanje jedan takav slučaj u kojem je povratniku iz Sirije, zbog vidljive rastrojenosti pri izlasku iz aviona na sarajevskom aerodromu, pružena hitna pomoć. Osoba o kojoj je riječ privremeno je hospitalizirana, a liječnici koji su je tretirali prijavili su kako je pacijent pokazivao nasilne i suicidalne namjere. Posebno uznemirava činjenica da je ovaj pacijent odveden iz bolnice u pratnji osobe za koju se sumnja da potiče i organizira odlaske u Siriju. Nakon kućnog tretmana "alternativnim metodama" (tzv. istjerivanja džina koji je opsjeo čovjeka – *rukja*) ovaj pacijent je ponovo otputovao u Siriju.

Za pretpostaviti je da se većina boraca povratnika ipak neće angažirati u aktima nasilja u Bosni i Hercegovini, ali i bez toga veterani iz Sirije i Iraka, sa stečenim ugledom autentičnih boraca za vrijednosti s kojima se identificiraju, u svojim bi lokalnim zajednicama mogli postati nekom vrstom društvenih uzora, osobito za mlade s margina – neprilagođene, otuđene i dezorijentirane. Oni su već svakako ranjiviji i najizloženiji procesu radikalizacije i vrbovanja koji prethode odlascima na strana ratišta.

Veterani rata u Siriji i Iraku mogu vrlo lako postati i izazov autoritetu dosadašnjih vođa takvih zajednica s kojima je ranije, preko neformalnih i često obiteljskih veza, ipak održavan neki oblik komunikacije. Novi lideri mogli bi posve onemogućiti takve kontakte i produbiti izolaciju svojih zajednica od većinskog okruženja, a time pojačati mogućnost za dodatni međusobni antagonizam.

Sankcioniranje i prevencija odlazaka

Masovni odlasci građana iz velikog broja zemalja na ratišta u Siriju i Irak te strah da bi se po povratku u matične sredine oni mogli angažirati za vrbovanje, pripremanje ili počinjenje akata nasilja, uključujući terorizam, potakli su Ujedinjene narode da nalože članicama da osposobe svoje pravne i pravosudne sisteme za progon i kažnjavanje ovakvih osoba. Takva obaveza određena je Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 2178 od 24. septembra 2014. godine. Uz definiciju termina 'strani borac', o čemu je već bilo govora, rezolucija uz ostalo traži uspostavu tješnje suradnje u pristupu relevantnim informacijama, sprečavanje putovanja osobama za koje se sumnja da putuju zbog angažmana u terorističkim aktivnostima, te rad u zajednicama koje su posebno podložne vrbovanju i poticanju na odlazak na strana ratišta. (Cjelokupan tekst Rezolucije 2178 dostupan u Aneksu 2).

Usporedo s ovim međunarodnim naporom za stvaranje pravnog okvira za represiju i prevenciju odlazaka na strana ratišta, države više izložene ovoj pojavi samostalno je nastoje sankcionirati. Nizozemska tako predviđa mogućnost opoziva državljanstva i dozvole prebivališta osobama za koje se utvrdi da su putovale na strana ratišta. Njemačka je u takvim slučajevima predvidjela oduzimanje putnih isprava, zabranu napuštanja zemlje i ukidanje osobnih iskaznica. Uz slične mjere, Velika Britanija je uvela "upravljanje" povratkom državljana osumnjičenih za terorističke aktivnosti u inozemstvu. U slučajevima učešća u terorističkim aktivnostima izvan zemlje, Austrija takvim osobama može oduzeti državljanstvo, dok francuske vlasti imaju široke ovlasti u sprečavanju građana da napuste tu zemlju.

Od zemalja zapadnog Balkana, Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Srbija svojim su kaznenim zakonima, tokom 2014. i 2015. godine, također predvidjeli sankcioniranje odlazaka na strana ratišta (vidi Aneks 3).

I prije navedenih država, Bosna i Hercegovina je u ljeto 2014. godine uvela dopune Kaznenog zakona članom 162b (*Protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama*) kojim se sankcioniraju osobe koje organiziraju, rukovode, obučavaju, opremaju ili mobiliziraju pojedince ili skupine ljudi da se pridruže stranoj vojnoj, paravojnoj ili parapolicijskoj formaciji koja djeluje izvan Bosne i Hercegovine. Sankcionirano je i pridruživanje takvim formacijama, kao i druge aktivnosti, uključujući poticanje na izvršenje ovog kaznenog djela (vidi Aneks 1). Međutim, u prvom sudskom procesu, koji je počeo 11. februara 2015. godine, protiv osobe za koju se smatra da je ključna u procesu vrbovanja i poticanja na odlaske u Siriju/Irak, Tužiteljstvo BiH nije podignulo optužnicu koristeći se članom 162b, nego je to učinilo na temelju ranijih dopuna Kaznenog zakona, odnosno članova 202a (Javno poticanje na terorističke aktivnosti), 202b (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti) i 202d (Organiziranje terorističke skupine). Prva optužnica protiv osoba za koje se tvrdi da su počinile kazneno djelo iz člana 162b podignuta je u proljeće 2015. godine. U oba slučaja radi se o osobama uhapšenima tokom triju faza *Operacije Damask* koje su od kasnog ljeta 2014. do kraja zime 2015. godine provodile Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) i Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine.

Kriminalizacija odlazaka na strana ratišta usmjerena je na posljedice, a ne na uzroke ovog fenomena. Po brzini kojom je reagirala na ovu pojavu Bosna i Hercegovina je prednjačila u regiji, pa i šire. Međutim, za razliku od drugih država, koje su u međuvremenu uz kriminalizaciju razvile i počele primjenjivati programe za prevenciju i odvratanje od takvih putovanja, Bosna i Hercegovina na tom planu nema nikakvu osmišljenu ni vidljivu strategiju.⁶⁴ Bez nje, kriminalizacija i represija ne samo da neće biti dovoljne nego bi se vrlo lako mogle pokazati i kao kontraproduktivne.

64 Bosna i Hercegovina ne samo da nema strategiju za prevenciju radikalizacije nego još uvijek (u aprilu 2015. godine) nema ni novu državnu strategiju za prevenciju i borbu protiv terorizma. Posljednja je istekla 2013. godine. Vijeće ministara BiH donijelo je krajem aprila 2015. godine Odluku o uspostavi Radne grupe za izradu Prijedloga strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma od 2015. do 2020. godine. Postavljeni rok za izradu tog dokumenta je 60 dana.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I MOGUĆE PREPORUKE

Od zemlje odredišta, tokom 1990-ih, Bosna i Hercegovina je danas postala zemlja porijekla stranih dobrovoljaca u tuđim ratovima.⁶⁵ Iako je najjači val odlazaka građana Bosne i Hercegovine u Siriju i Irak najvjerovatnije prošao, za pretpostaviti je da će se trend ideološke radikalizacije, vrbovanja i poticanja na nove odlaske nastaviti. Općenito, može se očekivati daljnja radikalizacija javnog prostora, prije svega kroz aktivnosti na društvenim mrežama i internetu općenito.⁶⁶

Za bilo kakvu, a posebno za uspješnu strategiju prevencije i odvraćanja od ovakvog trenda, Bosna i Hercegovina se mora boriti i kao država i kao društvo. Kao država instrumentima i mehanizmima koji uključuju represiju i kriminalizaciju, a kao društvo djelotvornim korektivima i kontraranativima kojima se može odlučno i pravovremeno intervenirati i suprotstaviti ovom procesu. Takve interventne potencijale trebalo bi ojačati u porodicama, obrazovnom sistemu, organizacijama civilnog društva, akademskoj zajednici i medijima. Naravno, ako se prethodno prepozna ozbiljnost problema i postigne široki konsenzus i tješnja koordinacija aktivnosti ove vrste.

Na operativnoj razini, čini se kako je nužno ojačati suradnju domaćih policijskih agencija, moguće i kroz formiranje posebnog policijskog tijela i ureda tužiteljstva na državnoj razini. U tom kontekstu, bilo bi dobro razriješiti nedoumice i sporove koji nastaju zbog preklapanja ovlasti agencija

65 Osim u Siriji/Iraku, registrirano je prisustvo državljana Bosne i Hercegovine i u formacijama koje se bore u sukobima u Ukrajini. Visokopozicionirani izvor u jednoj od sigurnosnih agencija u Bosni i Hercegovini u razgovoru za ovo istraživanje izjavio je kako su do početka 2015. godine identificirane tri takve osobe. U isto vrijeme, Državna agencija za istrage i zaštitu objavila je da se na ratištima u Ukrajini nalazi pet državljana Bosne i Hercegovine, ali da se pretpostavlja da je taj broj veći. "SIPA: U Siriji ratuje 80 bh. državljana", *Avaz*, 29. marta 2015, <http://www.avaz.ba/clanak/170970/sipa-u-siriji-ratuje-80-bh-drzavljana>.

66 O ovoj vrsti radikalizacije javnog prostora u Bosni i Hercegovini, uz ostalo, svjedoče reakcije (komentari, blogovi i dr.) koje su se pojavile na društvenim mrežama nakon napada na redakciju francuskog magazina Charlie Habdou (7. januara 2015. godine), a u kojima su dominirali relativizacija tog čina, njegovo opravdavanje i odobravanje. Za interne potrebe, jedna od sigurnosnih agencija obavila je analizu sadržaja koji su se na društvenim mrežama u Bosni i Hercegovini pojavile vezano za napad na redakciju Charlie Habdoua i utvrdila da je više od 80 posto komentara imalo afirmativan odnos prema tom činu i njegovim počiniteljima.

koje postupaju u ovoj oblasti, a koja su već stvorila određene probleme.⁶⁷ Očito, neophodna je tješnja komunikacija i koordinacija s policijskim agencijama na regionalnoj i međunarodnoj razini.

Čini se također važnim pratiti radikalizaciju i vrbovanje, posebno na internetu i društvenim mrežama, a čija su meta mladi i djeca, te raditi na podizanju svijesti o (ne)sigurnosti na internetu. Od presudne bi važnosti bilo razumjeti i prepoznati faze radikalizacije, naročito prve znakove i promjene u razmišljanju i ponašanju kod mladih, kako bi se moglo intervenirati u dovoljno ranoj fazi tog procesa.

Iz istraživanja je također bilo moguće zaključiti kako se ideološka radikalizacija u nasilni ekstremizam događa i u zatvorima kroz koje je prošao i značajan dio osoba koje su kasnije završile u Siriji i Iraku. Analiza načina smještaja zatvorske populacije i organizacije rada s njom mogla bi ukazati na moguće načine na koje bi se takva radikalizacija mogla suzbiti.⁶⁸

Iz dosadašnjeg uvida u probleme vezane za odlaske ratnika dobrovoljaca iz Bosne i Hercegovine na strana ratišta čini se kako bi bilo neophodno uspostaviti komunikaciju s članovima porodica otišlih boraca (posebno u porodicama koje su bile protiv tih odlazaka), ali i s povratnicima, te pomoći im (onima koji to žele) da se uspješno reintegriraju u društvo. Posebno bi važno bilo razviti alate koji bi omogućili procjenu spremnosti povratnika za takvu reintegraciju.⁶⁹

67 Istraživanje je utvrdilo da je jedna od domaćih sigurnosnih agencija kontaktirala predstavnike Republike Turske i zatražila da se aktivira međudržavni sporazum iz 2001. godine o suradnji dviju zemalja u borbi protiv terorizma i organiziranog kriminala. Namjera je bila omogućiti policajcima iz Bosne i Hercegovine prisustvo na najfrekventnijim graničnim prijelazima u Turskoj kako bi zajedno s turskim kolegama motrili i izvještavali o dolasku državljana Bosne i Hercegovine koji putuju za Siriju. Turska strana je prihvatila ovu inicijativu i ponudila termine za održavanje sastanka u Ankari na kojem su se trebali utvrditi detalji takvog sporazuma, ali je bosanskohercegovačka strana otkazala susret jer se nije mogao postići dogovor o tome koja će policijska agencija predstavljati Bosnu i Hercegovinu na tom sastanku. Tako je propala i inicijativa o zajedničkom nadgledanju ulaska državljana BiH u Tursku. Ipak, tokom posjeta Sarajevu 20. 5. 2015. predsjednik Turske Recep Tayyip Erdogan izjavio je kako je "zahvaljujući suradnji između bh. i turskih sigurnosnih agencija 141 osoba vraćena u BiH, jer je postojala sumnja da imaju namjeru da se bore na mjestima gdje se događaju sukobi" ("Erdogan okončao cjelodnevnu posjetu Sarajevu", *Dnevni avaz* 20.5.2015. - <http://m.avaz.ba/clanak/178702/erdogan-u-sarajevu>). Službenici bosanskohercegovačkih agencija s kojima su autori razgovarali nisu mogli potvrditi ovu izjavu turskog predsjednika.

68 U jednom broju zemalja osuđenici za terorizam i kaznena djela potaknuta nasilnim ideološkim ekstremizmom drže se odvojeno od ostatka zatvorske populacije. Motivi za ovu praksu su dvojaki: prvo, na ovaj se način želi spriječiti ideološki utjecaj takvih osuđenika na ostale, i drugo, nastoji se spriječiti njihov kontakt s počiniteljima drugih kaznenih djela kako se u zatvoru ne bi dogovarala operativna suradnja ili samih osuđenika ili skupina i mreža kojima pripadaju.

69 Za više pojedinosti o korisnim mjerama koje država i društvo mogu poduzeti u prevenciji i saniranju u slučajevima dobrovoljnih odlazaka na strana ratišta vidi: *The Hague – Marrakech Memorandum on Good Practices for a More Effective Response to the FTF Phenomenon*, Foreign Terrorist Fighters (FTF) Initiative, Global Counterterrorism Forum, September 2014.

ANEKS 1

(Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 47/14)

Temeljem članka IV.4.a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na 67. sjednici Zastupničkog doma, održanoj 28. svibnja 2014. godine, i na 38. sjednici Doma naroda, održanoj 6. lipnja 2014. godine, usvojila je

ZAKON O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BOSNE I HERCEGOVINE

Članak 1.

U Kaznenom zakonu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10) iza članka 162a. dodaje se novi članak 162b., koji glasi:

Članak 162b.

(Protuzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama)

1. Tko protivno Zakonu o obrani Bosne i Hercegovine ili Zakonu o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine organizira, rukovodi, obučava, oprema ili mobilizira pojedince ili skupine ljudi s ciljem pridruživanja, na bilo koji način, stranoj vojnoj, stranoj paravojnoj ili stranoj parapolicijskoj formaciji koje djeluju izvan Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet godina.
2. Tko se na bilo koji način pridruži stranoj vojnoj, stranoj paravojnoj ili stranoj parapolicijskoj formaciji obučenoj, opremljenoj ili mobiliziranoj u smislu stavka (1) ovoga članka, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od najmanje tri godine.
3. Tko nabavlja ili osposobljava sredstva, uklanja prepreke, stvara plan ili se dogovara s drugima ili vrbuje drugoga ili poduzme bilo koju drugu radnju kojom se stvaraju uvjeti za izravno počinjenje ovog kaznenog djela, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina.
4. Tko javno, putem sredstava informiranja, distribuira ili na bilo koji drugi način uputi poruku javnosti koja ima za cilj potaknuti drugoga na počinjenje ovog kaznenog djela, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine.

5. Počinitelj kaznenog djela iz stavka (1) ovoga članka koji otkrivanjem skupine spriječi počinjenje kaznenog djela ili otkrije skupinu prije počinjenja kaznenog djela, kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do tri godine, a može se i osloboditi od kazne.
6. Odredbe ovoga članka neće se primjenjivati na osobe koje su na zakonit način stekle državljanstvo strane zemlje priznate od strane Bosne i Hercegovine u čijoj vojsci ili vojnoj formaciji služe ili služe u vojnim formacijama pod nadzorom međunarodno priznatih vlada od strane Ujedinjenih naroda, formiranim na temelju zakona.“

Članak 2.

Ovaj zakon stupa na snagu osmoga dana od dana objave u „Službenom glasniku BiH“.

Broj 01,02-02-1-49/13

6. lipnja 2014. godine
Sarajevo

Predsjedatelj Zastupničkog doma
Parlamentarne skupštine BiH
Dr. Milorad Živković, v. r.

Predsjedatelj Doma naroda
Parlamentarne skupštine BiH
Dr. Dragan Čović, v. r.

ANEKS 2

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN 2178 (2014)

Usvojena na 7272. sastanku Vijeća sigurnosti, 24. septembra 2014. godine

Vijeće sigurnosti,

Ponovo potvrđujući da terorizam u svim oblicima i načinima izvođenja predstavlja jednu od najozbiljnijih prijetnji međunarodnom miru i sigurnosti i da je svako djelo terorizma krivično djelo koje se ne može opravdati nikakvim motivima, gdje god da se izvodi i od strane bilo koga, te ostajući opredijeljeno da dalje doprinosi djelotvornosti sveukupnih nastojanja da se suprotstavi ovom zlu na globalnom nivou,

Zapažajući sa zabrinutošću da je prijetnja od terorizma postala rasprostranjena u različitim dijelovima svijeta, da je došlo do porasta broja terorističkih djela, uključujući ona koji su motivirana netolerancijom ili ekstremizmom, te ističući svoju opredijeljenost za borbu protiv ove prijetnje,

Imajući u vidu potrebu da se prepoznaju okolnosti koje pogoduju širenju terorizma te potvrđujući odlučnost država članica da učine sve što je u njihovoj moći da riješe sukob(e) i onemogućće terorističkim grupama da se ukorijene i uspostave sigurne zone, kako bi bolje odgovorili na rastuću prijetnju od terorizma,

Ističući da se terorizam ne može i ne smije povezivati sa bilo kojom vjerom, nacijom ili civilizacijom,

Uvažavajući da međunarodna saradnja i mjere koje poduzimaju države članice u sprečavanju terorizma i borbi protiv terorizma moraju biti u potpunosti u skladu s Poveljom Ujedinjenih nacija,

Ponovo potvrđujući svoje poštovanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti svih država u skladu s Poveljom,

Ponovo potvrđujući da države članice moraju osigurati da su mjere koje poduzimaju u borbi protiv terorizma u skladu sa svim obavezama koje nalaže međunarodno pravo, posebno u oblasti ljudskih prava, prava izbjeglica i međunarodnog humanitarnog prava, naglašavajući da su poštivanja ljudskih prava, temeljnih ljudskih sloboda i vladavine prava komplementarna i da uzajamno

jačaju djelotvorne antiterorističke mjere i da predstavljaju ključni dio uspješnog antiterorističkog djelovanja, te podsjeća na poštivanje vladavine prava kako bi se na efikasan način spriječila terorističke aktivnosti i omogućila borba protiv terorizma, te podsjećajući da je neispunjavanje ovih i drugih međunarodnih obaveza, uključujući one sadržane u Povelji Ujedinjenih nacija, jedan od faktora koji doprinosi povećanoj radikalizaciji i stvara dojam o nekažnjivosti,

Izražavajući ozbiljnu zabrinutost u vezi sa trenutnom i rastućom prijetnjom od stranih terorističkih boraca, tj. osoba koje putuju u državu koja nije država njihovog prebivališta niti država čije imaju državljanstvo, a s ciljem počinjenja, planiranja, pripremanja ili učestvovanja u izvršenju terorističkih djela, ili radi pružanja ili pohađanja terorističke obuke, uključujući obuke koje su povezane s oružanim sukobima, te izražavajući riješenost da odgovori na ovu prijetnju,

Izražavajući ozbiljnu zabrinutost zbog onih koji pokušavaju krenuti na put da bi postali strani teroristički borci,

Zabrinuto jer strani teroristički borci povećavaju intenzitet i trajanje sukoba i smanjuju mogućnosti za njihovo rješavanje, jer [strani teroristički borci] takođe mogu predstavljati ozbiljnu prijetnju matičnim državama, državama kroz koje putuju i državama prema kojima putuju, kao i državama u susjedstvu oružanog sukoba u kojem su strani teroristički borci aktivni i koje su izložene ozbiljnim sigurnosnim prijetnjama, te podsjećajući da prijetnja od stranih terorističkih boraca može zahvatiti sva područja i države članice, čak i one koje su daleko od zona sukoba, i ističući ozbiljnu zabrinutost da strani teroristički borci koriste svoju ekstremističku ideologiju za promociju terorizma,

Izražavajući zabrinutost zbog toga što su teroristi i terorističke grupe uspostavile međunarodne mreže u matičnim državama, tranzitnim državama i državama krajnjeg odredišta kroz koje strani teroristički borci i sredstva za njihovu pomoć prolaze u oba smjera,

Izražavajući posebnu zabrinutost zbog toga što se strani teroristički borci vrbuju i pridružuju organizacijama kao što su Islamska država u Iraku i Levantu (IDIL), Al-Nusrah Front (ANF) te drugim ćelijama, pridruženim formacijama, ograncima Al-Qaide kao i jedinicama koje su nastale iz nje, što je naveo Odbor koji je osnovan u skladu sa Rezolucijama **1267 (1999)** i **1989 (2011)**, prepoznajući da prijetnja od stranih terorističkih boraca uključuje, između ostalog, osobe koje pružaju podršku djelima ili aktivnostima Al-Qaide i njenim ćelijama, pridruženim formacijama, ograncima, ili jedinicama nastalim iz nje, što uključuje vrbovanje ili pružanje podrške djelovanju ili aktivnostima tih jedinica, i naglašavajući hitnu potrebu da se ukaže na ovu konkretnu prijetnju,

Prepoznajući da suprotstavljanje prijetnji koju predstavljaju strani teroristički borci zahtijeva sveobuhvatno rješavanje uzročnika, uključujući sprečavanje radikalizacije koja vodi ka terorizmu, zaustavljanje vrbovanja, sprečavanje putovanja stranih terorističkih boraca, onemogućavanje finansijske podrške stranim terorističkim borcima, suzbijanje nasilnog ekstremizma koji može dovesti do terorizma, suzbijanje podsticanja na izvođenje terorističkih napada motiviranih ekstremizmom ili netolerancijom, promoviranje političke ili vjerske tolerancije, ekonomski razvoj i socijalnu koheziju i inkluziju, zaustavljanje i rješavanje oružanih sukoba i olakšavanje reintegracije i rehabilitacije,

Također prepoznajući da terorizam neće biti poražen isključivo upotrebom vojne sile, mjerama policijskih organa i obavještajnim radom, te naglašavajući potrebu da se skrene pažnja na okolnosti koji vode do širenja terorizma, kao što je navedeno u Stupu I Globalne antiterorističke strategije Ujedinjenih nacija (**A/RES/60/288**),

Izražavajući zabrinutost u vezi sa povećanom upotrebom komunikacionih tehnologija od strane terorista i njihovih pomagača u cilju radikalizacije koja vodi ka terorizmu, vrbovanjem i poticanjem drugih na izvođenje terorističkih djela, uključujući upotrebu interneta, te finansiranjem i omogućavanjem stranim terorističkim borcima da putuju i obavljaju dopunske aktivnosti i naglašavajući potrebu da države članice djeluju kooperativno kako bi spriječile teroriste u zloupotrebi tehnologije, komunikacija i sredstava u cilju vrbovanja za teroristička djela, uz poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda te u skladu s drugim obavezama određenim međunarodnim pravom,

Napominjući s uvažavanjem aktivnosti koje se preduzimaju u oblasti izgradnje kapaciteta od strane subjekata Ujedinjenih nacija, prije svega subjekata uključenih u Operativnu grupu za borbu protiv terorizma (CTITF), uključujući Ured Ujedinjenih nacija za narkotike i kriminal (UNODC) i Centar Ujedinjenih nacija za borbu protiv terorizma (UNCCT) i također napore Izvršne direkcije Odbora za borbu protiv terorizma (CTED) u pružanju tehničke podrške, posebno u promicanju povezivanja onih koji pružaju i primaju podršku u izgradnji kapaciteta, u koordinaciji s drugim relevantnim međunarodnim, regionalnim i podregionalnim organizacijama, kako bi pružili pomoć državama članicama, na njihov zahtjev, u provođenju Globalne antiterorističke strategije Ujedinjenih nacija,

Napominjući nedavni razvoj događaja i inicijative na međunarodnom, regionalnom i podregionalnom nivou u sprečavanju i suzbijanju terorizma i napominjući rad Globalnog antiterorističkog foruma (GCTF), posebno nedavno usvojeni cjelovit paket dobrih praksi s ciljem ukazivanja na fenomen stranih terorističkih boraca te objavljivanje nekoliko drugih okvirnih dokumenata i dobrih

praksi, uključujući oblasti koje se bave borbom protiv nasilnog ekstremizma, krivičnim pravom, zatvorima, otmicama u svrhu otkupa, pružanjem podrške žrtvama terorizma te djelovanjem i radom policije koje je usmjereno ka zajednici, kako bi se pružila pomoć zainteresovanim državama u praktičnom provođenju pravnog i političkog okvira Ujedinjenih nacija u borbi protiv terorizma i upotpunio rad relevantnih subjekata Ujedinjenih nacija u borbi protiv terorizma u ovim oblastima,

Napominjući sa uvažavanjem napore Interpola da se suprotstavi prijetnji koju predstavljaju strani teroristički borci, uključujući globalno razmjenjivanje informacija između policijskih agencija korištenjem sigurnih komunikacionih mreža, baza podataka te sistema za pružanje savjeta i operativnih upozorenja, procedura za ulazak u trag ukradenim, krivotvorenim osobnim i putnim dokumentima, te Interpolovog foruma za borbu protiv terorizma i programa koji se bavi stranim terorističkim borcima,

U vezi sa i naglašavajući situaciju osoba koje imaju više od jednog državljanstva te koje putuju u zemlje čije državljanstvo posjeduju s ciljem počinjenja, planiranja, pripremanja ili učestvovanja u izvršenju terorističkih djela, ili radi pružanja ili pohađanja terorističke obuke, i apelirajući na države da preduzmu primjerene aktivnosti u skladu sa njihovim obavezama definiranim domaćim i međunarodnim pravom, uključujući međunarodno pravo o ljudskim pravima,

Pozivajući države da osiguraju, u skladu sa međunarodnim pravom, posebno u vezi s ljudskim pravima i pravima izbjeglica, da se status izbjeglica ne zloupotrebljava od strane počinioca, organizatora ili pomagača terorističkih djela, uključujući strane terorističke borce,

Ponovo potvrđujući svoj poziv državama da što je prije moguće pristupe međunarodnim konvencijama za borbu protiv terorizma i protokolima, bez obzira da li su već pristupile regionalnim konvencijama po tom pitanju, te da u potpunosti ispune svoje obaveze u odnosu na konvencije kojima su pristupile,

Napominjući stalnu prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti koja dolazi od terorizma i potvrđujući potrebu, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, za borbom svim sredstvima protiv prijetnji međunarodnom miru i sigurnosti uzrokovanih terorističkim djelima, uključujući ona koje su počinili strani teroristički borci,

Postupajući u skladu sa Poglavljem VII Povelje Ujedinjenih nacija,

1. Osuđuje nasilni ekstremizam koji može dovesti do terorizma, sektaško nasilje i izvođenje terorističkih djela od strane stranih terorističkih boraca i zahtijeva da se svi strani teroristički borci razoružaju i da prestanu sa svim terorističkim aktivnostima i učestvovanjem u oružanom sukobu;
2. Ponovo potvrđuje da su sve države obavezne da spriječe kretanje terorista ili terorističkih grupa efikasnim graničnim kontrolama te kontrolama kod izdavanja identifikacijskih i putnih dokumenata te putem mjera za sprečavanje krivotvorenja, falsificiranja ili nezakonite upotrebe identifikacijskih dokumenata i putnih dokumenata, naglašava, u tom smislu, važnost suprotstavljanja, u skladu sa svojim relevantnim međunarodnim obavezama, prijetnji koju predstavljaju strani teroristički borci, i podstiče države članice da koriste procjenu rizika za putnike na osnovu evidencija i da koriste procedure provjere, uključujući prikupljanje i analiziranje putnih podataka, bez pribjegavanja profiliranju koje se zasniva na stereotipima utemeljenim na diskriminaciji koja je zabranjena međunarodnim pravom;
3. Apelira na države članice da, u skladu sa domaćim i međunarodnim pravom, ojačaju i ubrzaju razmjenu operativnih informacija u vezi sa kretanjem terorista i terorističkih mreža, uključujući strane terorističke borce, posebno sa zemljama u kojima žive ili čije državljanstvo imaju, putem bilateralnih ili multilateralnih mehanizama, prije svega Ujedinjenih nacija;
4. Poziva sve države članice da, u skladu sa njihovim obavezama određenim međunarodnim pravom, sarađuju u aktivnostima suprotstavljanja prijetnji koju predstavljaju strani teroristički borci, uključujući sprečavanje radikalizacije koja vodi ka terorizmu i vrbovanje stranih terorističkih boraca, uključujući djecu, sprečavajući strane terorističke borce da pređu njihove državne granice, prekidajući i sprečavajući finansijsku podršku stranim terorističkim borcima te razvijajući i provodeći postupke krivičnog gonjenja, strategije za rehabilitaciju i reintegraciju stranih terorističkih boraca koji se vraćaju u svoje države;
5. Odlučuje da su države članice, poštujući međunarodno pravo o ljudskim pravima, međunarodno pravo o izbjeglicama i međunarodno humanitarno pravo, dužne spriječiti i suzbijati vrbovanje, organiziranje, transport i opremanje osoba koje putuju u državu koja nije država njihovog prebivališta niti državljanstva a u cilju počinjenja, planiranja, ili pripreme terorističkih djela ili učestvovanja u njima, ili pružanja ili pohađanja terorističke obuke te finansiranje njihovih putnih troškova i aktivnosti;
6. Podsjeća na svoju odluku, u Rezoluciji **1373 (2001)**, da su sve države članice obavezne osigurati da se bilo koja osoba koja učestvuje u finansiranju, planiranju, pripremi ili izvršenju te-

rorističkih djela ili podržavanju terorističkih djela privede pravdi, te odlučuje da su sve države članice obavezne definirati u domaćim zakonima i propisima teška krivična djela na osnovu kojih postoji mogućnost za krivičnim gonjenjem i kažnjavanjem, na način koji adekvatno odražava težinu krivičnog djela:

- a. njihovih državljana koji putuju ili imaju namjeru putovati u državu koja nije država njihovog prebivališta ili državljanstva te druge osobe koje putuju ili pokušavaju putovati sa svojih teritorija u državu koja nije država njihovog prebivališta ili državljanstva u cilju počinjenja, planiranja ili pripremanja terorističkih djela ili radi izvođenja ili pohađanja terorističke obuke;
 - b. za namjerno obezbjeđivanje ili prikupljanje sredstava, na bilo koji način, direktno ili indirektno, od strane njihovih državljana ili na njihovim teritorijama s namjerom ili znanjem da se sredstva trebaju koristiti za finansiranje putovanja osoba koje putuju u državu koja nije država njihovog prebivališta ili državljanstva, a u cilju počinjenja, planiranja ili pripremanja terorističkih djela ili radi izvođenja ili pohađanja terorističke obuke; i
 - c. namjerno organiziranje ili drugi vid pomaganja putovanja, uključujući djela vrbovanja na njihovim teritorijama ili od strane njihovih državljana, osoba koje putuju u državu koja nije država njihovog prebivališta ili državljanstva radi počinjenja, planiranja ili pripremanja terorističkih djela ili radi izvođenja ili pohađanja terorističke obuke;
7. Izražava svoju čvrstu odlučnost da, u skladu sa Rezolucijom **2161 (2014)**, razmotri liste osoba, grupa, formacija i jedinica koji se povezuju sa Al-Qaidom, koje finansiraju, naoružavaju, planiraju, ili vrbuju za njih, ili na neki drugi način podržavaju njihova djelovanja ili aktivnosti, uključujući i upotrebu informacijskih i komunikacijskih tehnologija, kao što su internet, društvene mreže, ili na bilo koji drugi način;
8. Odlučuje, ne dovodeći u pitanje ulazak ili tranzit koji su značajni u daljem sudskom postupku, uključujući u daljem toku takvog sudskog postupka hapšenje ili pritvaranje stranog terorističkog borca, da su države članice obavezne da spriječe ulazak u ili tranzit kroz njihovu teritoriju bilo kojoj osobi o kojoj ta država ima vjerodostojne podatke koji osiguravaju razumnu osnovu da se povjeruje da on ili ona traže ulazak na teritoriju ili prolazak kroz teritoriju u cilju učestvovanja u djelima opisanim u stavu 6, uključujući bilo koje djelovanje ili aktivnosti koje upućuju da je neka osoba, grupa, formacija ili jedinica povezana sa Al-Qaidom, kao što je navedeno u stavu 2. Rezolucije **2161 (2014)**, pod uslovom da ništa iz ovog stava ne obavezuje

nit i jednu državu da zabrani ulazak ili da zahtijeva napuštanje njene teritorije svojim državljanima ili osobama sa stalnim mjestom prebivališta.

9. Poziva države članice da zahtijevaju od avio-kompanija koje posluju na njihovim teritorijama da unaprijed dostave relevantnim organima vlasti podatke o putnicima kako bi se otkrili odlasci ili pokušaji ulaska ili tranzita kroz njihove teritorije civilnim letjelicama osobama sa liste Odbora uspostavljenog u skladu sa Rezolucijom **1267 (1999)** i **1989 (2011)** ("Odbor"), i nadalje poziva države članice da prijave takve odlaske sa njihove teritorije te da tu informaciju podijele sa državom u kojoj ta osoba ima mjesto prebivališta ili čije državljanstvo posjeduje, na odgovarajući način i u skladu sa domaćim zakonom i međunarodnim obavezama;
10. Ističe hitnu potrebu da se u potpunosti i odmah provede ova Rezolucija u vezi sa stranim terorističkim borcima, naglašava konkretnu i hitnu potrebu da se ova Rezolucija provede u odnosu na strane terorističke borce koji su povezani sa IDIL-om, ANF-om te drugim ćelijama, pridruženim formacijama, ograncima Al-Qaide ili jedinicama nastalim iz nje, kao što je to utvrdio Odbor, i izražava spremnost da, u skladu sa Rezolucijom **2161 (2014)**, ukaže na osobe povezane sa Al-Qaidom koje izvode djela navedena u stavu 6;

Međunarodna saradnja

11. Poziva države članice da poboljšaju međunarodnu, regionalnu i podregionalnu saradnju, ukoliko je moguće putem bilateralnih sporazuma, a u cilju sprečavanja putovanja stranih terorističkih boraca s njihove ili kroz njihovu teritoriju, uključujući veću razmjenu informacija kako bi se identificirali strani teroristički borci, razmjenu i usvajanje najboljih praksi, bolje razumijevanje načina na koji strani teroristički borci putuju, te da države članice sarađuju u situacijama kada donose mjere na državnom nivou kako bi spriječile teroriste u zloupotrebi tehnologije, komunikacija i resursa za pridobivanje podrške za terorističkih djela, uz poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda i u skladu sa drugima obavezama sadržanim u međunarodnom pravu;
12. Ponovo se poziva na svoju odluku u Rezoluciji **1373 (2001)** da su države članice obavezne pomoći jedna drugoj na najvišoj mogućoj razini u vezi sa krivičnim istražnim radnjama ili postupcima koji se odnose na finansiranje terorističkih djela ili na pružanje podrške istim, uključujući pružanje pomoći u pribavljanju dokaza koje posjeduju a koji su potrebni za krivične postupke, te naglašava važnost ispunjavanja obaveza u vezi sa takvim istražnim radnjama ili postupcima koji se tiču stranih terorističkih boraca;

13. Podstiče Interpol da pojača svoje napore u vezi sa prijetnjom koju predstavljaju strani teroristički borci i da preporuči ili uspostavi dodatne resurse kako bi pružio podršku ili potaknuo državne, regionalne i međunarodne mjere usmjerene ka praćenju i sprečavanju tranzita stranih terorističkih boraca, kao što je širenje upotrebe Interpolovih Posebnih upozorenja i na strane terorističke borbe;
14. Poziva članice da pomognu drugim državama u izgradnji kapaciteta za suprotstavljanje prijetnji koju predstavljaju strani teroristički borci, uključujući sprečavanje i zabranu putovanja stranim terorističkim borcima preko kopnenih i morskih granica, posebno u državama koje graniče sa područjima oružanih sukoba gdje se nalaze strani teroristički borci i pozdravlja i podstiče na bilateralnu pomoć država članica kako bi se pomoglo izgradnji takvih državnih kapaciteta;

Borba protiv nasilnog ekstremizma u cilju sprečavanja terorizma

15. Potcrtava da je borba protiv nasilnog ekstremizma, koji vodi do terorizma, uključujući sprečavanje radikalizacije, vrbovanja i mobiliziranja osoba u terorističke grupe kako bi postali strani teroristički borci, ključni element borbe protiv prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti koju predstavljaju strani teroristički borci i poziva države članice da pojačaju svoje aktivnosti u borbi protiv ove vrste nasilnog ekstremizma;
16. Podstiče države članice da angažuju relevantne lokalne zajednice i nevladine aktere u razvijanju strategija za borbu protiv nasilnog ekstremističkog govora koji može potaknuti izvođenje terorističkih djela, ukažu na uslove koji vode do širenja nasilnog ekstremizma, uključujući podizanje svijesti omladine, porodica, žena, vjerskih, kulturnih i obrazovnih lidera kao i svih drugih grupa civilnog društva te da usvoje specijalno prilagođen pristup u promoviranju društvene inkluzije i kohezije i borbi protiv regrutovanja za takav nasilni ekstremizam.
17. Podsjeća na svoju odluku iz stava 14. Rezolucije **2161 (2014)** u vezi sa improviziranim eksplozivnim sredstvima (IES) i osobama, grupama, formacijama i entitetima povezanim sa Al-Qaidom te potiče države članice, u ovom kontekstu, da sarađuju prilikom donošenja državnih mjera u cilju sprečavanja terorista da zloupotrebljavaju tehnologiju, komunikacije i resurse, uključujući audio i video, za vrbovanje za počinjenje terorističkih djela, uz poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda i u skladu sa drugim obavezama koje definira međunarodno pravo;

18. Poziva države članice da sarađuju i da stalno pružaju podršku jedne drugima u aktivnostima u borbi protiv nasilnog ekstremizma, koji može dovesti do terorizma, uključujući izgradnju kapaciteta, koordinaciju planova i aktivnosti te razmjenu iskustava;
19. Ističe u tom smislu važnost aktivnosti koje provode države članice na razvijanju nenasilnih alternativnih pristupa za sprečavanje i rješavanje sukoba od strane ugroženih osoba i lokalnih zajednica kako bi se smanjio rizik od radikalizacije koja vodi ka terorizmu; važnost promoviranja mirne alternative u odnosu na govor kojim se potiče na nasilje i kojim se služe strani teroristički borci; i naglašava ulogu koju obrazovanje može imati u borbi protiv terorističkih narativa;

Djelovanje Ujedinjenih nacija u vezi sa prijetnjom koju predstavljaju strani teroristički borci

20. Napominje da strani teroristički borci ili oni koji finansiraju ili na drugi način omogućavaju njihova putovanja i kasnije aktivnosti mogu dospjeti na Listu sankcija protiv Al-Qaide koju vodi Odbor u skladu sa Rezolucijama **1267 (1999)** i **1989 (2011)**, što se odnosi na one koji učestvuju u finansiranju, planiranju, omogućavanju, pripremanju ili počinjenju djela ili aktivnosti povezanih sa, u vezi sa, pod imenom, u ime ili u korist Al-Quaide, dostavljaju, prodaju ili vrše transfer oružja i sličnog materijala, ili regrutuju za, ili na neki drugi način potpomažu djelovanja ili aktivnosti Al-Qaide, ili s njom povezanih ćelija, pridruženih formacija, ogranaka ili iz nje nastalih jedinica i poziva države članice da dostave imena stranih terorističkih boraca i onih koji omogućavaju ili finansiraju njihova putovanja i kasnije aktivnosti za eventualno postavljanje na listu;
21. Upravlja Odborom koji je uspostavljen u skladu sa Rezolucijom **1267 (1999)** i **1989 (2011)** i Timom za monitoring, analitičku podršku i sankcije, u tijesnoj saradnji sa svim relevantnim tijelima Ujedinjenih nacija koja se bave borbom protiv terorizma, posebno Izvršnom direktijom Odbora za borbu protiv terorizma, CTED, kako bi posvetili posebnu pažnju na prijetnju koja dolazi od stranih terorističkih boraca koji su regrutovani od strane IDIL-a, ANF-a i svih grupa, formacija i jedinica povezanih sa Al-Qaidom;
22. Podstiče Tim za monitoring, analitičku podršku i sankcije da koordinira svoje aktivnosti sa drugim tijelima Ujedinjenih nacija koja se bave borbom protiv terorizma, posebno sa Operativnom grupom za borbu protiv terorizma, CTITF, kako bi pratio i odgovorio na prijetnju koja dolazi od stranih terorističkih boraca;
23. Zahtijeva od Tima za monitoring, analitičku podršku i sankcije, u tijesnoj saradnji sa drugim tijelima Ujedinjenih nacija koja se bave borbom protiv terorizma, da podnesu izvještaj Odboru,

uspostavljenom u skladu sa Rezolucijama **1267 (1999)** i **1989 (2011)**, u roku od 180 dana i da pripreme Odboru u roku od 60 dana preliminarni usmeni ažurirani pregled situacije u vezi sa prijetnjom koja dolazi od stranih terorističkih boraca koji su regrutovani od strane IDIL-a, ANF-a ili su im se pridružili te svih grupa, formacija i jedinica povezanih sa Al-Qaidom, uključujući:

- a. cjelovitu procjenu prijetnje koju predstavljaju strani teroristički borci, uključujući njihove pomagače, područja koja su najviše ugrožena te trendove u radikalizaciji koja vodi ka terorizmu, pružanju podrške, regrutovanju, kretanju stanovništva i finansiranju; i
 - b. preporuke za aktivnosti koje se mogu preduzeti u cilju pružanja efikasnijeg odgovora na prijetnju koju predstavljaju strani teroristički borci;
24. Zahtijeva od Odbora za borbu protiv terorizma da tokom postojećeg mandata i uz podršku Izvršne direkcije Odbora za borbu protiv terorizma, CTED, identificira osnovne praznine u kapacitetima država članica koje podrivaju mogućnosti država u zaustavljanju protoka stranih terorističkih boraca u cilju implementacije rezolucija Ujedinjenih nacija **1373 (2001)** i **1624 (2005)**, kao i da identificiraju dobre prakse kako bi zaustavili protok stranih terorističkih boraca u provedbi rezolucija **1373 (2001)** i **1624 (2005)** i da olakšaju tehničku pomoć promovirajući povezivanje između onih koji pružaju i primaju pomoć u izgradnji kapaciteta, posebno u područjima koja su najviše pogođena, uključujući razvijanje sveobuhvatnih antiterorističkih strategija, po zahtjevu, koje obuhvaćaju borbu protiv nasilne radikalizacije i protoka stranih terorističkih boraca, podsjećajući na uloge drugih relevantnih aktera, na primjer Globalnog foruma za borbu protiv terorizma;
25. Naglašava da je rastuća prijetnja koju predstavljaju strani teroristički borci dio nastajućih problema, trendova i razvoja situacija u vezi sa rezolucijama **1373 (2001)** i **1624 (2005)**, te da je u stavu 5. rezolucije **2129 (2013)**, Vijeće sigurnosti naložilo Izvršnoj direkciji Odbora za borbu protiv terorizma, CTED, da identificira probleme i stoga zajedno sa Odborom za borbu protiv terorizma pomno prati situaciju u skladu sa svojim mandatom;
26. Zahtijeva od Odbora koji je uspostavljen u skladu sa Rezolucijama **1267 (1999)** i **1989 (2011)** i Odbora za borbu protiv terorizma da dostave najnovije informacije Vijeću sigurnosti u vezi sa njihovim aktivnostima koje preduzimaju u skladu sa ovom rezolucijom.
27. Odlučuje da se i dalje aktivno bavi ovim pitanjem.

ANEKS 3 PREGLED IZMJENA I DOPUNA KRIVIČNIH ZAKONA U NEKIM ZEMLJAMA REGIJE KOJIMA SE KRIMINALIZIRA ODLAZAK U STRANE SUKOBNE

REPUBLIKA CRNA GORA ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA KRIVIČNOG ZAKONIKA

Član 4

Poslije člana 449a dodaje se novi član, koji glasi:

Učestvovanje u stranim oružanim formacijama⁷⁰

Član 449b

1. Ko protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava vrbuje, regrutuje, priprema, organizuje, rukovodi, prevozi ili organizuje prevoz ili obučava pojedinca ili grupu ljudi u namjeri njihovog pridruživanja ili učestvovanja u stranim oružanim formacijama koje djeluju izvan Crne Gore, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.
2. Ko protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava otputuje radi pridruživanja ili učestvovanja, pridruži se ili učestvuje u stranoj oružanoj formaciji koja djeluje izvan Crne Gore, pojedinačno u organizovanim grupama, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
3. Ko neposredno ili preko trećeg lica nudi, daje, obezbjeđuje, traži, prikuplja ili prikriva finansijska sredstva, fondove, materijalna sredstva ili opremu koja je u cjelini ili djelimično namijenjena za izvršenje djela iz st. 1 i 2 ovog člana, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.
4. Ko javno poziva ili podstiče druge na izvršenje djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
5. Lice iz st. 1 do 4 ovog člana, koje otkrivanjem pojedinca ili grupe spriječi izvršenje krivičnog djela, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do tri godine, a može se i osloboditi od kazne.

⁷⁰ Skupština Crne Gore usvojila je ove dopune Krivičnog zakonika u martu 2015. godine.

6. Stranom oružanom formacijom, u smislu ovog člana, smatra se strana vojska ili policija, strana paravojna formacija ili parapolicijska formacija osnovana protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava.

I. USTAVNI OSNOV ZA DONOŠENJE ZAKONA

Ustavni osnov za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore sadržan je u članu 16 tačka 5 Ustava Crne Gore kojim je propisano da se zakonom, u skladu sa Ustavom, uređuju i druga pitanja od interesa za Crnu Goru.

II. RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA

Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore zasniva se na više razloga. Najznačajniji razlog je potreba za inkriminisanjem pojave učešća stranih boraca u sukobima u inostranstvu, imajući u vidu da navedena pojava može da proizvede ozbiljne bezbjednosne implikacije, kao i da se loše odrazi i na zemlje koje nisu direktno umiješane u sukobe.

Takođe, jedan od razloga za donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore je potreba za daljim usklađivanjem sa preporukama Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera u borbi protiv sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) i reformama koje se sprovode u oblasti izvršenja krivičnih sankcija.

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore očekuje se suzbijanje pojave učestvovanja državljana Crne Gore u stranim oružanim formacijama, kao i adekvatno izricanje kazni izvršiocima i organizatorima ovog krivičnog djela.

III. USAGLAŠENOST SA EVROPSKIM ZAKONODAVSTVOM I POTVRĐENIM MEĐUNARODNIM KONVENCIJAMA

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore je u potpunosti usaglašen sa Rezolucijom Ujedinjenih nacija 2178(2014) o stranim borcima/plaćenicima, koju je Savjet bezbjednosti usvojio na 7272. zasjedanju 24. septembra 2014. godine.

17. oktobra 2014. godine Ministarstvo pravde organizovalo je javnu debatu na kojoj je predstavljena Rezolucija 2178(2014), kao i uporedna rješenja država u regionu, a sve u cilju usaglašavanja predloga zakona sa međunarodnim standardima.

Takođe, predlog zakona je usklađen sa preporukama I, II i III i Specijalnom preporukom II Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera u borbi protiv sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) I Međunarodnom konvencijom o suzbijanju terorizma.

IV. OBJAŠNENJE OSNOVNIH PRAVNIH INSTITUTA

Članom 1 predloga zakona uvodi se nadležnost suda za odlučivanje o uslovnom otpustu, čime se u potpunosti zaokružuje sudska nadležnost za davanje uslovnog otpusta i opozivanje uslovnog otpusta. Prema važećim rješenjima o uslovnom otpustu osuđenih lica odlučuje Komisija za uslovni otpust, koju obrazuje ministar pravde, u skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, a o opozivu uslovnog otpusta odlučuje sud. Takođe, navedenom izmjenom proširuju se kriterijumi koje će sud cijeniti prilikom odlučivanja o uslovnom otpustu.

Članom 2 predloga zakona uvodi se definicija imovine u značenju izraza Krivičnog zakonika Crne Gore, čime se vrši usklađivanje sa preporukama I, II i III Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera u borbi protiv sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL).

Članom 3 predloga zakona vrši se usklađivanje sa Specijalnom preporukom II Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera u borbi protiv sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) i Aneksom Međunarodne konvencije o suzbijanju terorizma.

Članom 4 predloga zakona predloženo je uvođenje novog krivičnog djela učestvovanje u stranim oružanim formacijama i to shodno zaštitnom objektu u okviru Glave XXXV koja se odnosi na krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.

Predloženim krivičnim djelom propisano je da će svako ko protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava vrbuje, regrutuje, priprema, organizuje, rukovodi, prevozi ili organizuje prevoz ili obučava pojedinca ili grupu ljudi u namjeri njihovog pridruživanja ili učestvovanja u stranim oružanim formacijama koje djeluju izvan Crne Gore, kazniti zatvorom od dvije do deset godina.

Zatvorom od šest mjeseci do pet godina kazniće se i ko protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava, pojedinačno ili u organizovanim grupama otputuje, pridruži se ili učestvuje u stranoj oružanoj formaciji koja djeluje izvan Crne Gore.

Predlogom zakona su, u skladu sa Rezolucijom 2178(2014), inkriminisana lica koja, direktno ili indirektno, nude, daju, obezbjeđuju, traže, prikupljaju ili prikrivaju finansijska sredstva, fondove, materijalna sredstva i opremu namijenjenu izvršenju ovog krivičnog djela. Također, predložena je i inkriminacija lica koja javno pozivaju ili podstiču druge na izvršenje ovog krivičnog djela. Cilj ovih odredaba je da se sankcioniše podsticanje vršenja ovog krivičnog djela kao i prikupljanje finansijskih sredstava koja su potrebna za njihovo vršenje.

Za lice koje spriječi izvršenje krivičnog djela otkrivanjem pojedinca ili grupe, zakonodavac je propisao blažu zatvorsku kaznu, uz mogućnost oslobođenja od kazne.

Predlogom zakona definiše se i pojam strane oružane formacije, pod kojom se, u smislu ovog člana, smatra strana vojska ili policija, strana paravojna formacija ili parapolicijska formacija osnovana protivno zakonu, drugim propisima ili pravilima međunarodnog prava.

Članom 5 predloga zakona odlaže se primjena odredbe člana 37 stav 1 KZ CG do stupanja na snagu odredaba zakona kojim će se urediti sudski postupak za odlučivanje o uslovnom otpustu.

Članom 6 predloga zakona propisuje da će Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore stupiti na snagu u roku od osam dana od dana objavljivanja u Službenom listu Crne Gore.

V. PROCJENA FINANSIJSKIH SREDSTAVA ZA SPROVOĐENJE ZAKONA

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore ne predviđa obezbjeđivanje dodatnih sredstava u budžetu Crne Gore.

VI. RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA PO SKRAĆENOM POSTUPKU

U skladu sa članom 151 Poslovnika Skupštine Crne Gore ("Službeni list RCG", br. 51/06, 66/06 i Službeni list CG", br. 88/09, 80/10, 39/11, 25/12 i 49/13) smatramo da je Predlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore potrebno donijeti po skraćenom postupku, imajući u vidu činjenicu da bi nedonošenje zakona po skraćenom postupku moglo da prouzrokuje štetne posljedice po život ljudi, bezbjednost Crne Gore, rad državnih i drugih organa i organizacija.

Takođe, kako je 47. plenarno zasijedanje MONEYVAL-a zakazano za period od 13-17. aprila 2015. godine u Strazburu, potrebno je predloženi zakon donijeti po skraćenom postupku. Na taj način će se ispoštovati i preporuka MONEYVAL-a da Crna Gora do sljedećeg zasijedanja otkloni prepoznate nedostatke i time zadrži svoju poziciju u evaluacionom procesu.

REPUBLIKA KOSOVO

Zakon Br. 05/L-002

O ZABRANI UDRUŽIVANJA U STRANIM ORUŽANIM SUKOBIMA VAN TERITORIJE ZEMLJE⁷¹

Skupština Republike Kosova

Na osnovu člana 65. (1) Ustava Republike Kosova, Usvaja

ZAKON O ZABRANI UDRUŽIVANJA U STRANIM ORUŽANIM SUKOBIMA VAN TERITORIJE ZEMLJE

Član 1.

Cilj

U cilju zaštite državnog interesa i nacionalne bezbednosti ovaj zakon utvrđuje krivično delo udruživanja ili učestvovanja u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačno, u bilo kom obliku oružanih sukoba van teritorije Republike Kosova.

Član 2.

Delovanje

1. Odredbe ovog zakona primenjuju se na bilo koju osobu koja učestvuje ili organizuje, regrutira, finansira, podstiče, vodi ili obučava osobe ili grupe lica sa ciljem udruživanja ili učestvovanja u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u grupnim ili pojedinačnim organizovanjima, u bilo kom obliku oružanih sukoba van teritorije Republike Kosova.
2. Odredbe ovog zakona ne primenjuju se na državljane Republike Kosova koji su dobili državljanstvo strane države, i koji su deo vojske ili vojnih formacija te države, ili služe u vojnim formacijama pod kontrolom međunarodno priznatih vlasti ili međunarodnih organizacija.
3. Odredbe ovog zakona se ne primenjuju na strukture bezbednosnog sektora Republike Kosova koje na osnovu zakona deluju van teritorije Republike Kosova.

⁷¹ Parlament Kosova usvojio je ovaj zakon u aprilu 2015. godine.

Član 3.

Udruživanje ili učestvovanje u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačno van teritorije Republike Kosova

1. Svako ko organizuje, regrutira, vodi ili obučava osobe ili grupe lica sa ciljem udruživanja ili učestvovanja u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačno, u bilo kom obliku oružanih sukoba van teritorije Republike Kosova kazniće se zatvorom od pet (5) do petnaest (15) godina.
2. Svako ko na bilo koji način, direktno ili indirektno, pruža, traži, prikuplja ili prikriva fondove ili materijalna sredstva namerno, svesno ili opravdanom osnovom da se veruje da će biti u potpunosti ili delimično korišćene za izvršenje krivičnog dela definisano u stavu 1. ovog člana kazniće se zatvorom od tri (3) do petnaest (15) godina.
3. Svako ko učestvuje u stranoj vojsci ili policiji, u stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u organizovanim grupama ili pojedinačno, u bilo kom obliku oružanih sukoba van teritorije Republike Kosova, kazniće se zatvorom od tri (3) do petnaest (15) godina.
4. Svako ko se na javnim skupovima ili putem članaka, audiovizuelnim snimcima, uključujući i ne ograničavajući i društvene mreže ili u bilo kom drugom obliku komunikacije poziva ili podstiče druge na izvršenje krivičnih dela iz stava 1., 2. i 3. ovog člana, kazni će se zatvorom od šest (6) meseci do pet (5) godina.
5. Skrivanje ili neprijavlivanje pripremanja krivičnog dela ili izvršenog krivičnog dela utvrđena ovim članom i skrivanje ili neprijavlivanje njegovih izvršilaca će se kazniti zatvorom od šest (6) meseci do pet (5) godina.
6. Svako ko sakriva izvršioca krivičnog dela utvrđeno ovim članom ili pomaže u izbegavanju otkrivanja ili hapšenje putem skrivanja sredstva, dokaza ili na bilo koji drugi način, ili bilo ko sakriva osuđeno lice ili preduzima akcije da spreči hapšenje, izvršenje kazne, kazniće se zatvorom od šest (6) meseci do pet (5) godina.
7. Izvršilac krivičnog dela iz ovog člana koji sa otkrivanjem grupe pred nadležnim organima krivičnog gonjenja sprečava izvršenje krivičnog dela ili pre izvršenja krivičnog dela otkriva grupu pred nadležnim organima za krivično gonjenje, kazni će se zatvorom do tri (3) godine ili može da bude oslobođen kazne.

Član 4.

Procedura za istragu i krivično gonjenje

1. Krivično delo utvrđeno ovim zakonom smatra se teško krivično delo u smislu člana 22 Zakonika o krivičnom postupku.
2. Krivično gonjenje izvršilaca ovog krivičnog dela utvrđeno ovim zakonom je nadležnost Specijalnog tužilaštva Republike Kosova.
3. Procedura za istragu i krivično gonjenje izvršilaca krivičnog dela utvrđeno ovim zakonom i izricanje kazne vrši se na osnovu Zakonika o krivičnom postupku.
4. Tajne i tehničke mere za praćenje i istragu predviđena u Zakoniku o krivičnom postupku se mogu primeniti tokom istrage i krivičnog gonjenja izvršenog krivičnog dela po ovom zakonu.
5. Odredbe o sekvestraciji i konfiskaciji definisane u Zakoniku o krivičnom postupku i u Zakonu o proširenim nadležnostima za konfiskaciju imovine stečene krivičnim delom se mogu prilagodno primeniti za krivično delo predviđeno ovim zakonom.

Član 5.

Stupanje na snagu

Ovaj zakon stupa na snagu petnaest (15) dana nakon objavljivanja u službenom listu Republike Kosova.

Zakon Br. 05/ L-002

12. mart 2015. god.

Predsednik Skupštine Republike Kosova

Kadri VESELI

REPUBLIKA MAKEDONIJA

Krivični zakonik

Učestvovanje u stranim vojnim, policijskim, paravojnim ili parapolicijskim formacijama ⁷²

Član 322-a

1. Svako ko u suprotnosti sa zakonom kreira, organizuje, regrutuje, transportuje, organizuje transport, oprema, obučava ili na neki drugi način priprema pojedinca ili grupu za učestvovanje u stranoj vojnoj, policijskoj, paravojnoj ili parapolicijskoj formaciji, u organizovanoj grupi ili pojedinačno, izvan teritorija Republike Makedonije, kažnjava se kaznom zatvora u trajanju od najmanje 5 godina.
2. Svako ko u suprotnosti sa zakonom na bilo koji način direktno ili indirektno nudi, daje, osigurava, traži, prikuplja ili prikriva finansijska sredstva, fondove, materijalna sredstva ili opremu koja je u cjelini ili djelimično namijenjena za počinjenje krivičnog djela iz stava (1) ovog člana kažnjava se kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet godina.
3. Građanin Republike Makedonije koji, u suprotnosti sa zakonom, učestvuje u stranoj vojnoj, policijskoj ili parapolicijskoj formaciji, pojedinačno ili u organizovanim grupama, ili ga one obučavaju, izvan teritorije Republike Makedonije, kažnjava se kaznom zatvora u trajanju od najmanje četiri godine.
4. Svako ko u suprotnosti sa zakonom poziva druge na javnim mjestima putem pisanog teksta, audiovizuelnih snimaka, društvenih mreža ili putem nekog drugog oblika komunikacije te širi ili šalje poruku javnosti na neki drugi način, ili ko regrutuje ili podstiče druge na počinjenje krivičnog djela navedenog u stavovima (1), (2) ili (3) ovog člana kažnjava se kaznom zatvora u trajanju od najmanje četiri godine.
5. Ukoliko se počinjenje krivičnog djela navedenog u stavovima (1), (2), (3) ili (4) ovog člana odnosi na dijete, počinitelj se kažnjava kaznom zatvora u trajanju od najmanje pet godina.
6. Svako ko krije počinioca krivičnog djela navedenog u stavovima (1), (2), (3), (4) ili (5) ovog člana, ili pomaže pri sprečavanju otkrivanja krivičnog djela ili počinioca sakrivajući sredstva koja su korištena za počinjenje krivičnog djela, dokaze, ili na neki drugi način, kažnjava se kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

⁷² Makedonski parlament usvojio je ovaj zakon u septembru 2014. godine.

7. Počinilac krivičnog djela navedenog u ovom članu koji otkrije počinioce navedene u stavovima (1), (2), (3), (4) ili (5) ovog člana može biti oslobođen od kazne.
8. Počinilac koji ima državljanstvo države u čijim redovnim vojnim ili policijskim formacijama služi ili koji je član vojnih ili paravojnih formacija ili policijskih snaga pod kontrolom međunarodno priznatih vlada ili međunarodnih organizacija ne kažnjava se za krivično djelo navedeno u stavu (3) ovog člana.
9. Pokušaj se kažnjava.
10. Sredstva i predmeti korišteni prilikom počinjenja krivičnog djela se oduzimaju.

REPUBLIKA SRBIJA
Zakon o dopunama Krivičnog zakonika

Član 1.

U Krivičnom zakoniku („Službeni glasnik RS”, br. 85/05, 88/05 - ispravka, 107/05 – ispravka, 72/09, 111/09, 121/12 i 104/13), posle člana 386. dodaju se nazivi članova i čl. 386a i 386b koji glase:

Učestvovanje u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi ⁷³

Član 386a

1. Državljinin Srbije koji učestvuje u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi, kao pripadnik vojnih ili paravojnih formacija strana u sukobu, a nije državljanin te strane države, kao ni pripadnik zvanične misije međunarodne organizacije čiji je Srbija član, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina. (2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana učinjeno u sastavu grupe, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina. Organizovanje učestvovanja u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi

Član 386b

1. Ko u nameri izvršenja krivičnog dela iz člana 386a ovog zakonika na teritoriji Srbije vrbuje ili podstiče drugo lice na izvršenje tog dela, organizuje grupu ili vrši obuku drugog lica ili grupe za izvršenje tog dela, opremi ili stavi na raspolaganje opremu radi izvršenja tog dela ili daje ili prikuplja sredstva za izvršenje tog dela, kazniće se zatvorom od dve do deset godina.
2. Za delo iz stava 1. ovog člana učinilac će se kazniti kaznom propisanom za to delo i kada lica koja organizuje nisu državljani Srbije.

Član 2.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije”.

OBRAZLOŽENJE

I. USTAVNI OSNOV ZA DONOŠENJE ZAKONA

Ustavni osnov za donošenje Zakona o dopunama Krivičnog zakonika sadržan je u odredbama člana 34. stav 2. i člana 97. tačka 2. Ustava Republike Srbije, kojima je, između ostalog, propisano da se krivična dela i krivične sankcije određuju zakonom i da Republika Srbija uređuje i obezbeđuje odgovornost i sankcije za povredu sloboda i prava građana utvrđenih Ustavom i za povredu zakona.

⁷³ Skupština Srbije usvojila je ovu dopunu zakona u oktobru 2014. godine.

II. RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA

Razlozi za donošenje Zakona o dopunama Krivičnog zakonika sadržani su u činjenici da je uočena pojava da se određeni broj državljana Republike Srbije pridružuje paravojnim formacijama izvan Republike Srbije, organizovano ili samostalno, iz materijalnih ili drugih razloga, a da se posle određenog vremena i nakon učestvovanja u ratnim ili oružanim sukobima vraćaju u Republiku Srbiju i postaju nosioci propagandnog delovanja i podsticanja drugih lica na učešće u ratnim ili oružanim sukobima u drugim državama.

U vezi sa tim, a imajući u vidu da ovakvo postupanje nije predviđeno kao posebno krivično delo važećim Krivičnim zakonikom („Službeni glasnik RS”, br. 85/05, 88/05 - ispravka, 107/05 – ispravka, 72/09, 111/09, 121/12 i 104/13), neophodno je takvo krivično delo i propisati, u cilju zaštite građana i osnovnih društvenih vrednosti. Istovremeno, neophodno je propisati i odgovarajuću sankciju, u meri u kojoj je to nužno za suzbijanje takvih dela.

Predloženim dopunama Krivičnog zakonika izvršiće se uticaj na potencijalne izvršioce navedenih krivičnih dela da ih ubuduće ne vrše, čime se ostvaruje generalna prevencija kao cilj krivičnog zakonodavstva.

III. OBJAŠNENJE OSNOVNIH PRAVNIH INSTITUTA I POJEDINAČNIH REŠENJA

Članom 1. Predloga zakona dopunjuje se Krivični zakonik, na taj način što se u Glavi tridesetčetvrtom zakonika – Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, posle krivičnog dela Agresivan rat (član 386), propisiju dva nova krivična dela, i to: krivično delo Učestvovanje u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi (novi član 386a) i krivično delo Organizovanje učestvovanja u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi (novi član 386b).

Kada je u pitanju krivično delo Učestvovanje u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi, njegov učinilac može biti državljanin Republike Srbije, a radnja izvršenja je učestvovanje u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi, kao pripadnik vojnih ili paravojnih formacija strana u sukobu. Ovde postoji jedan izuzetak, a odnosi se na to da izvršilac ovog dela ne može biti državljanin strane države u kojoj je ratni sukob, niti pripadnik zvanične misije međunarodne organizacije. Za ovo krivično delo predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina, koja odgovara kaznama propisanim za slična krivična dela u Krivičnom zakoniku.

Predviđen je i teži oblik ovog krivičnog dela kada je ono učinjeno u sastavu grupe, i tada je propisana kazna od jedne do osam godina.

Za drugo krivično delo - Organizovanje učestvovanja u ratu ili oružanom sukobu u stranoj državi (novi član 386b), radnja izvršenja se sastoji u vrbovanju ili podsticanju drugog lica na izvršenje dela učestvovanja u ratnom ili oružanom sukobu, organizovanje grupe ili vršenja obuke drugog lica, opremanju ili stavljanju na raspolaganje opreme radi izvršenja tog dela ili davanju ili prikupljanju sredstava za izvršenje tog dela. Izvršilac ovog dela može biti svako lice koje ove radnje čini na teritoriji Republike Srbije, i to bez obzira da li su lica koje organizuje državljani Republike Srbije ili ne. Imajući u vidu veću opasnost ovog dela, za njegovo izvršenje je propisana kazna zatvora od dve do deset godina.

Članom 2. Zakona određuje se stupanje zakona na snagu, odnosno predviđa se da zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije“.

IV. ANALIZA EFEKATA ZAKONA

Usvajanjem ovog predloga zakona i njegovim sprovođenjem očekuje se suzbijanje pojave učestvovanja jednog broja državljana Republike Srbije u ratu ili u oružanom sukobu u stranoj državi, kao i adekvatno izricanje kazni izvršiocima i organizatorima za ovo krivično delo.

V. FINANSIJSKA SREDSTVA POTREBNA ZA PRIMENU ZAKONA

Za sprovođenje ovog zakona nije potrebno obezbediti dodatna finansijska sredstva u budžetu Republike Srbije.

VI. RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA PO HITNOM POSTUPKU

Predlaže se da se ovaj zakon donese po hitnom postupku, jer bi nedonošenje zakona po hitnom postupku moglo da prouzrokuje štetne posledice po život ljudi, bezbednost Republike Srbije i rad državnih i drugih organa.

IZBOR IZ KORIŠTENE LITERATURE I IZVORA

Dokumenti

- Australia. The Parliament of the Commonwealth of Australia Advisory report on the Counter-Terrorism Legislation Amendment (Foreign Fighters) Bill 2014 Parliamentary Joint Committee on Intelligence and Security October 2014 Canberra.
- International Centre for Counter-Terrorism (2014) Addressing the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon from a European Union Perspective. Global Center on Cooperative Security, Human Security Collective, and International Centre for Counter-Terrorism: The Hague
- *The Hague – Marrakech Memorandum on Good Practices for a More Effective Response to the FTF Phenomenon*, Foreign Terrorist Fighters (FTF) Initiative, Global Counterterrorism Forum, September 2014.
- *The Protocol Additional GC 1977 (APGC77)* – The Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, (Protocol I), 8 June 1977: Art 47 (Mercenaries).
- TRAC (2015) Focus on Africa: Foreign Jihadist foot print (Foreign Fighters and supporting cell structure). Florida: Terrorism Research & Analysis Consortium (TRAC).
- United Nations (2014) Security Council high-level summit tackles growing threat of foreign terrorist fighters. New York: UN News Centre.
- United Nations. Security Council (2014) [7272nd Meeting (PM) SC/11580] Security Council Unanimously Adopts Resolution Condemning Violent Extremism, Underscoring Need to Prevent Travel, Support for Foreign Terrorist Fighters. New York: U.N.
- United States. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. Subcommittee on Europe, Eurasia, and Emerging Threats (2014) Islamist foreign fighters returning home and the threat to Europe: hearing before the Subcommittee on Europe, Eurasia, and Emerging Threats of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, One Hundred Thirteenth Congress, second session, September 19, 2014 Washington: U.S. Government Printing Office.

Izbor relevantnih studija

- Bakker, C. P. & Entenmann, E. (2013) Dealing with European Foreign Fighters in Syria: Governance Challenges and Legal Implications. The Hague: The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT).
- Barrett, R. (2014) Foreign Fighters in Syria. New York: The Soufan Group.
- Bjelopera, J. P. (2014) American Foreign Fighters and the Islamic State: Broad Challenges for Federal Law Enforcement. Washington, D.C.: Library of Congress, Congressional Research Service.
- Buttarelli, G. (2015) Counter-terrorism, De-Radicalisation and Foreign Fighters Joint debate during the extraordinary meeting of the LIBE Committee, European Parliament, Brussels, 27 January 2015. Brussels: European Data Protection Supervisor, E.U.
- Byman, D. & Shapiro, J. (2014) Be Afraid. Be Afraid a Little Afraid: The Threat of Terrorism from Western Foreign Fighters in Syria and Iraq foreign policy at Brookings; POLICY PAPER, Number 34, November 2014. Washington, D.C.: Brookings.
- Carter, Joseph A., Shiraz Maher, Peter R. Neumann, (2014) *#Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks*, ICSR.
- Chamberlin, P. (2009) Preparing for Dawn: The United States and the Global Politics of Palestinian Resistance, 1967-1975. [Thesis] Ohio State University.
- Felter, J & Fishman, B. (2007) Al-Qa'ida's Foreign Fighters in Iraq: A First Look at the Sinjar Records US Military Academy, West Point: New York.
- Geneva Academy of International Humanitarian (2014) Foreign Fighters under International Law Geneva Academy of International Humanitarian.
- Global Center on Cooperative Security (2014). Opening Meeting of the GCTF "Foreign Terrorist Fighters" Initiative. The Hague: Global Counterterrorism Forum.
- Global Center on Cooperative Security, Human Security Collective, and International Centre for Counter-Terrorism – The Hague (2014). Addressing the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon from a European Union Perspective: UN Security Council Resolution 2178, Legal Issues, and Challenges and Opportunities for EU Foreign Security and Development Policy. Goshen, IN: Global Center on Cooperative Security.
- Hafez, M. (2011) Martyrs without Borders: Iraq's Foreign Fighters and the Third Generation of Global Jihad . College Park: START (University of Maryland).
- Holman, T. (2014) Foreign Fighters from the Western Balkans in Syria. Combating Terrorism Center at West Point, N.Y.
- INTERPOL (2014) INTERPOL's global role against foreign terrorist fighters recognized in UN Resolution. Lyon: INTERPOL.

- Jayakumar, S. (2014) *Biker Gang Chic and 'Reverse Jihad': The "Other" Foreign Fighters*. Singapore: Rajaratnam School of International Studies (RSIS).
- Keene, J. (2001) *Fighting for Franco: International Volunteers in Nationalist Spain During the Spanish Civil War, 1936-39*. London and New York: Leicester University Press.
- Kern, S. (January, 2014) *European Jihadists in Syria; More and Younger*. New York: The Gatestone Institute.
- Kern, S. (June, 2014) *British Jihadists and the UK Surveillance State*. New York: The Gatestone Institute.
- Kern, S. (September, 2014) *Switzerland: Land of Jihad*. New York: The Gatestone Institute.
- Lavender, L. (2013) *Europe's Challenge: The Return of the Foreign Fighters*. Norfolk, Virginia: CFC, NATO Allied Command Transformation (ACT).
- Leonard, E. & Ramsay, G. (Eds.) (2013) *Globalizing Somalia: multilateral, international and transnational repercussions of conflict*. [conference: Globalisations of the Conflict in Somalia: University of St. Andrews; 2000]. New York, NY: Bloomsbury Academic
- Malet, D. (2013) *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*, Oxford University Press.
- Mardini, R. (Ed.) (2010) *Volatile landscape: Iraq and its insurgent movements*. Washington, DC: The Jamestown Foundation.
- Mayr-Harting, T. (2014) *EU Statement – United Nations Security Council: Combatting Terrorism and Violent Extremism*. European Union Delegation to the United Nations: New York.
- McCarthy, N. (2014) *Where Syria's Foreign Fighters Come From*. New York: The Statista.
- Medina, R.M. & Hepner, G.P. (2013) *The geography of international terrorism: an introduction to spaces and places of violent non-state groups*. Boca Raton: CRC Press
- Mendelsohn, B. (2011) *Foreign Fighters–Recent Trends* Foreign Policy Research Institute: Philadelphia, PA.
- Napoleoni, L. (2015) *Uspon islamizma*, Sandorf, Zagreb.
- Noonan, M. P. (Ed.) (2010) *Foreign Fighters, Sovereignty, and Counter-Terrorism* Philadelphia, PA.,U.S.: Foreign Policy Research Institute (FPRI)
- Noonan, M. P. (Ed.) (2011) *The Foreign Fighters Problem, Recent Trends and Case Studies*. Philadelphia, PA., U.S.: Foreign Policy Research Institute (FPRI)
- Noor, F.A. & Dorsey, J.M. (2014) *Responding to the Islamic State's Foreign Fighters: Retribution or Rehabilitation?* Singapore: Rajaratnam School of International Studies (RSIS).
- Peeters, B. (2014) *Choosing battles: A cross-case analysis of seven Muslim foreign fighter mobilizations (1980-2014)*. [Thesis] Universiteit Utrecht.

- Price, B. (2014) *The Group that calls itself a State: understanding the evolution and challenges of the Islamic State* West Point, N.Y.: Combating Terrorism Center.
- Rabasa, A. (2014) *Patterns of Islamist Radicalization and Terrorism in Europe* New York: Cambridge University Press.
- Rand, D. & Vassalo, A. (2014) *Bringing the Fight Back Home: Western Foreign Fighters in Iraq and Syria*. Washington, DC: Center for a New American Security (CNAS).
- Repo, J. I. (2006) *Gendering the War on Terrorism: Discourses and Representations of Masculinities and Femininities* [Thesis] University of Helsinki.
- Roul, A. (2015) *The Call of the Islamic State Resonates across South Asia*. Zürich: ETH.
- Sinkkonen, T. (2013) *Counterterrorism in external action: The EU's toolbox for responding to terrorism abroad*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs (FIIA).
- Sinkkonen, T. (2015) *War on Two Fronts: The EU Perspective on the Foreign Terrorist Fighters of ISIL*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs (FIIA).
- Switzerland. Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten EDA (2014) *The role of the OSCE in addressing current terrorist challenges*. [2014 Chairmanship OSCE-wide Counter-Terrorism Conference] Bern: Swiss Foreign Office.
- Szakal, M.V. (2014) *Reporting Through the Grapevine: Western and Tunisian Media on "Foreign Fighters" in Syria*. Nawaat (Tunisia).
- Tate, J, & Sharma, S. (2014) *Foreign Fighters Flow to Syria*. New York: The Soufan Group.
- The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center (2014) *Foreign fighters from Western countries in the ranks of the rebel organizations affiliated with Al-Qaeda and the global jihad in Syria*.
- van Zuijdewijn, J.H. de Roy (2014) *Fearing the Western Muslim Foreign Fighter: The Connection between Fighting the Defensive Jihad and Terrorist Activity in the West*. [Thesis] Universiteit Utrecht.
- van Zuijdewijn, J.H. de. Roy & Bakker, E. (2014) *Returning Western foreign fighters: The case of Afghanistan, Bosnia and Somalia* The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT): The Hague.]
- Watts, C. (2014) *Syria: Suffering the effects of the 2nd Foreign Fighter Glut* Foreign Policy Research Institute: Philadelphia.
- Weis, Michael and Hassan Hassan (2015). *Inside the Army of Terror*, Regan Arts, New York.
- Zelin, A.Y. (2013) *Up to 11,000 Foreign Fighters in Syria; Steep Rise Among Western Europeans*. Washington, DC: Washington Institute.
- Zelin, A.Y. (2013) *Who Are the Foreign Fighters in Syria?* Washington: Washington Institute.
- Tekstovi u stručnim publikacijama

- Agbiboa, D.E. Terrorism without Borders: Somalia's Al-Shabaab and the global jihad network *Journal of Terrorism Research* 5 (1) 2014.
- Attuquayefio, P. Drones, The US and the New Wars in Africa *Journal of Terrorism Research* 5 (3) 2014.
- Bartolo, R. Decentralised Leadership in Contemporary Jihadism: Towards a Global Social Movement *Journal of Terrorism Research* 2 (1) 2011.
- Bergen, P. & Reynolds, A. Blowback Revisited—Today's Insurgents in Iraq Are Tomorrow's Terrorists *Foreign Affairs* November / December 2005.
- Hegghammer, T. The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad *International Security* 35 (3, Winter) 2010/11 pp.53–94.
- Hegghammer, T. Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting *American Political Science Review* 107 (February) 2013 pp.1-15.
- Hewitt, C. & Kelley-Moore, J. Foreign Fighters in Iraq: A Cross-National Analysis of Jihadism Terrorism and Political Violence 21 (2) 2009, pp.211-220.
- Kursani, S. Report inquiring into the causes and consequences of Kosovo citizens' involvement as foreign fighters in Syria and Iraq, KCSS, 14. 4. 2015.
- Levitt, M. Foreign Fighters and Their Economic Impact: a Case Study of Syria and al-Qaeda in Iraq (AQI) *Perspectives on Terrorism* 3 (3) 2009.
- Ilyas, M. Islamist groups in the UK and recruitment *Journal of Terrorism Research* 4 (2) 2013.
- Joscelyn, T. Islamist foreign fighters returning home and the threat to Europe. *The Long War Journal* (September 19, 2014).
- Khan, R. The Death Knell for Foreign Fighters in Pakistan? *CTC Sentinel* 7 (8, August 27) 2014, pp.20–22.
- Klausen, J. Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq *Studies in Conflict and Terrorism* 38 (1, 2 January) 2015, pp.1- 22.
- Levitt, M. Foreign Fighters and Their Economic Impact: a Case Study of Syria and al-Qaeda in Iraq *Perspectives on Terrorism* 3 (3) 2009.
- Li, D. A Universal Enemy? 'Foreign Fighters' and Legal Regimes of Exclusion and Exemption Under the ``Global War on Terror'' *Columbia Human Rights Law Review* 41 (2) 2010, pp. 355 – 428.
- Marshall, W. Al-Qaeda in Gaza: Isolating "the Base" *Journal of Terrorism Research* 1 (1) 2011.
- McCaul, M. Europe Has a Jihadi Superhighway Problem *Time* (November, 11) 2014.
- Moorea, C. & Tumelty, P. Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment *Studies in Conflict & Terrorism* 31 (5) 2008, pp. 412–433.

- Moosa, M. "Extremist Shiites: The Ghulat Sects", Syracuse University Press, New York, 1987, pp. 282-283.
- Mustapha, J. The Mujahideen in Bosnia: the foreign fighter as cosmopolitan citizen and/or terrorist. *Citizenship Studies* 17 (6-7), 1 October) 2013, pp.742 – 755
- Nesser, P. & Stenersen, A. The Modus Operandi of Jihadi Terrorists in Europe. *Perspectives on Terrorism* 8 (6) 2014.
- Neuman, P. R. "Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s", International Center for Study of Radicalisation, 26. 1. 2015
- Peresin, A. & Cervone, A, "The Western Muhajirat of ISIS", *Studies in Conflict & Terrorism*, Published online: 7. 4. 2015.
- Reem A-L, S. & Warkentin, S. Understanding Political Influence in Modern-Era Conflict: A Qualitative Historical Analysis of Hassan Nasrallah's Speeches. *Journal of Terrorism Research* 3 (2) 2012.
- Sageman, M. & Clarke, R.A. A Strategy for Fighting International Islamist Terrorists. *The Annals of The American Academy of Political and Social Science* 618 (1, July) 2008, pp.223-231.
- Spencer, A.: Counter- (T)error – The Role of Immigration in the Fight against Terrorism *Hamburg Review of Social Sciences (HRSS)* 2 (2, August) 2007 pp.58 – 79.
- Stenersen, A.: Al Qaeda's Foot Soldiers: A Study of the Biographies of Foreign Fighters Killed in Afghanistan and Pakistan between 2002 and 2006. *Studies in Conflict and Terrorism* 34 (3) 2011, pp.171-198.
- al-`Ubaydi, M.: Stories of Foreign Fighter Migration to Syria. *CTC Sentinel* 7 (8, August 27) 2014, pp.11-13.
- Weggemans, D. (et al.) Who Are They and Why Do They Go? The Radicalization and Preparatory Processes of Dutch Jihadist Foreign Fighters. *Perspectives on Terrorism* 8 (4) 2014.
- White, J. "Rebels Worth Supporting: Syria's Harakat Hazm", *The Washington Institute*, 28. 4. 2014.
- van Zuijdewijn, J. de Roy.: The Foreign Fighters' Threat: What History Can (not) Tell Us *Perspectives on Terrorism* 8 (5) 2014.
- Zulaika, J.: Specificities: Tropics of Terror: From Guernica's 'Natives' to Global 'Terrorists' Social Identities 4 (1, February 1998), pp. 93 – 108.
- Relevantni medijski izvori
- "Caliphate calling: How Islamic State appeals to women," *The Economist*, 28. 4. 2015.
- "How a schoolgirl was radicalised: Shamima's list", *The Economist*, 28. 2. 2015.
- "The Terror Strategist: Secret Files Reveal the Structure of Islamic State", *Der Spiegel*, 18. 4. 2015.
- "What is Islamic State?" *BBC*, 26. 9. 2014.
- Kaplan, R. D., "Syria: Identity Crisis," *The Atlantic*, February 1993.

- Nelson, F. "Six key points from MI5's Andrew Parker speech on the terror threat in Britain", *The Spectator*, 9. 1. 2015.
- Rafia Zakaria, "Zašto žene odlaze u redove ISIL-a?" *Al Jazeera Balkans*, 28. 3. 2015.
- Reuter, C. "The Terror Strategist: Secret Files Reveal the Structure of Islamic State", *Der Spiegel*, 18. 4. 2015.

Internetski izvori

- Country Reports on Terrorism & Patterns of Global Terrorism: U.S. Department of State [<http://go.usa.gov/Q3JV>]
- Foreign Fighters / The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) [<http://www.icct.nl/activities/projects/foreign-fighters>]
- International Crimes Database (ICD) / foreign fighters + terrorism [<http://www.internationalcrimesdatabase.org/SearchResults/?q=foreign+fighters&cat=10&a=1>]
- Response to foreign fighters / European Union [<http://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/>]
- The XX Committee: intelligence, strategy, and security in a dangerous world [<http://20committee.com>]

Zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca

Autori	Vlado Azinović i Muhamed Jusić
Urednica	Dr. sc. Edina Bećirević
Recenzenti	Dr. sc. Sead Turčalo Dr. sc. Mirza Smajić
Prevod	Leila Dizdarević Kimberly Storr Dijana Jovičić Hadžiahmetović
DTP	Enes Huseinčehajić
Izdavač	Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2015
Štamparija	Amosgraf
Tiraž	300

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

355.01(569.1):355.212(497.6)

AZINOVIĆ, Vlado

Zov rata u Siriji i bosanskohercegovački
kontingent stranih boraca : istraživački projekt /
Vlado Azinović, Muhamed Jusić. - Sarajevo :
Atlantska inicijativa, 2015. - 88 str. ; 30 cm

Bibliografija: str. 82-88 ; bibliografske druge
bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-0320-2-8

1. Jusić, Muhamed

COBISS.BH-ID 22208006

Atlantska inicijativa, Sarajevo, 2015

© 2015 Vlado Azinović i Muhamed Jusić